ἐλεύθερα Γράμματα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΖΩΝΤΑΝΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 6ᵒ (ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ "ΑΕΤΟΣ") ΤΗΛ. 21-081 | ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ | ΑΘΗΝΑ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 7 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1945 ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 150 —— ΑΡΙΘΜΟΣ 30-31

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ: Τὸ Δεκεμβριανὸ σύμβολο
ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΓΕΡΗ: Ὁ Δεκέμβρης
ΜΕΝ. ΛΟΥΝΤΕΜΗ: Δεκεμβριάδα
ΜΑΪΚΛ ΦΟΥΤ: Ἡ δίκη τοῦ Μουσσολίνι
Τ. Α. ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ: Ὁ Κολοκοτρώνης κ' οἱ προσκυνημένοι
ΛΕΥΤ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ: Ὁ Μαθιός
Λ. ΝΕΙΡΕΠΟΝΤΗ: Ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο ἑνὸς φοιτητῆ
ΛΟΡΔΟΥ ΜΠΑΪΡΟΝ: Τὰ νησιὰ τῆς Ἑλλάδας
ΜΕΛΠΩΣ ΑΞΙΩΤΗ: Ἀνάμνηση
ΡΙΤΑΣ ΜΠΟΥΜΗ-ΠΑΠΑ, ΝΙΚΗΦ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ, Θ. ΠΙΕΡΙΔΗ, Κ. ΚΑΛΛΑΝΤΖΗ (Θεσσαλοῦ), ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, ΠΕΤΡΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΣΤΑ ΛΑΟΥΤΑΡΗ: Ποίηση
ΔΗΜ. ΦΩΤΙΑΔΗ: Δεκέμβρης στὸ Λονδίνο
STEPHEN SPENDER: Δυὸ ἐποχὲς στὸ μυθιστόρημα
ΚΟΛΙΑ ΝΗΣΙΩΤΗ: Ἡ ρωσσικὴ λαϊκὴ ποίηση
ΛΕΟΝΤΑ ΚΟΥΚΟΥΛΑ, Γ. Ν. ΜΑΚΡΗ, ΦΟΙΒΟΥ ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗ: Κριτικὴ
ΒΑΣ. ΡΩΤΑ: Ὁ χορὸς τῆς ἀρκούδας

Τὸ Δεκεμβριανὸ Σύμβολο

Τοῦ Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ

Στὴν ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν αἰώνων ὁ Δεκέμβρης 1944 εἶναι μιὰ μεγάλη καὶ καθαρὰ ἰδεολογικὴ μάχη. Πρώτη φορὰ ὁ ἑλληνικὸς λαός, κινημένος ἀπὸ δικούς του ἀρχηγούς, πολέμησε σ' ἕνα ἐμφύλιο πόλεμο γιὰ ἰδέες. Τὸ 1821 στρεφόταν ἐνάντια σὲ ξένο καταχτητὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη τούτη δὲ χρειάστηκε τὴν πνευματικὴ τόλμη ποὺ ἀπαιτοῦσε τὸ 1944. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ Δεκέμβρης, πρὶν ἀπ' ὅλα, στὴν ἱστορία τῆς μικρῆς χώρας μας, θὰ ἐπιβάλλεται καθημερινὰ κι ὁλοένα περισσότερο σὰν πνευματικὸ σύμβολο. Αὔριο θὰ βγοῦν, χωρὶς ἄλ-

(Συνέχεια στὴ σελίδα 2)

Ο ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ

Τοῦ Μάρκου ΑΥΓΕΡΗ

Τί εἶναι λοιπὸν ὁ Δεκέμβρης; Ἀλλὰ τί εἶναι ἡ ἑξάμηνη ἐποποιία τῶν ἀλβανικῶν βουνῶν· καὶ τί εἶναι οἱ τρίχρονοι θανάσιμοι ἀγῶνες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στὰ βουνὰ καὶ στὶς πολιτεῖες κατὰ τῶν ξένων δυναστῶν καὶ τῶν ὀργάνων τους; Τί ἄλλο παρὰ ἀγῶνες γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Ὅλη ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία εἶναι μιὰ πορεία πρὸς τὴν ἐλευθερία, ἀδιάκοποι ἀγῶνες γιὰ νὰ καταβάλει ὁ ἄνθρωπος τὶς σκοτεινὲς δυνάμεις ποὺ τὸν ὑποδουλώνουν. Ἀγῶνες τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ φύση, κι' ἀγῶνες τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἄνθρωπο. Ἀγῶνες γιὰ τὴν ἐθνικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ ἐλευθερία, κι' ἀγῶνες γιὰ τὴν κοινωνικὴ κ' οἰκονομικὴ ἐλευθερία. Ἀγῶνες ἐσωτερικοί, ἐμφύλιοι τῶν τάξεων, κι' ἀγῶνες ἐξωτερικοὶ τῶν λαῶν.

Μὰ τὸ αἴτημα τῆς ἐλευθερίας γίνεται ὁλοένα καὶ πιὸ ἰσχυρὸ κ' ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας πιὸ πλατειὰ στὴ συνείδηση τῶν λαῶν. Τὸ κεφαλαιοκρατικὸ σύστημα κι' ὁ ἰμπεριαλισμός, τὸ κορύφωμά του, παρόξυναν αὐτοὺς τοὺς ἐσωανθρώπινους ἀγῶνες καὶ τοὺς πλάτυναν ἀπεριόριστα· τοὺς ἔκαμαν πιὸ βίαιους καὶ τοὺς ἔδωσαν μιὰ πρωτοφανέρωτη παγκοσμιότητα. Τὸ σύστημα αὐτὸ στὴν τελική του φάση, μὲ τὸ φασισμό, μεταμορφώνεται σὲ μεγάλη δυναστικὴ καὶ καταστροφικὴ δύναμη· μεταφέρει τὴν ἐσωτερικὴ

(Συνέχεια στὴ σελίδα 2)

Χρονικὰ

ΑΜΝΗΣΤΕΙΑ

Πιστεύουμε πὼς ἕνα ἀπὸ τὰ νέα μέτρα τῆς νέας Κυβέρνησης, ποὺ μὲ τόση ἀνακούφιση ἔγινε δεχτὴ ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Λαό, θὰ εἶναι ἡ παροχὴ γενικῆς ἀμνηστείας στὶς χιλιάδες τῶν κρατουμένων ἀγωνιστῶν. Τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι, ἀναμφισβήτητα, τὸ πιὸ ἀποφασιστικὸ γιὰ τὴν ἀναστήλωση τοῦ αἰσθήματος τῆς ἠθικῆς δικαιοσύνης στὸν τόπο μας. Θὰ συντείνει, ἐπίσης, ὅπως κανένα ἄλλο, στὸ νὰ μποῦμε σ' ἕνα ὁμαλὸ πολιτικὸ βίο. Γιατί, σὲ ἀντίθετη τυχὸν περίπτωση, τὸ αἴσθημα τῆς ἀδικίας ποὺ θὰ παραμείνει μέσα στὸ λαό, θὰ σταλάζει καθημερινὰ τὴν ἀπογοήτευση καὶ τὴν πίκρα στὴν κοινὴ συνείδη-

ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ. (Ἡ φωτογραφία αὐτὴ δημοσιεύτηκε σὲ Ἀμερικανικὸ περιοδικὸ καὶ μᾶς στάλθηκε ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια ἀπὸ τὸν ποιητὴ Θ. Πιερίδη, συνοδευμένη ἀπὸ τὸ ποίημά του «Ὕμνος στὴν Ἀθήνα τοῦ Δεκέμβρη» ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴ φωτογραφία αὐτή).

ση καὶ θὰ σταθεῖ ἕνας ἀνασταλτικὸς μοχλός, γιὰ τὸ κοινὸ πνεῦμα ἐνθουσιασμοῦ ποὺ πρέπει, ἀπὸ δῶ κ' ἔμπρὸς νὰ ἐπικρατήσει, γιὰ νὰ γίνει δυνατὴ ἡ πιὸ γλήγορη ἀνοικοδόμηση τοῦ τόπου μας, ποὺ ἀπὸ αὐτὴ ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ ὅλων μας.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ πιστεύουμε, πὼς ἡ νέα Κυβέρνηση δὲ θὰ διστάσει νὰ λύσει, σύμφωνα μὲ τὴ θέληση τοῦ λαοῦ, τὸ πιὸ σημαντικὸ ἀπ' ὅλα τὰ ζητήματα: τὸ ζήτημα τῆς ἀμνήστευσης τῶν ἀγωνιστῶν.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ

Πιστεύουμε πὼς τὸ καλὸ παράδειγμα τῶν καλλιτεχνῶν ποὺ ἵδρυσαν τὸ ἐπαγγελματικό τους ἐπιμελητήριο θὰ τὸ μιμηθοῦν γρήγορα κ' οἱ λογοτέχνες μας γιὰ νὰ σταματήσει πιὰ ἡ ἐκμετάλλεψή τους ἀπὸ τοὺς διάφορους ἐκδότες καὶ γιὰ νὰ δημιουργήσουν μιὰ γερὴ συνδικαλιστικὴ κίνηση. Τώρα μάλιστα ἡ κατάσταση εἶναι ἀρκετὰ εὐνοϊκή. Τὸ περιοδικό μας θὰ ἔχει πάντα ἀνοιχτὲς τὶς στῆλες του γιὰ τὴν παρακολούθηση ὅλων τῶν ζητημάτων τους.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Στὸ περασμένο φύλλο τονίσαμε πὼς εἶναι ἐπιταχτικὴ ὑποχρέωση τῶν λογοτεχνῶν μας νὰ δώσουν τὴ μάχη τῆς ποιότητας. Νὰ κάνουν τέχνη τὸ ἔπος τοῦ λαοῦ μας. "Ενα τέτοιο διήγημα, ποὺ ἐκπληρώνει τὸ αἴτημα αὐτό, εἶναι τὸ διήγημα «Ich τέσσερα», τοῦ Σωτήρη Πατατζῆ, ποὺ δημοσίεψαμε στὸ περασμένο φύλλο. Εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν ἀντίσταση κ' εἶναι σύγχρονα 100 % τέχνη.

Ὁ Σωτήρης Πατατζῆς, ποὺ στὸ 21ο φύλλο μας δημοσίεψαμε ἕνα διήγημά του μὲ τὸν τίτλο «Τὰ ποτάμια», εἶναι ἕνας νέος συγγραφέας, ποὺ ἤτανε ὁλότελα ἄγνωστος ὡς χτές. Τώρα μὲ μιᾶς κατάχτησε, δικαιωματικά, ξεχωριστὴ θέση στὰ γράμματα τοῦ τόπου μας. Εἶναι, μαζὶ μὲ μιὰν ἄλλη πλειάδα νέων, μιὰ ἀπὸ τὶς καλύτερες ἐλπίδες τῆς λογοτεχνίας μας.

Ὁ Πατατζῆς, ποὺ τὸν γνωρίσαμε μετὰ τὴν ἀποστολὴ τῆς συνεργασίας του, μᾶς εἶπε πὼς ἔχει ἕτοιμο ἕνα ὁλόκληρο τόμο διηγημάτων. Τὸ γράφουμε αὐτὸ γιὰ τοὺς ἐκδοτικοὺς οἴκους μας. Θὰ ἔκαναν, τυπώνοντας τὸν τόμον αὐτόν, ὄχι μονάχα μιὰ πρώτης γραμμῆς ἐκδοτικὴ δουλειά, μὰ σύγχρονα θὰ εἴχανε καὶ τὴν τιμή, πὼς πρωτοεκδώσανε σὲ τόμο διηγήματα ἑνὸς νέου συγγραφέα μ' ἀληθινὸ ταλέντο.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑ

Τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, κέντρο πνευματικῆς ἀντίδρασης, ἀφοῦ ἔθεσε ἀναπολόγητους σὲ διαθεσιμότητα περὶ τοὺς 8 ὑπαλλήλους του, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 25 συντακτικὴ πράξη, καλεῖ τώρα τοὺς ἴδιους ὑπαλλήλους καὶ ἄλλους ἀκόμη στὸ Ὑπηρεσιακό του Συμβούλιο μὲ τὸ ἐρώτημα τῆς ἀπόλυσης νὰ ἀπολογηθοῦν ἐκ τῶν ὑστέρων γιὰ πράξεις, πού, ὅπως ἀναφέρεται στὴν κλήση τους γιὰ ἀπολογία «Ἐβλαψαν ἀνυπολογίστως τὰ συμφέροντα τοῦ Πανεπιστημίου, τῶν φοιτητῶν καὶ τῆς κοινωνίας καὶ ἀπάδουν εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ δημοσίου λειτουργοῦ». Οἱ πράξεις αὐτές, ὅπως καθορίζεται στὴν κλήση, εἶναι, ὅ τι ἔλαβαν μέρος στὴν ἀπεργία τῆς 19 Αὐγούστου 1943 ἢ σὲ ἄλλες ἀπεργίες, ποὺ εἶχαν τοὺς ἰδιους ἢ ἀνάλογους ἐθνικοὺς καὶ συμμαχικοὺς σκοπούς.

Καὶ οἱ μὲν ὑπάλληλοι δὲν ἔκαμαν τίποτα περισσότερο ἀπὸ τὸ ἐθνικό τους καθῆκον ποὺ τοὺς ὑπαγόρευε ἡ γνήσια ἑλληνική τους συνείδηση, πρᾶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο μποροῦν νὰ εἶναι ὑπερήφανοι. Τὸ Πανεπιστήμιο, μὲ τὴν πράξη του αὐτή, υἱοθετεῖ τὴν ἀντεθνικὴ ἄποψη πὼς ὅσοι ἔλαβαν μέρος σ' ἐνέργειες ἐνάντια στὸν κατακτητὴ εἶναι «ὑπόλογοι». Τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ἔχει τὸ λόγο.

Λυπούμαστε ποὺ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ν' ἀνεβάσουμε ἀπὸ τὸ σημερινὸ μας φύλλο, ἔπειτα ἀπὸ τὴ γενικὴ αὔξηση τῶν τυπογραφικῶν καὶ ἄλλων ἐξόδων, τὴν τιμὴ τοῦ περιοδικοῦ μας σὲ δραχμὲς 150.

Ο ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 1)

πάλη τῶν τάξεων σὲ διεθνικὴ κλίμακα καὶ μεταβάλλει σ' ἀδιάκοπη σχεδὸν σύγκρουση λαῶν. Ἀφοῦ μέσα στὶς χῶρες του ὁ φασισμὸς ὑπόταξε ὁλότελα τοὺς οἰκονομικὰ ἀδύνατους στοὺς ἰσχυρούς, ἄρχισε μιὰ σειρὰ ἐξωτερικὲς ἐπιθέσεις, τὶς πιὸ σκληρὲς καὶ τὶς πιὸ ἀπάνθρωπες καὶ καταστροφικὲς τῆς ἱστορίας, γιὰ νὰ ὑποτάξει τοὺς λαοὺς σὲ μιὰ φασιστικὴ παντοκρατορία. Ἔτσι πέρασε σὰν ὁδοστρωτήρας ἀπάνω ἀπ' ὅλη τὴν Εὐρώπη, ἐκμηδενίζοντας στὸ διάβα του κάθε ἀντίσταση, καίοντας, ρημάζοντας, ὑποδουλώνοντας λαοὺς μικροὺς καὶ μεγάλους, ἐξοντώνοντας ἑκατομμύρια ἀνθρώπους.

Σ' αὐτὲς τὶς τεράστιες καὶ τὶς πιὸ ἀδυσώπητες δυνάμεις τοῦ κακοῦ, ἕνας μικρὸς λαὸς ἀντιστάθηκε μὲ μόνη σχεδὸν τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του. Ὑψώνοντας μπροστὰ σ' αὐτοὺς τοὺς κολοσσοὺς τὸ ἀνάστημά του, εἶπε ἀποφασιστικά: «ὄχι, δὲ θὰ περάσετε· ἐδῶ ζεῖ ἕνας λαὸς ἀδούλωτος· ἐδῶ ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια στέκεται ὁλόρθη σὰν πολεμικὸς πύργος· ἐδῶ γιὰ τὴν ἐλευθερία κάθε βράχος γίνεται πολεμίστρα· ἐδῶ πεθαίνουν, μὰ δὲν παραδίνονται».

Αὐτὸ εἶπε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς στ' ἀλβανικὰ βουνά· αὐτὸ εἶπε ὕστερα στὰ ἑλληνικὰ βουνά· κι' αὐτὸ εἶπε τὸ Δεκέμβρη στὴν Ἀθήνα. Τρία «ὄχι», ἀλληλοδεμένα, ταυτόσημα ὁμοιοδύναμα. Τὸ «ὄχι» τοῦ Δεκέμβρη εἶναι ἡ λογικὴ συνέχεια τῶν δυὸ ἄλλων, εἶναι ἡ λογικὴ συνέπεια σ' ὅλον τὸν προηγούμενο ἀγῶνα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· εἶναι ἡ τελικὴ ἐπιβεβαίωση κ' ἡ ἐπισφράγισή του. «Ὄχι, δὲ δέχομαι τὴ βία, τὴν ξένη θέληση, τὴν ὑποδούλωση· ἀγωνίζομαι ἔως τὰ ἔσχατα γιὰ τὴν ἐλευθερία, γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια, γιὰ τὴν τιμή· δὲ δέχομαι ἐπέμβαση στὰ ἐσωτερικά μου· δὲν παραχωρῶ τίποτε ἀπὸ τὰ δικαιώματά μου, δὲ ντροπιάζω τὰ τιμημένα ὅπλα μου, δὲν καταισχύνω τὴν ἱστορία μου, δὲν προδίνω τὰ ἱερά· ὄχι, δὲν παραδίνομαι». Αὐτὸ εἶπε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸ Δεκέμβρη· κ' ἦταν σύμφωνος μὲ τὸν ἑαυτό του, μ' ὅλη τὴν προηγούμενη στάση του, μὲ τοὺς σκοποὺς ποὺ εἶχε τάξει, μὲ τὴν ἐλευθερία.

Καὶ τὸ «ὄχι» αὐτό, ὅπως καὶ τ' ἄλλα, τὸ ἐπισφράγισε μὲ τὴ θανάσιμη ἀντίστασή του· αὐτός, ἀοπλος σχεδόν, μπροστὰ πάλι σ' ἕναν κολοσσό. Ἀλλὰ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲ φοβᾶται τοὺς κολοσσούς, τοὺς μπαμποῦλες, τὰ ἐκφοβιστικὰ τέρατα, ὅποια κι' ἂν εἶναι. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲ φοβᾶται τὸ θάνατο. "Εχει μιὰ εὔθικτη, περήφανη ἀξιοπρέπεια καὶ ξέρει νὰ πεθαίνει γι' αὐτή· μικρὸς λαὸς μὲ μεγάλη ψυχή.

Ἀλλὰ ποιός λαός; μήπως οἱ καρχαρίες, οἱ ξένοι πράχτορες, ἡ μαφία τῆς μαύρης ἀντίδρασης; Αὐτοὶ εἶναι τὸ σάπιο κατάλοιπο τοῦ χρόνου, τὸ τριμμένο ροῦχο, ποὺ ὁ καιρὸς ἀπορρίχνει ἀπὸ πάνω του, εἶναι ἡ ἀποσύνθεση τῆς ζωῆς ποὺ φεύγει· ὁ λαὸς θὰ σαρώσει αὐτὰ τὰ σκουπίδια μὲ σιδερένιο σάρωθρο· αὐτοὶ εἶχαν πάντα κοινὰ συμφέροντα μὲ τοὺς ἐχθρούς του, συνεργάστηκαν μὲ τοὺς ξένους καὶ τοὺς δυνάστες, μαζί τους πολέμησαν κ' ἔβαψαν στὸ αἷμα τὸν ἑλληνικὸ λαό.

Αὐτὰ τὰ τρία «ὄχι» τὰ εἶπαν οἱ ἡρωϊκὲς μάζες, οἱ αἰώνια στρατευόμενοι, οἱ ἀγωνιστὲς τῆς ζωῆς, οἱ ταπεινοὶ κ' οἱ καταφρονεμένοι, οἱ πάσχοντες, οἱ ἀδικούμενοι. Αὐτοὶ οἱ παραγνωρισμένοι πρόδρομοι, ποὺ κρατοῦν τὶς πλάκες τῶν ἀξιῶν, οἱ φορεῖς τοῦ νέου ἰδανικοῦ. Μέσα τους καίει ἡ φλόγα τῆς ἐλευθερίας, λάμπει τὸ δραμα τοῦ νέου κόσμου, τοὺς καίει δίψα δικαιοσύνης. Εἶναι ἡ πρωτοπορεία τῆς ζωῆς.

Αὐτοί, κ' οἱ ὅμοιοι τους σ' ὅλο τὸν κόσμο, εἶναι τὰ ὄργανα τῆς νέας ἱστορίας, οἱ λυτρωτὲς τῆς ζωῆς ἀπὸ τὰ νεκρὰ βάρη της, οἱ δημιουργοὶ κ' ἡ Νέμεση τῆς ἱστορίας.

Μιὰ ἔκρηξη ἀγανάχτησης κι' ὀργῆς ἦταν ἡ ἐποποιία τῶν ἀλβανικῶν βουνῶν, ἐθνικὸς συναγερμὸς γιὰ τὴ φασιστικὴ βία καὶ τὸ περιφρονημένο δίκαιο. Μιὰ ἀρνηση στὸ θάνατο κ' ἕνα κήρυγμα ζωῆς ἦταν ἡ τρίχρονη ἀντίσταση τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν. Μιὰ ἐξέγερση τῆς ἀνθρώπινης καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρέπειας ἦταν ὁ Δεκέμβρης. Καὶ τὸ Δεκέμβρη ἀκούστηκε πάλι ἡ παλιά, ἀγέρωχη κραυγὴ ἑνὸς αἰωνόβιου λαοῦ, «ὄχι», «μολὼν λαβέ».

Ἀλλὰ στὴν ἡφαιστειακὴ αὐτὴ ἔκρηξη, ὅπως καὶ στὴν τετράχρονη πάλη, φανερώθηκαν οἱ κοσμογονικὲς δυνάμεις ποὺ κρύβονται στὰ ἔγκατα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀποκαλύφτηκαν τὰ φλογισμένα βάθη του, οἱ ὁρμητικοὶ κι' ἀναγεννητικοὶ ἄνεμοι ποὺ τὸν κλονίζουν, ἡ ἀκαταδάμαστη θέληση νὰ πλάσει μιὰ νέα ζωή. Τὸ Δεκέμβρη ἀποχτήσαμε μιὰ νέα, ἀνυπολόγιστα πολύτιμη γνωριμία· μέσα στὴν ἀστραπὴ καὶ τὴ βροντή, μέσα στὸ σεισμὸ τοῦ Δεκέμβρη, μᾶς ἀποκαλύφτηκαν οἱ ἀπέραντες, παρθένες, νεανικὲς περιοχὲς τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς.

Ὁ Δεκέμβρης θὰ μείνει στὴν ἱστορία μας σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἠθικὲς κληρονομίες· σὰν ἱερὴ παρακαταθήκη μιᾶς νεότητας ἀπὸ τὶς ἡρωϊκότερες τοῦ κόσμου, ποὺ θυσιάστηκε γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ἐλευθερία. Ὁ Δεκέμβρης, μέσα στοὺς λαϊκοὺς ἀγῶνες, θὰ μείνει σὰν μιὰ κορυφαία παράδοση ἡρωϊσμοῦ καὶ περιφρόνησης στὸ θάνατο καὶ θὰ ἐξυψώνει ἀδιάκοπα τὴν ἐθνικὴ κ' ἠθικὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ μας.

"ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ"

«ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ» Α. Ε.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ, 4.—Τηλ. 35.347

Στὸ πρόγραμμά τους ἔχουν περιλάβει τὴν ἔκδοση τῶν καλυτέρων ἔργων ἀπὸ τὴν ΑΓΓΛΙΚΗ, ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ, ΡΩΣΙΚΗ, ΓΑΛΛΙΚΗ, ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ, ΙΤΑΛΙΚΗ, ΙΣΠΑΝΙΚΗ, ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ κλπ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Ζητοῦν ὑπεύθυνες λογοτεχνικὲς μεταφράσεις καὶ προσφέρουν τοὺς καλύτερους ὅρους. Γίνονται δεκτὲς γραπτὲς προτάσεις.

ΤΟ ΔΕΚΕΜΒΡΙΑΝΟ ΣΥΜΒΟΛΟ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 1)

λο, σχολὲς Δεκεμβριανῶν στὴν πολιτικὴ καὶ στὴν ποίηση.

Οἱ διεφθαρμένοι τυραννίσκοι ποὺ ματοκυλᾶν καθημερινὰ τὸ λαὸ γιὰ δικά τους συμφέροντα κλαμουρίζουν κι ἀγαναχτοῦν γιὰ τὸ μεγάλο ἔγκλημα τοῦ Δεκέμβρη. Ἀλλὰ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ θὰ εἶταν στὴν κρίσιμη ἐκείνη ὥρα οἱ μεγάλοι προδοτὲς τῆς ἱστορίας, ἂν τὸν ἐξαναγκάζαν νὰ παραδώσει τὰ ὅπλα στοὺς δημίους του. Γιατὶ ἕνας λαὸς ποὺ παραδίνει τὰ ὅπλα του κάνει πάντα μιὰ προδοσία. Γιατὶ τὸ ὅπλο ποὺ τὸ κρατᾶς χωρὶς ἰδιοτέλεια καὶ πληρώνεις μὲ τὴ ζωή σου τὴν εὐθύνη του, ἔχει πνεῦμα καὶ ψυχὴ κι αὐτὰ κανεὶς ποτὲ δὲν τὰ παραδίνει.

Οἱ ὑποκριτές, ἀπὸ τὴν ἄλλη, θεωροῦν τὸ Δεκέμβρη γιὰ λάθος! Μὲ τὸ δίκιο τους γιατὶ τὸ μυαλό τους κι ἂν ἤθελε δὲ μποροῦσε νὰ πάει παρὰ πέρα ἀπὸ τὴν ἐφήμερη ποιτικὴ σκοπιμότητα. Ἀλλὰ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ποὺ ὁρίστηκε ἀπὸ μιὰ ἱστορικὴ μοίρα νὰ δώσει μερικὰ μαθήματα στοὺς ἐχτρούς, ἀπὸ τὴν ἴδια μοίρα ὑποχρεώθηκε νὰ δώσει μερικὰ διδάγματα καὶ στοὺς φίλους. Καὶ ὁ Δεκέμβρης εἶνε πάνου ἀπὸ τὴν κρίση τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ λάθους, ὅπως οἱ καταιγίδες, οἱ πλήμμυρες, οἱ κεραυνοί, οἱ σεισμοί καὶ οἱ ἐκρήξεις τῶν ἡφαιστείων.

Τὸ Δεκέμβρη 1944 ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τὴν ἔνοπλη ἄμυνα του, ποὺ εἶνε ἡ πιὸ δικαιωμένη μορφὴ τῆς ἱστορικῆς βίας, μπῆκε στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους σὰν ὁ ζωτικότερος παράγοντας κι ἀπὸ τότες κατευθύνει μοιραῖα τὴν πνευματική μας ζωή. Ἡ στρατιωτική του ἥττα, μὲ τὴν παγκόσμια ἠθικὴ καταζίωση ποὺ τὴν ἀκολούθησε, ὄχι μονάχα δὲν ἔβλαψε ἀλλὰ καὶ αὔξησε τὴν κοινωνική του ὀντότητα.

Τὸ Δεκέμβρη 1944 δὲν δημιουργήθηκε, ἁπλῶς μονάχα ἐκδηλώθηκε καὶ βρῆκε τὴν κορυφαία στιγμή της μιὰ ἐπανάσταση ποὺ ἀπὸ 100 χρόνια συντελιότανε στὴν συνείδηση τοῦ λαοῦ μας. Τὸ 1944 εἶταν ἡ ἀπαραίτητη συμπλήρωση τοῦ 1821. Τὸ 1944 λύτρωσε τὸ 1821 ἀπὸ τοὺς σφετεριστές του. Καὶ ἡ ἑλληνικὴ σκέψη ποὺ στὰ 1821 ἐλευθερώθηκε γιὰ νὰ ξανασκλαβωθεῖ, στὰ 1944 ἐλευθερώθηκε καὶ θὰ μείνει γιὰ πάντα ἐλεύθερη.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΑΔΑ

Λαόν μοι ἔνεππε Μοῦσα... ὃς μᾶλλα πολλά...

Τοῦ Μενέλαου ΛΟΥΝΤΕΜΗ

Θέλω νὰ μιλήσω γιὰ ἕναν Ὀδυσσέα... ποὺ ἀρμένισε σὲ πέλαγα ἀπὸ δικό του αἷμα, ποὺ τσακίστηκε ἀπ' τὶς συμπληγάδες καὶ ρημάχτηκε ἀπ' τοὺς Λαστρυγόνες. Ποὺ εἶδε τὴν Ἰθάκη του συντρίμμια καὶ τὸν καπνὸ ν' ἀναθρώσκει — ὄχι ἀπ' τὴν ἐστία μὰ ἀπ' τὸ καμμένο του σπίτι.

"Εναν Ὀδυσσέα ποὺ ἄκουε, δεμένος μὲ ἀλυσίδες, τὶς σειρῆνες ὄχι νὰ τραγουδοῦν μὰ νὰ οὐρλιάζουνε. "Εναν Ὀδυσσέα ποὺ νίκησε τοὺς Τρῶες καὶ προδώθηκε ἀπ' τοὺς συμπολεμιστές του.

Νὰ μιλήσω καὶ γιὰ ἕναν Κύκλωπα ποὕριξε πάνω του ὁλάκαιρα βουνὰ καὶ τοῦ βούλιαξε τὰ πλεούμενα καὶ τὸ βιός του. Γιὰ ἕναν Κύκλωπα πιὸ χιλιοδύναμο καὶ πιὸ ἀχόρταστο. "Εναν Κύκλωπα ποὺ ἑνῶ κανεὶς δὲν τοῦ πείραξε τὸ μάτι του κεῖνος ἤθελε ὅλους τοὺς ἄλλους τυφλούς. Τ υ φ λ ο ὺ ς τ ὰ τ' ὦ τ α, τ ό ν τ ε ν ο ῦ ν, τ ὰ τ' ὄ μ μ α τ α.

"Εναν Κύκλωπα ποὕταζε λαγοὺς μὲ πετραχήλια καὶ τὰ κρατοῦσε (καὶ τοὺς λαγοὺς καὶ τὰ πετραχήλια) γιὰ τὸν ἑαυτό του. "Εναν Κύκλωπα ποὺ ἀπ' ὄξω ἦταν γλυκομίλητος καὶ καλοπιασματάρης κι' ἀπὸ μέσα θεριὸ ἄπονο κι' ἀχόρταγο. Ποὺ σὲ μαύλιζε μὲ τὴ ζάχαρη στὸ στόμα ὥσπου νὰ σὲ μαντρώσει μὲς στὰ μπράτσα του καὶ κατόπι νὰ σὲ κάνει κοψίδια - κοψίδια καὶ νὰ σὲ γευτεῖ.

Γιὰ ἕναν Ὀδυσσέα κι' ἕναν Κύκλωπα ποὺ ἑνῶ δὲν ἔλειψε οὔτε ἡ ὁμηρικὴ πάλη, οὔτε τὸ «ἱερὸν πτολίεθρον» λείπει ἡ Ὁμηρικὴ Μοῦσα. Καὶ τὸ "Επος περιμένει...

Μόνο λίγα στενγνὰ χείλη ἀπόμειναν γιὰ νὰ τὸ ποῦνε στὸ αὐτὶ τῆς Ἱστορίας καὶ νὰ τὸ πάρει κ ε ί ν η νὰ τὸ περπατήσει στοὺς αἰῶνες ὥσπου ν' ἀνταμώσει τὸν "Ομηρο. "Ως τότε αὐτὸ τὸ λιγνὸ στιχάρι κι' ὅσα ἄλλα κι' ἀπ' ἄλλους παρόμοια χαρακτοῦν ἀπάνου στὸ χαρτί, ἃς εἶναι νὰ πέσουν στὰ χέρια τοῦ τυφλοῦ "Ομηρου ποὺ αὐτὴ τὴ φορὰ δὲ θἆναι πιὰ τυφλὸς ἀπὸ αἴγλη μὰ ἀπὸ φρίκη...

Καὶ οἱ γενιὲς τῶν παιδιῶν ποὺ θὰ καθήσει στὸ θρανίο τῆς ἡ Ζωὴ θ' ἀκοῦνε τὰ ἔ π ε α καὶ θὰ ριγοῦνε καὶ θἆναι πάντα ἕτοιμα νὰ γίνουν «πολλῷ κάρονες!»

* * *

"Ετσι ὅπως κι' ἐμεῖς τότε ποῦμασταν ἄγουρα ἀκόμη σκολειταρούδια, πάσχαμε καὶ καμαρώναμε μπρὸς στὰ μάτια τοῦ δασκάλου, καθὼς μᾶς ἀνιστοροῦσε τὰ ἔργα καὶ τὰ παθήματα τοῦ «ἄντρα τοῦ πολύτροπου» τοῦ ταξιδιάρη. "Ετσι ὅπως κι' ἐμεῖς σκυλιάζαμε καὶ γεμίζαμε ἀπὸ ὄχτρητα γιὰ τὸν ὕπουλο καὶ κρυφοδαγκανιάρη Κύκλωπα. "Ετσι καθὼς ἀγρίεψε κι' ὁ Γιαρένης, ὁ συμμαθητής μας τοῦ πρώτου θρανίου, ποὺ καθὼς ἄκουε τὸ πῶς ὁ Κύκλωπας μαύλιζε καὶ ξεγελοῦσε μὲ τὶς γαλιφιές του τοὺς συντρόφους τοῦ Ὀδυσσέα, καὶ κατόπι τοὺς ἔτρωγε, τὴν πέταξε τὴν πρεπούμενη βρισιά:

— «Γιαχουντή!»

"Ολη ἡ τάξη ἔμεινε σύμφωνη. Καὶ μοναχὰ ὁ δάσκαλος ποῦταν ξενομερίτης δὲν κατάλαβε. Μὰ ὁ Γιαρένης ἀνάλαβε νὰ τοῦ τὸ ξηγήσει. Ἡ γιαγιά του τοῦ τὄχε μάθει καλά. Οἱ Γιαχουντῆδες; Νὰ — γιέ μου — εἶναι κάτι τριχωτοὶ ἀγριάνθρωποι (πώ... πώ... πώ... Θέ μου φύλαε!) ποὺ θρέφουνται μὲ αἷμα. Αὐτὸ εἶναι τὸ νερό τους, τὸ κρασί τους καὶ τὸ προσφάϊ τους. Τώρα τί θαρρεῖτε; Πῶς στὸ λένε «ἐγὼ πίνω αἷμα;» Πᾶ, πᾶ, πᾶ. Τοῦ λόγου τους εἶναι σὰν Ἀγιαπόστολοι. "Ολο ἡμεράδα καὶ καλόπιασμα, ὅλο ἀγιωσύνη καὶ φιλέματα. Στήνουνε καρτέρι στ' ἀπόμερα σταυροδρόμια καὶ παραμονεύουνε. Τόμου περάσει κάνα παιδάκι ἀρχινᾶνε τὰ πλανέμματα, ἀρχινᾶνε τὶς γλῶκες καὶ τὰ τάματα. «"Ελα καλὸ παιδάκι... ἔλα στὸν παπποῦ... ἔλα στὸ κονάκι νὰ σὲ φιλέψω ζαχαράτα.» Καὶ σὰν — μάτια μου — τὸ παιδάκι ξεγελαστεῖ καὶ σιμώσει (ὦχ ἄλλοί του κι' ἀπ' ἄλλοί του!) εὐτὺς τ' ἀρπάχνει ὁ Γιαχουντῆς τὸ βάζει στὸ σακκοῦλι του, τὸ πάει σπίτι του, κι' ἐκεῖ... — Θέ μου μεγαλοδύναμε τί τὸ περιμένει ἐκεῖ τὸ κακότυχο τὸ παιδάκι!...

— Ὁ Γιαχουντῆς τ' ἀρπάχνει ἀπ' τὰ ποδάρια καὶ τὸ ρίχνει σ' ἕνα βαρέλι ποῦναι γεμᾶτο γύρω - γύρω βελόνες. Κι' ἐκεῖ στραγγίζει τὸ αἷμα του κι' ὁ Γιαχουντῆς τὸ πέρνει καὶ τὸ πίνει... Ναί, καλά μου τέτοιος δράκος εἶναι ὁ ἀναθεματισμένος. Γι' αὐτὸ νὰ μὴν ξεπορτίζετε — ἀκοῦτε μανάρια μου; — Νὰ μὴν ξεπορτίζετε ποτὲς μονοχὰ γιατὶ γκιζεράει ὁ κατάρατος ὁ Γιαχουντῆς καὶ σᾶς πέρνει.

* * *

Μὰ κάποτε ὅλα ξεχάστηκαν. Κι' ἡ «Ὁμήρου Ὀδύσσεια» καὶ τὰ ρίγη μας κι' οἱ θυμοί μας κι' ἡ γιαγιὰ μὲ τὸ Γιαχουντῆ της. "Ολα κατακάθησαν, πέθαναν μέσ' στὴ μνήμη μας ἤσυχα, ἀδιαμαρτύρητα... κι' ἄλλες ἔγνοιες, ἄλλες φοβέρες ἤρταν νὰ πάρουν τὴ θέση τους.

Μὰ τοῦτο τὸ μαῦρο χειμῶνα (Δεκέμβρη μῆνα) ὅλα ξαναζωντάνεψαν. "Ολα τὰ ξαναθυμηθήκαμε. Καὶ τὸν Κύκλωπα, καὶ τὴ γαλιφιά του... Καὶ τὰ ζαχαράτα τοῦ Γιαχουντῆ καὶ τὶς βελόνες του, καὶ τὸ στραγγιγμένο αἷμα... Κι' ἦταν αὐτὸ τὸ τελευταῖο μας αἷμα (ὅσο καταφέραμε καὶ γλυτώσαμε ἀπ' τοὺς Λαιστρυγόνες καὶ τοὺς Λωτοφάγους) πολὺ βαρὺ κι' ἔκανε τοὺς «γιαχουντῆδες» νὰ μεθύσουνε καὶ νὰ τὸ χύνουν ἄσκοπα στοὺς δρόμους.

Οἱ γιαγιάδες μας κυττοῦσαν ἀπορημένες τὸν οὐρανὸ καὶ σταυροκοπιοῦνταν γιὰ τὸ πῶς τὸ ψέμμα τους βγῆκε ἀληθινό. Μόνο ποὺ οἱ γιαχουντῆδες αὐτοὶ δὲ χόρταιναν μόνο μὲ τὸ παιδικὸ αἷμα. "Επιναν κάθε αἷμα — φτάνει νὰ ἦταν αἷμα — καὶ τὸ γεροντίστικο καὶ τὸ ἀρρωστιάρικο, καὶ τὸ πληγιασμένο... (Παιδοῦλα Ἑλλάδα πῶς ξεγελάστηκες κι' ἔπεσες μέσ' στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ γιαχουντῆ - Κύκλωπα!)

Σὲ τοῦτη τὴ γειτονιά, τὴν Καισαριανή, τὸ σμαράγδι μας, ἔμπηξαν οἱ γιαχουντῆδες τὰ περισσότερα βελόνια τους, καὶ τὰ πιὸ φαρμακερά τους. Κυνηγοῦσαν τ' ἀθῶα παιδάκια παντοῦ. Καὶ μέσα στὴν κούνια τους καὶ μέσα στὴ μητρικὴ ἀγκαλιά, καὶ μέσα στὴ μητρικὴ κοίτη... Τὰ παιδάκια λιπόθυμα ἀπὸ πεῖνα καὶ φρίκη μέσα στ' ἀφεγγὰ κι' ἀσέληνα βράδυα ἔπεφταν ἀπάνω στὶς βελόνες μόνα τους. Τὰ παιδάκια τρόμαζαν ἀπ' ὅλα, ἀπ' τὴ βουή, ἀπ' τὶς φωνές, ἀπ' τὰ προστάγματα... "Ως κι' ἀπ' τὸν οὐρανό μας ποὺ ἄλλοτε ἔπαιζαν ἐξγνοιαστα ἀπὸ κάτω του, ὦς κι' αὐτὸν τὸν τρομάζουν τώρα... γιατὶ κι' αὐτὸς εἶναι μουντὸς καὶ ξένος... γιομᾶτος πηχτὴ μοῦχρα. Φαίνεται πὼς οἱ ἄνθρωποι ποῦρθαν ἀπ' τὰ βορεινὰ φέρανε μαζὶ καὶ τὸν οὐρανό τους. Πιάσανε καὶ δέσανε ὦς τὸν οὐρανὸ τὸν ἥλιου μας τὰ μάτια μὲ μαῦρο πανὶ γιὰ νὰ μὴ δεῖ καὶ μαρτυρήσει στὸν κόσμο τὸ φονικό.

Καὶ τὸ μεγαλύτερο φονικὸ γινότανε ἐδῶ, στὰ ποδάρια τοῦ Ὑμηττοῦ. Ἐδῶ εἴμασταν ὅλοι τοῦ θανατᾶ. "Οσους δὲν εἶχε πάρει ἀκόμη ὁ χάρος τοὺς εἶχε βάλει σημάδι. Τὰ βόλια μᾶς βρέχανε χωρὶς ἀνασασμό, τὰ πολυβόλα ράβανε μερόνυχτα τὸ σάβανό μας. «Ἀφῆστε μας νὰ μαζέψουμε τοὺς λαβωμένους μας, ἀφῆστε μας νὰ θάψουμε τοὺς νεκρούς μας. "Ελεος. Λυπήσου μας λίγο, Κύκλωπα! Μὴ ρίχνεις ἀπάνου μας ἄλλους βράχους. Δὲ σοῦ ξανακάνουμε ἄλλο κ α λ ό!... "Ημαρτον!»

Οἱ ἄνθρωποι ἀλαλιασμένοι ἀγκάλιαζαν τὰ δέντρα, τὶς πέτρες, γαντζώνονταν στὸ χῶμα... Σωτηρία δὲν ἐρχότανε οὔτε ἀπ' τὰ ὕψη οὔτε ἀπ' τὰ βάθη. Ἐδῶ πάνου στὸν Ἀνατολικὸ Γολγοθᾶ τὰ χάσαμε ὅλα πιὰ ἐμεῖς, ὅλα... Ἀπαρνηθήκαμε καὶ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις τῆς Δύσης καὶ τὶς Ἀνώτερες Δυνάμεις τ' οὐρανοῦ. Καὶ μὴν ἔχοντας τίποτα πιὰ νὰ πιστέψουμε πιστέψαμε στὸν ἑ α υ τ ό μας!

Κι' ἀπαντήσαμε στὸν Κύκλωπα μὲ τὶς ἴδιες πέτρες ποὺ ἔρριχνε καταπάνου μας. Καὶ κρατήσαμε ἀλύγιστοι, ὁμηρικοί, παλεύοντας: ἄνθρωποι μὲ τὰ σίδερα, ψυχὲς μὲ τὰ μπαρούτια, ὦς τὴ θυσία, ὦς τὸν τάφο.

Τί κρῖμα... τί κρῖμα... Μὲ πόσο γελαστὰ

Οἱ εὐθύνες τῶν συντηρητικῶν

Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΣΟΛΙΝΙ

Copyright γιὰ τὴν Ἑλλάδα τοῦ συγγραφέα
καὶ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Gollancz

Τοῦ Ἄγγλου δημοσιογράφου καὶ βουλευτῆ
Μάϊκλ ΦΟΥΤ (ΚΑΣΣΙΟΥ)

14.—

Σ υ ν ή γ.: Μέσα στὸν καυγά σας αὐτὸν δὲν εἴπατε ὅτι: «δὲν πρόκειται γιὰ τὴν Ἀθησσυνία, ἀλλὰ γιὰ τὴν τύχη τῆς Κ. Τ. Ε. καὶ κατὰ πόσο ἀπὸ μιὰν ἄνανδρη παραχώρηση θὰ παραβαίναμε τὶς ὑποσχέσεις μας, ἐκθέτοντας τὸν ἑαυτό μας στὴν περιφρόνηση τῶν παιδιῶν μας καὶ τῶν παιδιῶν τῶν παιδιῶν μας»; Δὲν εἶναι δικά σας αὐτὰ τὰ λόγια;

Μ ά ρ τ.: Μάλιστα δικά μου εἶναι.

Σ υ ν ή γ.: Πέστε μας τώρα κ. Τσάμπερλαιν, τί σᾶς ἔκανε ν' ἀλλάξετε γνώμη ὕστερα ἀπ' τὶς ἐκλογές; Νομίζω πὼς σεῖς εἴσασταν τὸ πρῶτο μεγάλο πολιτικὸ πρόσωπο μέσα στὴν κυβέρνηση ποὺ ἐναντιώθηκε στὴν πολιτικὴ τῶν κυρώσεων. Ἔτσι δὲν εἶναι;

Μ ά ρ τ.: Τὸν Ἰούλη τοῦ 1936, ἡ Κ. Τ. Ε. ἔστειλε μιὰν ἐγκύκλιο στὰ μέλη της, ὅπου ἔλεγε ὅτι τὸ Ἀθησσυνιακὸ ζήτημα παράμενε σ' ἔκκρεμότητα, καὶ πρότεινε ν' ἀσκηθεῖ πίεση πάνω στοὺς βουλευτὲς καὶ στὰ μέλη τῶν Κυβερνήσεων, μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἦταν ἀκόμα δυνατὸ νὰ προστατέψουμε τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἀθησσυνίας, ἂν ἐφαρμόζαμε τὴν πολιτικὴ τῶν κυρώσεων κι' ἂν τὴν ἐντείναμε ἀκόμα περισσότερο. Χαραχτήρισα τὴν πολιτικὴ αὐτὴ γραμμὴ σὰν «καθαρὴ μεσοκαλοκαιριάτικη παραφροσύνη». Πίστευα πὼς ἂν ἀκολουθούσαμε τὴν πολιτικὴ αὐτή, θὰ μᾶς ὁδηγοῦσε σὲ καινούργιες συμφορὲς ποὺ δὲν θ' ἄφηναν τὸ νοῦ τῶν πρακτικῶν ἀνθρώπων νὰ βρεῖ ἄλλες καὶ καλύτερες λύσεις.

Σ υ ν ή γ.: Πότε ἀρχίσατε νὰ παίρνετε δραστήρια μέτρα γιὰ νὰ ἐξασφαλίσετε αὐτὲς τὶς «καλύτερες λύσεις»;

Μ ά ρ τ.: Ὅταν ἔγινα Πρωθυπουργὸς ἕνα χρόνο ἀργότερα.

Σ υ ν ή γ.: Οἱ ὑποσχέσεις σας στοὺς ἐκλογεῖς σας, σᾶς ἐμπόδισαν καθόλου ν' ἀρχίσετε διαπραγματεύσεις μὲ τὸν κατηγορούμενο;

Μ ά ρ τ.: Ὅπως δήλωσα καὶ στὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων, σκέφτηκα καλὰ καὶ κατάληξα ὅτι γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὸν ἐπικίνδυνο κατήφορο ἔπρεπε νὰ κάνουμε διαφορετικὲς ἀλλὰ συγκεκριμένες προσπάθειες. Πίστευα πὼς οἱ διαφορὲς ἀνάμεσά μας στηριζόταν περισσότερο πάνω σὲ μιὰν ἀθεμελίωτη καχυποψία καὶ παρεξήγηση. Ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποία σπάσαμε τὸν πάγο, ἀρχίσαμε τὶς συνεννοήσεις καὶ καταλήξαμε σὲ συμφωνία πάνω σὲ κάθε πρόβλημα ποὺ συζητήσαμε, δείχνει πὼς εἶχα δίκαιο ὑποστηρίζοντας τὴν παραπάνω θέση, καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμιὰ ἀληθινὴ καὶ σοβαρὴ βάση νὰ νομίζουμε πὼς τὰ συμφέροντά μας ἦτανε ἀντίθετα τόνα στ' ἄλλο.

Σ υ ν ή γ.: Πῶς παρουσιάστηκε ἡ εὐκαιρία ν' ἀνοίξουν οἱ διαπραγματεύσεις;

Μ ά ρ τ.: Ὁ Σινιὸρ Μουσσολίνι μοῦστειλε ἕνα προσωπικὸ γράμμα μὲ τὸν κόμη Γκράντι, τὸν Ἰταλὸ πρεσβευτὴ στὸ Λονδίνο.

Σ υ ν ή γ.: Ὥστε ὅλη ἡ πρωτοβουλία πάρθηκε ἀπ' τὸν κατηγορούμενο;

Μ ά ρ τ.: Ναί.

Σ υ ν ή γ.: Αὐτὸ δὲν σᾶς ἔκανε νὰ ὑποψιαστεῖτε;

Μ ά ρ τ.: Ὄχι. Τὸ μήνυμά του εἶχε φιλικὸ χαραχτῆρα καὶ νόμιζα ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰν εὐκαιρία ν' ἀρχίσουμε διαπραγματεύσεις, ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ τὶς χάσουμε. Τοῦστειλα μιὰ προσωπικὴ ἀπάντηση μ' ἐγκάρδιες φιλοφρονήσεις.

Σ υ ν ή γ.: Τί λέγατε στὴν ἀπάντησή σας;

Μ ά ρ τ.: Πὼς πίστευα ὅτι μπορούσαμε ν' ἀποκταταστήσουμε ἀνάμεσα στὶς δυὸ χῶρες μας καλὲς σχέσεις, ἂν ξεκαθαρίζαμε ὁρισμένες παρεξηγήσεις κι' ἀστήριχτες ὑποψίες. Τοῦ δήλωνα ὅτι ἐμεῖς εἴμασταν ἕτοιμοι ν' ἀρχίσουμε τὶς συνεννοήσεις.

Σ υ ν ή γ.: Οἱ διαπραγματεύσεις αὐτὲς ἔγιναν ἀμέσως;

Μ ά ρ τ.: Ὄχι, ὕστερα ἀπὸ μιὰ καθυστέρηση περίπου ὀκτὼ μηνῶν.

Σ υ ν ή γ.: Κύριε Τσάμπερλαιν ὧς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἴχατε ἀξιόλογες σχέσεις μὲ τὸν κατηγορούμενο. Σ' ὅλο τὸ διάστημα τοῦ ἐπεισοδίου τῶν κυρώσεων εἴσαστε στὴν Κυβέρνηση, καὶ στὰ δυὸ περίπου ἐπόμενα χρόνια ἤρθατε σὲ πολλὲς δοσοληψίες μαζί του. Τί γνώμη εἴχατε γιὰ τὸν χαραχτῆρα τοῦ Μουσσολίνι; Δυσπιστοῦσατε γι' αὐτόν;

Μ ά ρ τ.: Εἶπα στὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ὅτι πίστευα πὼς ἡ Κυβέρνηση τοῦ Ντοῦτσε θᾶρχονταν στὶς διαπραγματεύσεις μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ποὺ πηγαίναμε καὶ μεῖς, δηλαδὴ μ' ἀπόλυτη καλὴ πίστη καὶ μ' εἰλικρινῆ ἐπιθυμία νὰ φτάσουμε σὲ συμφωνία.

Σ υ ν ή γ.: Ὥστε ἡ γνώμη σας πάνω στὸν χαραχτῆρα τοῦ κατηγορούμενου, ἦταν τέτοια ποὺ νὰ δείχνετε σ' αὐτὸν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη;

Μ ά ρ τ.: Νόμιζα πὼς ἀφοῦ σκοπεύαμε νὰ κλείσουμε μιὰ συμφωνία μαζύ του, ἔπρεπε ἀπαραίτητα νὰ δείξω πνεῦμα ἐμπιστοσύνης.

Σ υ ν ή γ.: Ὑποψιάζουμαι ὅτι ἐλαφρὰ ξεφεύγετε νὰ μοῦ ἀπαντήσετε. Στὴν πραγματικότητα, ἡ ἐμπιστοσύνη σας ἀπέναντι στὸν χαραχτῆρα τοῦ Μουσσολίνι ἦταν ἀδιάσειστη κι' ἀπόλυτη;

Μ ά ρ τ.: Ποτὲ δὲν εἶπα κάτι τέτοιο.

Σ υ ν ή γ.: Ὄχι, ὡστόσο κάτι παρόμοιο. Σεῖς δὲν δηλώνατε ὅτι δέχεσθε νὰ σᾶς κόψουν τὸ κεφάλι ἂν βγεῖτε γελασμένος ἀπ' τὴ Συμφωνία, δηλαδὴ ἀπ' τὸν κατηγορούμενο; Αὐτὲς δὲν ἦταν οἱ λέξεις σας;

Μ ά ρ τ.: Ναί.

Σ υ ν ή γ.: Συνεπούμενα ὑποστηρίζω ὅτι σεῖς διατυπώνοντας αὐτὴν τὴν κάπως ὑπερβολικὴ προσφορὰ τοῦ κεφαλιοῦ σας, κάνατε στὴν πραγματικότητα μιὰν πολὺ ξεχωριστὴ φιλοφροσύνη στὸν καλὸ χαραχτῆρα τοῦ πελάτη μου. Ὑποστηρίζω ἀκόμα πὼς τὰ ἐγκώμιά σας δὲν περιορίζονταν μόνο στὸν κατηγορούμενο. Ἀγκάλιαζαν καὶ τὸ περιβάλλον του. Μήπως θυμᾶστε τοὺς χαραχτηρισμοὺς σας γιὰ τὸν κόμη Γκράντι, τὸν Ἰταλὸ Πρεσβευτὴ στὸ Λονδίνο;

Μ ά ρ τ.: Ναὶ νομίζω πὼς ἔκανα μερικούς.

Σ υ ν ή γ.: Θὰ σᾶς τοὺς θυμίσω ἐγώ. Εἴπατε: «δὲν μπορῶ νὰ μὴν ἀναφέρω πὼς ἔνοιωσα τὴ βοήθεια ποὺ ἐπίσης πρόσφερε ὁ κόμης Γκράντι, ὁ Ἰταλὸς Πρεσβευτὴς στὸ Λονδίνο, κερδίζοντας ἔτσι στὴν χώρα αὐτὴ τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν ἐκτίμησή μας. Εἶναι βέβαιο ὅτι ἔκανε πολλὰ γιὰ νὰ εὐκολύνει τὸ κλείσιμο τῆς Συμφωνίας, προσπαθώντας μὲ τὴν ἀσταμάτητη κι' ἀποτελεσματική του δράση ν' ἀποδιώξει τὶς ἀμφιβολίες καὶ τὶς παρεξηγήσεις». Τώρα κύριε Τσάμπερλαιν, πρέπει νὰ δοῦμε καὶ τὸ ἴδιο τὸ Σύμφωνο. "Οταν ἄρχισαν οἱ συνομιλίες σας μὲ τὸν Σινιὸρ Μουσσολίνι, δὲν εἶναι γεγονὸς ὅτι βρισκόταν στὴν ἄκμη τοῦ ἕνας πόλεμος μέσα στὴν Ἰσπανία καὶ ὅτι σεῖς γνωρίζατε πὼς ὁ ἰταλικὸς στρατὸς ἔπαιρνε μέρος σ' αὐτόν;

Μ ά ρ τ.: Μάλιστα.

Σ υ ν ή γ.: Μήπως βάλατε τίποτε ὅρους γιὰ τὸ Ἰσπανικό, ὅταν ἀρχίσατε τὶς συνομιλίες αὐτές;

Μ ά ρ τ.: Τόνισα στὸν Ἰταλὸ Πρεσβευτή, ὅτι ἂν πηγαίναμε στὴν Κ.Τ.Ε. νὰ συστήσουμε τὴν ἔγκριση τῆς συμφωνίας, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς λέγανε ὅτι ἡ κατάσταση στὴν Ἰσπανία εἶχε ριζικὰ ἀλλάξει χάρη στὴν ἰταλικὴ ἐνίσχυση μὲ νέες ἀποστολὲς στὸν Φράνκο καὶ γιατὶ ἡ Ἰταλία παράλειψε νὰ ἐφαρμόσει τὶς συμβιβαστικὲς λύσεις ποὺ πρόβλεπε ἡ Βρεταννικὴ δήλωση γιὰ τὴν ἀποχώρηση τῶν ξένων ἐθελοντῶν.

Σ υ ν ή γ.: Ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνηση δέχτηκε τὴν προϋπόθεση αὐτή;

Μ ά ρ τ.: Μάλιστα.

Σ υ ν ή γ.: Ὁ ὅρος αὐτὸς δὲν μπῆκε ξανὰ μέσα στὴν ἀγγλο-ἰταλικὴ συμφωνία ποὺ ὑπογράφτηκε στὴ Ρώμη τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1938;

Μ ά ρ τ. Ναί.

Σ υ ν ή γ.: Ἡ προϋπόθεση αὐτὴ δὲν χαρακτηρίζονταν σ' ὅλες τὶς διαπραγματεύσεις σὰν προϋπόθεση ἀπαραίτητη γιὰ νὰ γίνει ἡ ἀναγνώριση τῆς κυριαρχίας τῆς Ἰταλίας πάνω στὴν Ἀθησσυνία, ἀναγνώριση ποὺ ἐπίσης ἔγινε στὴ Συμφωνία αὐτή;

Μ ά ρ τ.: Ναί.

Σ υ ν ή γ.: Οἱ ὑποχρεώσεις ποὺ ἀνέλαβε ἡ Ἰταλία νὰ τηρήσει ἀπέναντι στὸ Ἰσπανικό, ἔγιναν ποτὲ πράξη;

Μ ά ρ τ.: Ἦταν πάντα δύσκολο νὰ βρεθεῖ ὁ πραγματικὸς ἀριθμὸς τοῦ ξένου στρατοῦ ποὺ πολεμοῦσε στὴν Ἰσπανία.

Σ υ ν ή γ.: Ἐλᾶτε τώρα, κύριε Τσάμπερλαιν, ἀφῆστε τα αὐτά. Εἶναι ἢ δὲν εἶναι γεγονὸς πὼς τὸν Αὔγουστο τοῦ 1938, ἀφοῦ ὑπογράφτηκε ἡ Ἀγγλο-ἰταλικὴ Συμφωνία κι' ἐγκρίθηκε στὴ Γενεύη ἡ πρόταση ν' ἀναγνωριστεῖ ἡ κυριαρχία τῆς Ἰταλίας πάνω στὴν Ἀθησσυνία, ὁ ἀντιπρόσωπός σας στὴ Ρώμη διαμαρτυρήθηκε στὴν Ἰταλικὴ Κυβέρνηση γιατὶ ἀνανέωσε τὴν ἐπέμβασή της στὴν Ἰσπανία; Καὶ δὲν εἶναι ἀληθινό, ὅτι, τὴν ἴδια βδομάδα ὁ στρατηγὸς Φράνκο ἀπόρριχνε ὅλους τοὺς βασικοὺς ὅρους στὸ σχέδιο γιὰ τὴν ἀποχώρηση τῶν ξένων ἐθελοντῶν, μὲ τὴν ἀνοιχτὴ ὑποστήριξη τῆς Ἰταλικῆς Κυβέρνησης; Δὲν ὑπάρχει λόγος ν' ἀπαντήσετε προσωπικὰ στὶς ἐρωτήσεις αὐτές. Οἱ ἀπαντήσεις σας βρίσκονται στὰ πρακτικά. Παράλληλα ὑπάρχει ἀκόμα μιὰ παραπάνω ἀπόδειξη ποὺ στερεώνει τὰ ἐπιχειρήματά μου. Ὁ Λόρδος Χάλιφαξ συνεργάστηκε ἢ ὄχι μαζύ σας ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τῶν διαπραγματεύσεων;

Μ ά ρ τ.: Μάλιστα.

Σ υ ν ή γ.: Εἴχατε μυστικὰ ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλο;

Μ ά ρ τ.: Ὄχι βέβαια.

Σ υ ν ή γ.: Μήπως θυμᾶστε τὶς δηλώσεις ποὺκανε ὁ Λόρδος Χάλιφαξ πάνω στὴν ὑπόθεση αὐτή, τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1938;

Μ ά ρ τ.: Ποιὲς δηλώσεις;

Σ υ ν ή γ.: Θὰ σᾶς τὶς θυμίσω ἐγώ. Ὁ Λόρδος Χάλιφαξ δήλωσε τότε. «Ὁ Σινιὸρ Μουσσολίνι, ἔδειξε φανερά, ἀπ' τὶς πρῶτες κιόλας συνομιλίες ἀνάμεσα στὴν Κυβέρνηση τῆς Α.Μ. καὶ στὴν Ἰταλικὴ Κυβέρνηση, πὼς γιὰ λόγους γνωστοὺς σ' ὅλους μας—εἴτε τοὺς ἐγκρίνουμε εἴτε ὄχι—δὲν θὰ δεχόταν ποτὲ νὰ δεῖ νικημένο τὸ στρατηγὸ Φράνκο». Σεῖς γνωρίζατε αὐτὴ τὴν πρόθεση τοῦ Ντοῦτσε;

Μ ά ρ τ.: Ναί.

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ: Ἡ συνέχεια.

Μετάφραση: ΛΟΥΪΖΟΥ ΝΟΥΑΡΟΥ

ὀλόφωτα μάτια ἔπεσαν πάνω στὸ στῆθος τοῦ νεκροῦ καὶ τὸ ζέσταναν μ' ἕνα χλιαρὸ χείμαρρο ἀπὸ δάκουα...

. . . . . .

Μετὰ τρεῖς μέρες ἕνα νέο ἀξιωματάκι περιτριγύριζε ἐκεῖ πάνου στὰ οὐράνια δώματα κι' ἔψαχνε μ' ἕνα ἀστέρι στὸ χέρι νὰ βρεῖ τὸ κορίτσι μὲ τὸ χρυσὸ φωτόγυρο.

Καὶ κάποτε τὸ βρίσκει.

— Εὐχαριστῶ τῆς λέει.

Τὸ κορίτσι τὸν κύτταξε γλυκὰ καὶ ἀνακουφισμένο:

—Ἀνέθηκα νὰ δῶ ἂν ἔφτασες καλά. Τώρα κατεβαίνω.

—Μὰ πῶς; Δὲν πέθανες;

—Ὄχι. Ἑλλάδα δὲν μὲ εἴπατε; Ἡ Ἑ λ λ ά δ α δ ὲ ν π ε θ α ί ν ε ι...

Ἡ ἱστορική μας σελίδα

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ Κ' ΟΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΕΝΟΙ

Τοῦ Τ. Α. ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ Ἰμπραΐμ γυρίζοντας ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ξανάρχιζε τὶς καταστροφικές του περιοδεῖες. Ἀπὸ τὴν Πάτρα τράβηξε στὰ Καλάβρυτα, ἀνέθηκε στὸ Χελμό, αἰχμαλώτισε πολλὲς οἰκογένειες ποὺ κατάφυγαν ἐκεῖ, χωρὶς ναῦρει παρὰ λίγην ἀντίσταση ἀπὸ τὸ Ἰν. Σολιώτη καὶ τὸν Α. Καλόγρηα, σκέφτηκε νὰ πάρει τὸ Σπήλαιο, ἀλλὰ ἔπειτα βιαστικὰ τράβηξε γιὰ τὴν Τρίπολη. Ἀπὸ ἐκεῖ κατέθηκε στὴ Μεσσηνία, ἔπειτα στὴν Κόρινθο, ξαναγύρισε στὰ Καλάβρυτα, ἐρημώνοντας παντοῦ τὸν τόπο καὶ μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ ὑποτάξει τὸ Μορηᾶ. Ἡ ἐπανάσταση περνοῦσε πολὺ κρίσιμες ὧρες. Ἡ Στερεὰ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τὴ μεγάλη συμφορὰ στὸ Κερατσίνι, ἔπεσε πάλι στὰ χέρια τῶν Τούρκων καὶ ὅλοι οἱ ὁπλαρχηγοὶ τῆς Δ. Στερεᾶς, ἐχτὸς τοῦ Μακρῆ, ξαναπροσκύνησαν. Δυστυχῶς ὅμως, τὸ μόλυσμα αὐτὸ δὲν περιορίστηκε στὴ Ρούμελη, ἀλλὰ μεταδόθηκε καὶ στὴ βορεινὴ ἄκρη τοῦ Μορηᾶ, στὰ Ἀρβανιτοχώρια τῆς Πάτρας μὲ τὸν ὁπλαρχηγὸ Νενέκο. Σιγά-σιγά, ἄρχισε ν' ἁπλώνεται καὶ προσκύνησαν ἡ ἐπαρχία τῆς Πάτρας, τὰ περσότερα ἀπὸ τὰ Καλαβρυτοχώρια, ἡ ἐπαρχία τῆς Βοστίτσας καὶ τὸ μοναστήρι τῶν «Ταξιαρχῶν». Οἱ καλόγεροι τοῦ μεγάλου μοναστηριοῦ τῶν «Ταξιαρχῶν» ἔστελναν ταψιὰ ρεβανὶ καὶ σφαχτὰ στὸν Ντελῆ-Ἀχμὲτ καὶ ἄλλα δῶρα καὶ παρακινοῦσαν καὶ τοὺς καλόγερους στὸ Μ. Σπήλαιο νὰ κάμουν τὸ ἴδιο.

Μέσα σ' αὐτὲς τὶς φοβερὲς ὧρες τῆς γενικῆς ἀπελπισίας καὶ δειλίας, ἕνας ἄνθρωπος μαζὺ μὲ πολλοὺς ἄλλους καπετανάιους καὶ τὸν περισσότερο λαὸ παράμενε ἀκατάβλητος στὸ Μορηᾶ, ὁ Κολοκοτρώνης. Στὸ νέο λοιπὸν μεγάλο κίντυνο ποὺ φάνηκε στὸ Μορηᾶ μὲ τοὺς προσκυνημένους, πρῶτος αὐτὸς ὕψωσε τὸ ἀνάστημά του: «Τσεκούρι καὶ φωτιὰ στοὺς προσκυνημένους», ἦταν τὸ νέο του σύνθημα. Στρατολογοῦσε στὴν Κορινθία, ὅταν τοῦ ἔστειλε ὁ Β. Πετιμεζᾶς τὸ μήνυμα ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα γιὰ τὴν ἐπικίντυνη ἐπέχταση τοῦ κακοῦ. Ἀμέσως ἔστειλε τὸ σημαιοφόρο του Καραχάλιο καὶ ἄλλους 1.500, νὰ πᾶνε στὰ χωριὰ τῆς Βοστίτσας, ὅπου οἱ Ἀραπάδες, μαζὶ μὲ τοὺς προσκυνημένους λεηλατοῦσαν τὸ Διακοφτό. Διάταξε τὸν Πλαπούτα καὶ τὸ Γενναῖο νὰ στρατολογήσουν στὴν Καρύταινα καὶ στὰ Καλάβρυτα καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν ἐκεῖ, τὸν Λεχουρίτη, τοὺς Πετιμεζαίους, τὸ Θ. Κουμανιώτη καὶ τὸν Μελετόπουλο νὰ στρατοπεδέψουν στὰ Νεζερά. Καὶ τὸ Χρ. Σισίνη μὲ τὸν Παπασταθόπουλο νὰ στρατολογήσουν στὸν Πύργο καὶ στὴ Γαστούνη, νὰ καταπολεμήσουν τοὺς προσκυνημένους καὶ νὰρθοῦν στὰ Καλάβρυτα. Ἔκαμε γνωστὲς τὶς ἐνέργειές τους στὸ Γ. Ἀρχιστάτηγο Τζῶρτζ καὶ ἔγραψε στοὺς δημογέροντες στὰ Καλάβρυτα νὰ τροφοδοτήσουν τὸ στρατὸ στὴν ἀνάγκη πέρνοντας καὶ ἀπὸ τὶς ἰδιωτικὲς περιουσίες. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Κυβέρνηση, ἔστελνε τὶς τροφὲς καὶ τὰ πολεμοφόδια στὸν Α. Λόντο, διάταξε τὸ Μελετόπουλο νὰ τὰ παραλάβει αὐτὸς γιὰ χρήση καὶ συντήρηση τοῦ στρατοῦ γιατὶ ὁ Λόντος—λέει ὁ Οἰκονόμου—«δὲν ἐδύνατο νὰ τεθεῖ ἐπὶ κεφαλῆς καὶ διευθύνεως τοῦ στρατοῦ ὡς διατελῶν ὑπὸ κατηγορίαν στερήσεως ἐλευθερίας πολιτῶν διὰ πολυχρονίου καθείρξεως καὶ βασανισμῶν πρὸς βιαίαν εἰσπραξιν χρημάτων αὐτογνωμόνως καὶ ἦτο διὰ τοῦτο τεθειμένος ὑπὸ δίκην κατ' ἀπόφασιν τῆς Γεν. Συνελεύσεως κοινοποιηθεῖσαν καὶ εἰς τὸν 'Αρχιστράτηγον' δι' ὃ καὶ οὔτε ἀπὸ τὸν Γεν. Ἀρχηγὸν τῆς Πελοπονήσου ἐπροτάθη, οὔτε ἀπὸ τὸν Ἀρχιστάτηγον διωρίσθη νὰ ἐκστρατεύσει»[1]. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κολοκοτρώνης τράβηξε γιὰ τὰ Καλάβρυτα, ὅπου ὁ Ἰμπραΐμ μὲ 13.000 στρατὸ καὶ τὸν προδότη Νενέκο μαζὶ μὲ 2.000 προσκυνημένους, ἀφοῦ προσπάθησε πάλι χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσει νὰ πάρει τὸ Μ. Σπήλαιο, ἔφυγε γιὰ τὴν Τρίπολη ἀφίνοντας τὸν Ντελῆ-Ἀχμὲτ μὲ τὸ Νενέκο νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο. Ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Ἰμπραΐμ, στρατοπεδεύοντας στὰ Νεμενικὰ καὶ τὴν Κυρίτσοβα, προσπάθησε νὰ ξαναφέρει στὴν ἐπανάσταση τοὺς προσκυνημένους. Περνοῦσε δύσκολες ὧρες. Βρίσκονταν, σὰν σὲ ἐχτρικὸ ἔδαφος. Δὲν ἤξερε ποιοὶ ἦσαν οἱ προσκυνημένοι καὶ πόσοι δὲν ἦταν. Δὲν εἶχε σὲ κανέναν ἐμπιστοσύνη. Καὶ ἀπὸ ποιὸν νὰ πρωτοφυλαχτεῖ; Ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἢ ἀπὸ τοὺς προσκυνημένους, ποὺ σχεδίαζαν νὰ τὸν παραδώσουν ζωντανὸ στὸν Ἰμπραΐμ; Καὶ ἡ ἴδια ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση, ἡ ἀνίκανη «Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπή», τοῦ ἦταν ἐχτρική. Δὲν τὸν ἀναγνώριζε γιὰ ἀρχηγό, οὔτε τοῦ ἔστελνε τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὁ Ζαΐμης—ἐνεργώντας γιὰ λογαριασμὸ ὅλων τῶν Κοτζαμπάσηδων Ἀχαΐας, ποὺ ἤθελαν ν' ἀποχτήσουν τὴν πρώτη τους δύναμη καὶ τὴν στρατιωτικὴ ἀρχηγεία στὸν τόπο τους—ἔμενε καὶ ἀντενεργοῦσε στὸν Πόρο καὶ στὸ Ναύπλιο καὶ ἐφρόντιζε μὲ τὴν Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴ ν' ἀνακαλέσουν τὸν Κολοκοτρώνη στὸ Ναύπλιο μὲ τὴν πρόφαση νὰ συνεννοηθοῦν, παρ' ὅλο ποὺ ὁ τόπος διέτρεχε τέτοιο φοβερὸ κίντυνο καὶ ἡ παρουσία τοῦ Κολοκοτρώνη, ἦταν τόσο ἀπαραίτητη στὰ προσκυνημένα χωριὰ τῆς Ἀχαΐας[2].

Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀθλιότητα, ὁ Γέρος ἀκλόνητος παράμενε στὴ θέση του, καταπολεμώντας τοὺς προσκυνημένους ποὺ ἦταν χειρότερος κίντυνος καὶ ἀπὸ τὸν Ἰμπραΐμ. Ὁ Βασίλης Πετιμεζᾶς μὲ τὸ Σαρβελιάνο, τοῦ παράγγελναν νὰ ἔχει τὸ νοῦ του καὶ ἰδιαίτερα σὲ ὅσους τὸν περιποιοῦνταν καὶ τὸν κολάκευαν γιατὶ ὁ τόπος ἦταν γεμάτος προσκυνημένους, ποὺ παράμεναν ἄγνωστοι καὶ ποὺ μάλιστα ὄχι μόνο κατασκόπευαν καὶ πρόδιναν τὶς κινήσεις του, ἀλλὰ εἶχαν δοσμένην ὑπόσχεση στοὺς Τούρκους νὰ τὸν παραδώσουν ζωντανὸ στὸν Ἰμπραΐμ. Τέλος τὸν Ἰούλιο ἔφτασαν στὰ Καλαβρυτοχώρια καὶ οἱ κοτζαμπάσηδες τῆς Ἀχαΐας ὁ Μπενιζέλος Ροῦφος, ὁ Ἀντρέας Λόντος, ὁ Σ. Θεοχαρόπουλος καὶ ἀπὸ τοὺς Λαπαναγοὺς ἔγραψαν στὸν Κολοκοτρώνη τὰ παράπονά τους, ὅτι «τοὺς στρατιώτας τῶν ἐπαρχιῶν των διευθύνουν ἄλλοι καὶ αὐτοὶ ἀκολουθοῦν ἄνευ ρυθμῶν καὶ διαταγῶν' καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ δουλεύσουν οὔτω, διαμαρτύρονται καὶ ἀποσύρονται εἰς Μ. Σπήλαιον». Ἐκεῖ συναντήθηκαν μὲ τὸν Κολοκοτρώνη, ποὺ ὅπως διηγιέται ὁ ἴδιος, τοὺς εἶπε: «"Αἴντεστε νὰ πᾶμε κατὰ τὰ προσκυνημένα χωριὰ καὶ νὰ τραβήξουμε κατὰ τὴν Πάτρα. Αὐτοὶ μοῦ ἔλεγαν: τράβα ἐμπρὸς καὶ αὔριο ἐρχόμεθα. Καὶ ἔμεναν ἕως 400 εἰς τὸ Μοναστήρι. Ἐγὼ ἐπῆρα τοὺς δικούς μου καὶ ὁ Γκολφῖνος Πετιμεζᾶς καὶ ἐπῆγα εἰς τοὺς Πετζάκους καὶ ἐζητοῦσα τὰ προσκυνοχάρτια. Τοὺς ἔγραψα εἰς τὸ Μ. Σπήλαιον νὰ ἔλθουν καὶ μοῦ ἔλεγαν σήμερον, αὔριον καὶ ἀκόμη βὲν ἦταν φερμένοι»[3]. Ὁ Ντελῆ-Ἀχμὲτ μὲ τὸ Νενέκο καὶ τοὺς προσκυνημένους, χτύπησαν αἰφνιδιαστικὰ τὸν Πετιμεζᾶ, ἀλλὰ ὁ Γέρος πληροφορημένος τὸν εἰδοποίησε καὶ ὁ Ντελῆ-Ἀχμὲτ ξαναγύρισε στὴν Πάτρα.

Τέλος πάντων «ἀφοῦ ἐτελείωσε τὸ παηγύρι»[4], ἤρθαν ὁ Λόντος καὶ οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ τώρα ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε χάσει κάθε ἐμπιστοσύνη. Μετὰ τὴν ἀπόπειρα νὰ τὸν δολοφονήσουν τοὺς ὑποπτεύόταν ὅλους καὶ περσότερο φαίνεται τοὺς κοτζαμπάσηδες ποὺ κατὰ χαρακτηριστικὸ τρόπο οἱ ὁπλαρχηγοί τους εἶχαν προσκυνήσει («καὶ ἐπροσκύνησαν ὅλοι οἱ καπετανάιοι καὶ οἱ καπετανάιοι ἦταν τῶν ἀρχόντων»)[4]. Δὲν ἔνοιωθε λοιπὸν καμμιὰν ἀσφάλεια μένοντας στοὺς Πετζάκους, ἀνάμεσα στοὺς προσκυνημένους καὶ ἀποφάσισε ν' ἀνέβει σὲ ὀχυρότερο μέρος στὴν Κερπινή. Ὁ Λόντος καὶ οἱ ἄλλοι προσπάθησαν νὰ τὸν πείσουν νὰ μείνει ἐκεῖ: «ἐδῶ νὰ καθήσουνε γέροντα», τοῦ εἶπε ὁ Λόντος. Ἀλλὰ ὁ Κολοκοτρώνης, μὴ ξέροντας πόσοι καὶ ποιοὶ ἦσαν οἱ προσκυνημένοι, τοὺς ἄφισε λέγοντάς τους κατὰ πρόσωπο. «Εἴσαστε ὅλοι ἄπιστοι!» Τοὺς πρότεινε μόνο νὰ μείνουν αὐτοὶ ἐκεῖ νὰ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς προσκυνημένους καὶ τράβηξε γιὰ τὴν Κερπινή. Ἐκεῖ κάλεσε τὸν Πλαπούτα καὶ τὸ Γενναῖο καὶ ἔστειλαν ἀποσπάσματα στὰ προσκυνημένα χωριὰ μ' αὐστηρὲς διαταγὲς νὰ φροντίσουν τὸ συντομώτερο νὰ δηλώσουν μετάνοια. Πραγματικὰ πολλοὶ ὁπλαρχηγοὶ ὁ Χαρμπίλας, ὁ Σταμάτης Μολιώτης, ὁ Σαγιᾶς καὶ ἄλλοι καὶ τὰ χωριὰ Πετσάκοι, Μαζαράκι, Κουνινά, Παρασκευή, Κακοχώρι, Κυρίτζοβα, Γουμενίτσα, Βοστίτσα καὶ ἄλλα ξαναγύρισαν στὴν ἐπανάσταση. Ἀκόμα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Νενέκος, ὁ ἀρχηγὸς τῶν προσκυνημένων, ποὺ ἦταν ὁ ὁπλαρχηγὸς τοῦ Κοτζάμπαση τῆς Πάτρας Μπενιζέλου Ρούφου, σὲ συνάντηση ποὺ εἶχε μὲ τὸ Γενναῖο καὶ τὸν Πλαπούτα ἔδειξε διαθέσεις νὰ πάει στὸν Κολοκοτρώνη νὰ δηλώσει μετάνοια. Ἀλλὰ τὴ στιγμή, ποὺ ζητοῦσε πληροφορίες γιὰ μιὰ ψεύτικη εἴδηση ὅτι πέθανε ὁ Ζαΐμης «τοῦ ἔνευσεν ὁ Λόντος—διηγεῖται ὁ Σπηλιάδης—καὶ δὲν ἐπῆγε»[5]. Ὁ Κολοκοτρώνης τοῦ ὥρισε τριήμερη προθεσμία νὰ παρουσιαστεῖ, ἀλλὰ ὁ Νενέκος ἔγραψε στὸ Ρο

Τὸ ἑλληνικὸ διήγημα

Ο ΜΑΘΙΟΣ

Τοῦ Δευτέρη ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Μέσ' στὴν ἀντάρα τῆς μάχης γύρισε καὶ μὲ κύτταξε μὲ πονεμένο βλέμμα. Ἀπὸ κάπου θἄθελε νὰ κρυφτεῖ. Τὸ ψιλόλιγνο κορμί του παράζονταν. Τ' ἀχτένιστα μαλλιὰ πέφταν πάνω στὸ μετάλλινο σκελετὸ τῶν γυαλιῶν.

— Μαθιέ, νὰ κρυφτοῦμε, θὰ μᾶς τὴν ἀνάψουν.

»Ἀκοῦς τὶς σάλπιγγες; Ἡ πολιτεία ἀγκαλιάστηκε στὶς φλόγες. Πόσο μοῦ πονᾶνε τὰ μάτια. Λὲς καὶ τὰ τρυπᾶνε βελόνια.

Ὁ Μαθιὸς δὲ μ' ἄκουγε. Ἡ σκέψη του πῆρε φτερά.

— Βλέπεις, σύντροφε, τ' ἄλλο ἄκρο τῆς πόλης; Κεῖ χάθηκαν τὰ ὄνειρά μου, κεῖ σάπισαν σὰν ξερὰ πανιασμένα φθινοπωριάτικα φύλλα.

Ἀπὸ ποῦ πέφτουν οἱ ὅλμοι; Σταθήκαμε καταμεσὶς καὶ κυττάζαμε τὴν πόλη. Ὁ Μαθιὸς ψηλός, ψηλὸς μὲ τὴ σάρκα σφιχτὰ κολλημένη πάνω στὰ κόκκαλα.

— Γερασμένο παιδί, σιγοψιθύρισα, τόσο σιγὰ σὰ λογισμός.

Προσπάθησα νὰ συνταριάσω μὲ τὴ μνήμη τὴ μορφή μου. Κι' ὅμως...

— Ἡ μάννα μου, εἶπε ὁ σύντροφος.

Μ' ἔπιασε ἀπ' τὸ πέτο σφιχτά, παράφορα, μὲ τίναξε κ' ἔχωσε τὸ λογισμό του μέσ' στὰ μάτια μου.

— Ζεῖ; Πέθανε; Ὑπάρχει;

Ἡ ἱστορία του δὲν παίρνει τὴν ἀπόχρωση τῆς φωτιᾶς τοῦ τζακιοῦ, μήτε τυλίγεται ἀπὸ ὀνειροφαντασιές. Ἀργὰ τὴ νύχτα κίνησε ἀπ' τὸ σπίτι. Ἡ γρηᾶ μητέρα ρώτησε:

— Ποῦ πᾶς, Μαθιέ;

— Περίπατο, μητέρα, θὰ γυρίσω.

Κ' ἡσύχασε; Τοῦτο τὸ λένε τὰ παραμύθια. Ὁ δρόμος γυαλισμένος ἀπ' τὶς ἀναλαμπὲς τῶν φώτων. Πόσες λαχτάρες! Καρδιοχτύπια! Στέριωσε περήφανα τὸ ψηλόλιγνο κορμί του καὶ χτυπώντας τὰ ξύλινα ποδάρια του στὴν ἄσφαλτο χάθηκε στὸ δρόμο, γυρεύοντας δικαίωση στὴ γωνιὰ τοῦ σοκακιοῦ, κεῖ ποὺ τὸ φῶς συνταιριάζεται μὲ τὸ σκοτάδι, κεῖ ποὺ τὰ μάτια κλείνουν τὴν ἡδονὴ τ' ἄπειρου.

Κι' ὁ Μαθιὸς ξεκίνησε γιὰ νὰ χρωματίσει μὲ ἡρωϊσμὸ καὶ τὴν πιὸ ἀδιόρατη κίνησή του. Ὁ σύντροφος μὲ τὰ μακρυὰ μαλλιὰ καὶ τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια πετάχτηκε ἀπ' τ' ὀδόφραγμα.

—"Ε! "Ε! φώναξε μὲ δυνατὴ φωνή. Μαθιέ, τὸ κορμί σου στέκεται σημαδούρα.

— Κι' ἂν σκύψω, σύντροφε;

Γύρισε σὲ μένα.

—Ἡ μητέρα βλέπεις...

Λύγισε καὶ καμπούριασε τὸ κορμί του, ἔτσι ποὺ τὸ κεφάλι του χάθηκε μέσ' στὸ στέρνο.

— Θὰ περάσει τὸ τάνκ ἀπὸ δῶ. Νὰ τὸ δεῖς, Μαθιέ.

Μὲ κύτταξε λοξὰ σὰ νἄθελε νὰ πεῖ: «Δὲ βαρυέσαι».

Πέρασε καὶ κείνη ἡ μέρα καὶ ζήσαμε.

***

Τὸ βράδυ ξαπλώσαμε μὲ τὸ Μαθιὸ πάνω σ' ἕνα τσοῦλι, ποτισμένοι ἀπ' τὶς πικρόχολες ἀνάμνησες τῆς μάχης. Στὸν καπνὸ τοῦ τσιγάρου προσπαθήσαμε νὰ ἀναλογιστοῦμε τὶς ἀγάπες μας. Ὁ Μαθιὸς πῆρε κάτως σοβαρὸ τόνο κυττώντας τὸν καπνὸ φωτισμένο ἀπ' τὴ λάμπα τοῦ πετρόλαδου.

— Σβύνουμε τὸ φῶς, Μαθιέ;

Τὸ κορμί του γιγάντωνε, θέριευε στὴν ἀσήμαντη φλόγα. "Ετσι ποὺ ἤτανε ριγμένος πάνω στὸ τσοῦλι ἔμοιαζε σὰν ἕνα μεγάλο ἀκατέργαστο κομμάτι δέντρινου κορμοῦ, καὶ τὸ στῆθος ἀνοιχτό, βαθυτρίχο, ἀνεβοκατέβαινε στὴν ταραγμένη ἀνάσα γιὰ νὰ θυμίζει κούτσουρο ἀφημένο στὰ κύματα.

— Σὲ λίγο θὰ σβύσει μονάχο του.

Καὶ σὰν μᾶς τύλιξε τὸ σκοτάδι, ὁ Μαθιὸς ἄρχισε ἀργὰ-ἀργά:

— "Ενας γερασμένος ἥρωας, μὲ ζαρωμένη σάρκα, ξεκίνησε γιὰ ἕναν καινούργιο ἀγῶνα. "Ακουσες παραμύθι ποτέ σου; Ἡ δικαίωση θἄρθει σὰν χαλάσεις περπατώντας τρία ζευγάρια σιδερένια παπούτσια. Χά! Χά! Χά!

Τὸν κύτταξα παραξενεμένος. Τὸ βραχνό του γέλιο ἔσκισε τὴν κάμαρα. Γέλιο ποὺ πιότερο ἔμοιαζε μὲ κλάμα. Ὁ ξερόβηχας ποὺ τοῦ τάραξε τὸ στῆθος θύμισε λυγμό.

— Σκεπάσου, Μαθιέ. Θὰ κρυώσεις.

— Γιὰ σκέψου, σύντροφε. "Ενας περίπατος ποὺ κρατάει δώδεκα ὁλόκληρες μέρες. Τὄχεις ξανακούσει; Καὶ πόσο θὰ κρατήσει ἀκόμα; Ἴσως κι' αἰώνια.

Τὴν τελευταία λέξη τὴν παρατόνισε γιὰ νὰ τὴ γελοιοποιήσει

— Δὲ σοῦ φαίνεται ἀστεῖο; Νά, τὸ πρωῖ ὁ σύντροφος Ἡλίας εἶχε σκοπὸ γιὰ τὸ βράδυ νὰ σκαρφαλώσει στὸ βράχο καὶ νὰ τραγουδήσει. Θυμᾶσαι; Μᾶς εἶχε πεῖ νὰ τοῦ κάνουμε παρέα γιατὶ στὸ σκοτάδι μονάχος του, λέει. δὲν ἄντεχε.

— Τί τὰ θυμᾶσαι...

Μιὰ φωτοβολίδα ἔλουσε στὸ φῶς τὴν παράγκα. Ὁ Μαθιὸς ζωγραφίστηκε ἀπ' ἀνάκατες σκιές. Τὸ μοῦτρο του πῆρε μιὰ σκληράδα. Ἀκούστηκε ἕνα σούρσιμο στὴ γῆ. Ἀνασηκώθηκε στοὺς ἀγκῶνες.

— Ποιὸς εἶναι; ἡ φωνή του βγῆκε σιγανή, συριχτή.

Δὲν πῆρε ἀπάντηση.

— Νὰ σὲ πάρει ὁ διάβολος. Ἂν εἶσαι ἄνθρωπος μίλα, ἀλλοιώτικα...

Δὲν πρόλαβε νὰ τελειώσει. Δίπλα του ἤρθε καὶ ἔχαπλωσε ὁ σύντροφος ἀπ' τ' ὀδόφραγμα. Τὸν κύτταξε κατάματα καὶ μισοχαμογέλασε.

— Καὶ γιατὶ δὲ μιλοῦσες, ὄρνιο, τοῦ πέταξε ὁ Μαθιός.

Ὁ σύντροφος ἄφησε ἕνα μούγκρισμα. "Εδειξε μὲ τὸ χέρι τὴν κοιλιά του. "Εξω εἶχε ἀνάψει ἡ μάχη. Λίγο παρέκει ἔσκασε ἕνας ὅλμος.

— Πληγώθηκες;

Σηκώθηκε σὰ γάτα καὶ τὸν περιποιήθηκε. "Εσκυψε στ' αὐτὶ καὶ μοῦ ψιθύρισε:

— Δὲ γίνεται τίποτα.

Ὁ σύντροφος ὕστερα ἀπὸ λίγη ὥρα πέθανε. Ὁ Μαθιὸς στάθηκε ἀκίνητος, ἀμίλητος. Καὶ δεύτερη φωτοβολίδα καὶ τρίτη. "Ετσι γίνονταν καὶ στὴν Ἀνάσταση. Μόνο ποὺ κεῖ ξεχύνονταν παρδαλόχρωμες, χαρούμενες.

Θέλησα κείνη τὴν ὥρα νὰ κλάψω. Τὰ μάτια μου δμως ἔμεναν στεγνά. Θέλησα νὰ βρῶ μιὰ δικαιολογία.

—"Ἰσως... καὶ μεῖς.

Μ' ἀγριοκύτταξε.

—"Οχι! οὔρλιαξε. "Οχι! Μὲ περιμένει ἡ μητέρα. Πρέπει νὰ γυρίσω.

Ξέσπασε. Ἐμένα μοῦ φάνηκε ἀστεῖος καὶ χαράχτηκε στὰ χείλια μου ἕνα πονεμένο χαμόγελο.

"Ὑστερα ἀπ' ὥρα ἀποκοιμηθήκαμε.

***

Κ' οἱ μέρες περνούσανε ἴδιες. Κάθε καινούργια μέρα ἀλλοιώτικα πρόσωπα μᾶς συντρόφευαν στὴ μάχη καὶ τὸ βράδυ στὴν ἀνάπαψη. Συνηθίσαμε στὴν κάθε ἀλλαγή. Στὸ κάτω-κάτω, τὸ πήραμε ἀπόφαση καὶ περιμέναμε τὴν ὥρα μας.

Στὴν παράγκα κεῖνο τὸ βράδυ ὁ Μαθιὸς ἔβγαλε καὶ μοῦδειξε τὴ φωτογραφία τῆς μητέρας του. "Ητανε μιὰ γρηᾶ ἑβδομήντα καὶ πάνω χρονῶ. Δίπλα της καμαρωτός, μ' ἕνα μαῦρο κουστοῦμι, ἔστεκε ὁ Μαθιός.

— Πρέπει νὰ γυρίσω, μοῦ ξανᾶπε.

"Ὑστερα, ἀργὰ-ἀργά, τὴν ἔβαλε στὴν τσέπη του. Κάθισε κι' ἄκουσε τὴν ἱστορία τῆς ἀγάπης μου.

— Θέλεις τσιγάρο;

"Εβγαλε τσιγαρόχαρτο κ' ἔστριψε. "Επειτα στηρίχτηκε στὸν ξύλινο τοῖχο καὶ ρίχτηκε σὲ σκέψεις. Σὰν κάπνισε σηκώθηκε.

— Πάω γιὰ βάρδια.

Τὸ πρωῖ μὲ ξύπνησε κλωτσώντας τὰ πλευρά μου. "Εστεκε ἀπὸ πάνω μου χαρούμενος. Δὲν περίμενε νὰ τὸν ρωτήσω.

— "Εχεις καὶ σὺ μητέρα. Μὰ ἡ δικιά μου ἡ ἱστορία εἶναι ἀλλοιώτικη.

Σὰ νὰ βλέπω μπροστά μου τὴ μικρὴ σιδερένια σόμπα, ποὺ μέσα της τρίζανε τὰ ξύλα. Πῆρε ἕνα διαφορετικὸ σουλοῦπι. Γιὰ λίγο στάθηκε νοσταλγός. Κόλλησε κατάφατσα στὸ παράθυρο.

— Νὰ δεῖς ποὺ θὰ ζήσω. Κάτι μοῦ λέει πὼς θὰ ζήσω. Καὶ θὰ σὲ φωνάξω στὸ σπίτι. Θὰ πῶ τῆς μητέρας νὰ σοῦ κάνει σπανακόπιτα.

Γιὰ λίγο δὲ μίλησε. "Ὑστερα γύρισε ξαφνικά.

— Σὰν κοπρόσκυλο κοιμᾶσαι. Σήκω!

Μὲ τίναξε μὲ τὸ μακρύ του ποδάρι.

***

Στὴν παράγκα κεῖνο τὸ βράδυ μαζευτήκαμε ὅλοι. Τοὺς ἄλλους τοὺς εἴχαμε διώξει δυὸ-τρία σοκάκια πίσω, κ' ἔτσι ἀπ' τὴν πρώτη γραμμὴ ποὺ βρισκόμαστε, νομίσαμε γιὰ λίγο πὼς πήραμε ἄδεια γιὰ τὰ πίσω. Ὁ Μαθιὸς πῆρε μιὰ κιθάρα κι' ἄρχισε:

«Λομπαρδιανοί, Λομπαρδιανοί, Λομπαρδιανοί.»

Ἡ Οὐρανία τὸν κύτταξε κατάματα. Στενοχωριόταν στὸ βλέμμα της. Στὴν τσέπη του εἶχε μιὰ μποτίλια κρασί, τὴν ἔβγαλε καὶ ρούφηξε. Σὰν ἄρχισε τὴν ἱστορία του πάψαμε ὅλοι.

— Τοῦτο γίνηκε στὴν κατοχή. Εἶχα κατεβεῖ ἀπ' τ' ἀντάρτικο γιὰ δουλειὰ στὴν Ἀθήνα καὶ βράδυ κίνησα γιὰ τὸ σπίτι, γιὰ νὰ δῶ τὴ μητέρα. "Εφτασα ἀργά. Θἄτανε περασμένα μεσάνυχτα. Περπατώντας στὶς μύτες, πῆγα ἀπ' τὴν πίσω μεριὰ τοῦ σπιτιοῦ, ἀπ' τὴν κουζίνα. Εἶχα πεῖ τῆς μητέρας νὰ κλείνει καλὰ τὸ παράθυρο, γιατὶ κάνα βράδυ μπορεῖ νὰ τῆς ἐρχόμουνα. Εἶχα νἄρθω ἕνα χρόνο καὶ κάτι. Ἀπέναντί μας καθότανε ὁ Χρῖστος, ὁ ἄτιμος, δὲν τοῦκανα παρέα. Κεῖνο τὸ βράδυ εἶχανε γλέντι. Ἀνοίγω λοιπὸν τὸ παράθυρο καὶ μπαίνω μέσα. Ἡ μητέρα μισοκαθιστὴ στὸ στρῶμα μὲ φώναξε σιγὰ μὲ τ' ὄνομά μου:

— Σὺ εἶσαι, Μαθιέ.

Δὲν ἀπάντησα, μὰ τὴν ἔπνιξα στὰ φιλιά. Τὰ μάτια της γυαλίζανε παράξενα ἀπ' τὴ χαρά της. Προσπαθοῦσε νὰ χουφτιάσει ὁλόκληρο τὸ κορμί μου μὲ τὰ χέρια της. Θυμᾶμαι ἀκόμα πὼς ξεσπάσαμε κ' οἱ δυὸ σὲ σιγανὸ κλάμα. "Οταν τὰ μάτια μας στέγνωσαν κάτσαμε ὥρα πολλὴ ἀμίλητοι. Ξαφνιαστήκαμε ἀπὸ κάτι δυνατὰ χτυπήματα στὴν πόρτα κι' ἀπὸ φωνὲς ν' ἀνοίξουμε. Μυρίστηκα πὼς προδόθηκα. Ἡ μητέρα σιγοψιθύρισε πὼς ὁ Χρῖστος...

Τὰ χέρια της μ' ἀγκάλιασαν πιὸ σφιχτά. Ἀπ' ἔξω κλώτσαγαν τὴν πόρτα. Ἡ μητέρα μαθημένη στὴ μοῖρα της ἄναψε τὸ φῶς στὴν κάμαρα καὶ μὲ σίγουρο βῆμα πῆνε ν' ἀνοίξει τὴν πόρτα. Μπῆκε μέσα σὰ σίφουνας, δαιμονικό, ὁ Χρῖστος παρέα μὲ τοὺς φίλους του χαφιέδες. Μὲ κύτταξε κ' ὕστερα στάθηκε νὰ σκεφτεῖ τί θἄτανε κεῖνο ποὺ θὰ μὲ βασάνιζε πιότερο. Σὰ νὰ τὸ βρῆκε φαίνεται, γιατὶ γύρισε ἀπότομα κι' ἄρχισε νὰ χαστουκίζει τὴ μητέρα.

Ἐδῶ σταμάτησε. Πῆρε πάλι τὴν κιθάρα καὶ γρατζούνισε τὶς χορδές.

«Λομπαρδιανοί, Λομπαρδιανοί, Λομπαρδιανοί».

Ἀπ' τὰ μάτια τῆς Οὐρανίας ἔσταξε ἕνα δάκρυ. Πῶς μοῦρθε κείνη τὴν ὥρα νὰ τὴ ρωτήσω.

— Τὸν ἀγαπᾶς;

Ἡ ἀπάντηση πνίχτηκε ἀπ' τὴ βαρειὰ φωνὴ τοῦ Μαθιοῦ. Ἀνάμεσά μας κυριαρχοῦσε. Τὸ θεώρατο κορμί του ὑψώνονταν σὰν ὁλότσιο κυπαρίσσι ποὺ σκίζει μὲ τὴ λιγνὴ κορφή του τὸν οὐρανό. Ἡ Οὐρανία γιὰ λίγο πῆγε νὰ τὸν συνοδέψει στὸ τραγούδι. Σταμάτησαν ἀπ' τὸ θόρυβο τῆς μάχης. Στὰ διπλανὰ σοκάκια εἶχε ἀνάψει τὸ κακό.

—"Αρχισε ἡ μάχη, εἶπε σιγανὰ ἡ Οὐρανία.

— Νὰ σβύσουμε τὴ λάμπα, πετάχτηκε ὁ κοντόχοντρος σύντροφος.

Ὁ Μαθιὸς κρέμασε τὴν κιθάρα. Τὸ πρόσωπό του δὲν εἶχε δεῖξει καμμιὰ ἀλλαγή. Μοῦ φάνηκε σὰ νὰ προσπαθοῦσε νὰ κυριαρχήσει στὸν ἑαυτό του. Χαμηλώσαμε τὸ φυτίλι τῆς λάμπας, σκεπαστήκαμε ἀπ' τὸ μισοσκόταδο. Οἱ μορφές μας πήρανε ἀλλοιώτικη θωριά. Τὰ μάτια παιχνίδισαν στὴν ἀρχὴ ἀήσυχα κ' ἔπειτα καρφώθηκαν πέρα ἀπ' τὸν ξύλινο τοῖχο, στὴ μεριὰ ποὺ γινότανε ἡ μάχη. Οἱ σφαῖρες ποὺ περνοῦσαν ἀπ' ἔξω χάραζαν μὲ τὸ σφύριγμά τους. Στὸ μονότονο θόρυβο τοῦ τάνκ τὰ στήθεια μας ἄρχισαν νὰ βαραίνουν.

— Τὸ τάνκ, ἔπεσε ὁ κοντόχοιτρος σύντροφος ζαρώνοντας τὸ μοῦτρο.

Ὁ Μαθιὸς σηκώθηκε μ' ἀπόφαση. Στέριωσε τὴ γερμανικὴ χειροβομβίδα στὴν πλατειὰ πέτσινη ζώνη, σήκωσε τὸ γιακᾶ τοῦ γκρίζου πανωφοριοῦ του καὶ βγῆκε.

Ἡ Οὐρανία μὲ κύτταξε μὰ δὲ μίλησε.

— Ποῦ πάει;

Ὁ θόρυβος τοῦ τάνκ ἤταν σὰ βαστηγμένη μουσικὴ ὑπόκρουση στὴν ἀγωνία μας. Κάποιος χτυποῦσε ρυθμικὰ τὸ πόδι στὸ πάτωμά. Χαμήλωσα τὸ κεφάλι καὶ περίμενα.

— Σταμάτα πιά! Σταμάτα!

Τὸ ποδάρι ἔπαψε νὰ χτυπάει. Δὲ μίλαγε κανένας, μὰ ὅλοι θέλαμε νὰ φωνάξουμε παράφορα, ξέφρενα, δίχως καμμιὰ σκέψη. "Αρχισε νὰ βρέχει. Οἱ σταγόνες χτυποῦσαν μιὰ-μιὰ ξεκάθαρα πάνω στὴν τσίγκινη στέγη.

— Αὔριο εἶναι Παρασκευή; ρώτησε ἡ Οὐρανία.

— Παρασκευή, εἶπα.

Γιὰ δυστυχία μας ἡ σκέψη πῆρε φτερά. Ζούσαμε μὲ τὸν παλιὸ τοῦ τάνκ. Δεθήκαμε μὲ τὰ σιδερένια του σπλάχνα. Κι' ἂν σταματήσει; Κι' ἂν σβύσει ὁ θόρυβος;

— Βρέχει. Κάποιος μίλησε.

Ἡ φλόγα ἀπ' τὴ λάμπα ἀδυνάτισε πιότερο. "Ετσι κρατάγαμε τὴν ἀγωνία γιὰ τὸν ἑαυτό μας. Δὲ δίναμε τίποτα στοὺς ἄλλους.

— Δέκα καὶ δέκα.

—Ἀργά.

Ξαλαφρώσαμε ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἔκρηξη. Φανταστήκαμε τὸ τάνκ διαλυμένο σὲ κομμάτια. Ἡ μάχη ὅμως συνεχιζόταν.

—"Εντεκα.

—"Εχουμε καιρὸ ἴσαμε τὸ πρωῖ.

Σὲ λίγο μπῆκε μέσα ὁ Μαθιός. Ἡ Οὐρανία σηκώθηκε καὶ στάθηκε ἀντίκρυ του. Κυττάχτηκαν. Ἡ βουβαμάρα μας ἔσπασε. "Ὑστερα ἀπὸ λίγο ἔβγαν ὅλοι κ' ἔμεινα μὲ τὸ Μαθιό.

— Παράξενο τοῦπα.

Μὲ κύτταξε εἰρωνικά.

— Δὲ μᾶς εἶπες τίποτα.

— Σᾶς ἄφησα νὰ τὸ καταλάβετε. "Ετσι εἶναι καλύτερα.

Σὰν ἔπεσε στὸ τσοῦλι ἔβγαλε τὴ φωτογραφία καὶ τὴ στήριξε στὴ λάμπα. "Επειτα ἔπισε τὴν κιθάρα κι' ἄρχισε τὸ σκοπό του.

«Λομπαρδιανοί, Λομπαρδιανοί, Λομπαρδιανοί».

***

Ὁ Μαθιὸς σκοτώθηκε ἕνα ἀπομεσήμερο πάνω στὶς εἴκοσι μέρες π' ἄρχισε τὸν περίπατό του. Μασουλοῦσε ἕνα ξερόκομματο καθισμένος στὸ πεζοδρόμιο ἀπέναντι ἀπ' τὴν παράγκα. Ἡ σφαῖρα τὸν βρῆκε στὸ κεφάλι. Ξαπλώθηκε ἀνάσκελα πνιγμένος στὸ αἷμα, μὲ τὰ μακρυά του ποδάρια ἔξω ἀπ' τὸ πεζοῦλι. Στὰ παπούτσια του ἔχασκαν δυὸ μεγάλες τρῦπες.

Σὰν τὸν εἶδα θυμήθηκα τὸ παραμῦθι του.

«Ἡ δικαίωση θἄρθει σὰ χαλάσεις περπατώντας τρία ζευγάρια σιδερένια παπούτσια». Κ' ἡ μητέρα του;

"Εκλαψα, λυπήθηκα. Στὴν παράγκα ὁ κοντόχοντρος σύντροφος πέταξε ἕνα ἀστεῖο καὶ γέλασα.

Βρέχει.

ΧΡΟΝΙΚΟ

ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗ

Τοῦ Δευτέρη ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗ

28 τοῦ Δεκέμβρη.

Πέρασε κι' ἡ χθεσινὴ μέρα μὲ καινούργιες νίκες. Ὁ καιρὸς ἔχει χειροτερέψει. Ἀπ' τὸ πρωῖ βρέχει. Ἡ ὁμίχλη κάνει πιὸ τσουχτερὸ τὸ κρύο καὶ πέρα τὰ βουνὰ τῆς Πάρνηθας καὶ τῆς Πεντέλης ἔχουν ἀσπρίσει. Σήμερα ἀναγκαστήκαμε ν' ἀλλάξουμε σπίτι, γιατὶ ἐχτὲς ὅλη τὴ μέρα μᾶς χτυποῦσαν ἀπ' τὸ Λυκαβηττό. Τρεῖς ὅλμοι σκάσαν μπροστὰ στὸ λόχο μας. Ὁ ἕνας ἔξυσε τὸ μπαλκόνι κι' ἔπεσε στὴν πόρτα ποὺ βρισκόταν ὁ σκοπός. Τοῦκοψε τὸ δεξί του πόδι πάνω ἀπ' τὸ γόνατο. Ἦταν ἕνας φοιτητὴς τῆς Ἰατρικῆς. Μιὰ κοπέλλα πῆρε τὴ θέση του στὸ πόστο καὶ περιμέναμε νὰ σκοτεινιάσει. Σὰν ἔπαψε τὸ τουφεκίδι, γλυστρήσαμε μέσ' στὸ σκοτάδι κι' ἀλλάξαμε σπίτι. Βρισκόμαστε τώρα στὰ Ἐξάρχεια. Ταχτοποιήσαμε τὶς κουβέρτες μας καὶ περιμένουμε τὸ μεσημεριάτικο φαγητό. Ὁ Λάμπης παίζει ἁρμόνικα. Μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ μου κοιτάζω τὴ Σόφη κατάντικρύ μου. Εἶν' ἡ κοπέλλα ποὺ χτὲς τὸ βράδυ πῆρε τὴ θέση τοῦ πληγωμένου. Τὸ βλέμμα της εἶναι χαμένο στὸ γκρίζο τ' οὐρανοῦ. Τὰ γαλανά της μάτια μοιάζουν σὰ λυπημένα. "Ισως νἄναι κι' ἀπ' τὴ βροχή· ποιὸς ξέρει... Ἐκείνη ποὺ μένει πάντα κεφάτη εἶν' ἡ Ἑλένη. Τὴ θυμᾶμαι στὴν τελευταία μάχη. Ζωσμένη μὲ τὰ φυσελίγγια, εἶχε πιάσει μιὰ γωνιὰ στὴ στροφὴ τοῦ δρόμου κι' ἀπὸ κεῖ ἔρριχνε μὲ τὴν ἀραβίδα της καὶ τραγουδοῦσε. "Ημουν πλάϊ της κι' ὅλο καλαμποῦρι καὶ πείραγμα ἦταν. Ἀκομπανιάρει τώρα τὸ Λάμπη μὲ τὸ τραγούδι. Κι' ἔχει μιὰ τόσο γλυκειὰ φωνή.

29 τοῦ Δεκέμβρη.

Σήμερα τὸ πρωῖ πῆγα στοῦ Γκύζη. Θἄβανε κείνη τὴ στιγμὴ τοὺς σκοτωμένους. Σκάβαν τὴ γῆ καταμεσὶς τῆς πλατείας καὶ ρίχναν τοὺς νεκροὺς στοὺς ξέβαθους λάκκους. Ξεφωνοῦσαν ἡ γριοῦλες. Τὰ νερὰ τῆς βροχῆς κυλοῦσαν στὸ λασπωμένο χῶμα καὶ τὴ μάχη στὴν καρδιὰ τῆς Ἀθήνας τὴν κρατοῦσε τὸ κροτάλισμα τῶν πολυβόλων. Ξάφνου ἀκούγονται ἀπὸ τὸ βάθος ἀεροπλάνα ποὺ ζυγώνουν. Δυναμώνει τὸ κλάμμα κι' ἔπειτα σβήνει. Ἀφήνουν τοὺς νεκροὺς ἐκεῖ καταμεσὶς τῆς πλατείας καὶ τρέχουν νὰ κρυφτοῦνε. Ἡ βροχὴ ζυμώνει τὸ αἷμα μὲ τὴ λάσπη. Φτιάχνει φουσκάλες ποὺ κοκκινίζουν. Πλέουν γιὰ λίγο πάνω στὸ νερὸ κι' ἔπειτα σβήνουν. Πλάϊ στὸ βοῦρκο μιὰ κοπέλλα πεσμένη ἀνάσκελα. Τὴν ἄφησαν ἐκεῖ καθώς ἐτοιμαζόνταν νὰ τὴ θάψουν. Τὰ χέρια της εἶναι σταυρωμένα στὸ στῆθος ποὺ κάτωθέ του μαντεύεται ὁ παιδικός της κόρφος. Ψηλὰ ἀπ' τὸν οὐρανὸ κρεμᾶνε τὰ σύννεφα. Οἱ δρόμοι ἔχουν ἐρημώσει καὶ μόνο τὸ θάνατο νοιώθεις νὰ πλανιέται ἄνετα ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι. Μοῦ λὲν κάποιοι πὼς τὰ γυναικόπαιδα ἔχουν φύγει. Ἦταν θλιβερὴ ἡ πορεία τούτη. Γυναικοῦλες νὰ κουβαλᾶν στὴν πλάτη τους μπόγους καὶ πίσω τους ξυπόλητα παιδάκια νὰ τὶς ἀκολουθᾶνε. Τ' ἀεροπλάνα γυρνᾶν σὰν κοράκια πάνω ἀπ' τὴν Ἀθήνα. Τὸ βράδυ ρίχνουν φωτοβολίδες ποὺ πασχίζουν νὰ κρατήσουν τὰ σκοτάδια μακριὰ ὧς τ' ἀνέβασμα τοῦ ἥλιου. Εἶναι γιατὶ τὰ βράδυα κατεβαίνουν ἀπ' τὰ βουνὰ οἱ ἀντάρτες. Πιάνουν τότε ἐκεῖνοι τὶς ἄκρες τῶν δρόμων κι' ἀμίλητοι ὁ ἕνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλον προχωροῦν. Τραβοῦνε στὴν καρδιὰ τῆς Ἀθήνας γιὰ νὰ τῆς δώσουν τὸ αἷμα τους.

31 τοῦ Δεκέμβρη.

Σήμερα ἔσβησε ὁ χρόνος καὶ μαζί του πῆρε πολλοὺς ἀπ' τοὺς συντρόφους μας. "Ολη τὴ νύχτα τὸ κανονίδι ἀπ' τὸ Λυκαβηττὸ δὲν εἶχε σταματήσει. Ἀκούγαμε στὴ σιωπὴ τῆς νύχτας τὶς ὀβίδες νὰ σφυρίζουν. Τὸ σκάσιμό τους ὑπόκωφο ἐρχόταν πέρα ἀπ' τοὺς Ποδαράδες. Τὰ ξημερώματα ἄρχισε ἡ μεγάλη ἐπίθεση. "Ενα πυκνὸ σύννεφο ἀπὸ καπνοὺς καὶ σκόνη τύλιγε τὰ Ἐξάρχεια. Μᾶς χτυποῦσαν ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς μὲ ὅλμους. Πήραμε ὁ καθένας τὴ θέση του καὶ περιμέναμε. Ἡ Μάχη ἡ διμοιρίτισσα κρατοῦσε κοντὰ στὸ παράθυρο τὸ πολυβόλο. Τὰ πράσινα μελαγχολικά της μάτια εἶχαν μιὰ αὐστηρότητα. Πλάϊ της ὁ Ἐρρῖκος μὲ τὸ αὐτόματο στὸ χέρι. Ἡ Ἑλένη δὲν ἤθελε νὰ χαλάσει τὸ κέφι της. Βάλθηκε νὰ πειράζει μιὰ κοπέλλα ποὺ χτὲς τὸ βράδυ παραμιλοῦσε στὸν ὕπνο της κι' ὀνειρευόταν πὼς τὴν εἶχαν πιάσει αἰχμάλωτο οἱ Νάνοι. Βλέπαμε τοὺς Ἐλασίτες στὸ δρόμο νὰ τρέχουν. Αὔξαινε ἡ μάχη κι' οἱ ὅλμοι γύρω ὀρμῶναν. Γκρεμίζαν τὰ σπίτια καὶ ξάπλωναν νεκροὺς τοὺς στρατιῶτες καὶ τὰ παιδάκια. Εἶχε περάσει τὸ μεσημέρι ὅταν μπροστά μας βρέθηκαν δυὸ μεγάλα τάνκς. Μᾶς εἶχαν κυκλώσει Τοὺς ρίξαμε χειροβομβίδες τυλιγμένες γύρα - γύρα μὲ δεσμίδες ἀπὸ δυναμίτη σὲ σχῆμα μπουκάλας. Τὸ πολυβόλο καὶ τ' αὐτόματά μας ρεκάσαν καὶ τοὺς χουγιάξαν μὲ τὸν ἀνασασμό τους. Ξεράσαν ἀπάνω τους τὸ καυτό τους μολύβι μὰ κεῖνα στέκαν ἀκίνητα μπροστά μας καὶ μᾶς κοιτάζαν. Γύρισαν τὶς μποῦκες τῶν κανονιῶν τους πρὸς τὸ μέρος μας καὶ περιμέναν. Καὶ τότε ἔγινε μιὰ σιγὴ γύρα. Σκαρφάλωσε ὁ θάνατος ἀπ' τοὺς τοίχους, κρεμάστηκε ἀπ' τὸ μπαλκόνι καὶ τὰ παράθυρα καὶ βάλθηκε νὰ μᾶς κοιτάζει ἐπίμονα τόσο ποὺ στὸ τέλος ζαλιστήκαμε καὶ δὲν ἔξεραμε ἂν ἤταν τὰ μάτια του ἢ οἱ μποῦκες τῶν κανονιῶν ποὺ μᾶς κοιτάζαν. Εἴμαστε ὅλοι νέοι κι' ἀνάμεσό μας βρισκόνταν κορίτσια. Μὲ γλυκὰ μάτια, μὲ πλούσια μαλλιά, μὲ σῶμα στητὸ γεμάτο ὑγεία. Ἡ μέρα ἀπ' ἔξω ὄμορφη, γεμάτη φῶς, μᾶς ἔστελνε τοὺς χαιρετισμούς της.

— Θὰ πέσουμε ὅλοι, ὧς τὸν τελευταῖο, μᾶς εἶπε ἡ Μάχη. "Ενα γουνὶ ἀκούστηκε ἀπὸ κάτω.

— Στρατιῶται τοῦ ΕΛΑΣ, παραδοθεῖτε. Εἶν' ἄσκοπο νὰ συνεχίσετε τὸν ἀγῶνα. Ἐγγυόμαστε γιὰ τὴ ζωή σας. Καὶ τότε ἡ φωνὴ τῆς Μάχης:

— Δὲν εἴμαστε στρατιῶτες. Εἴμαστε φοιτητὲς π' ἀφήσαμε τὰ βιβλία κι' ἤρθαμε νὰ πολεμήσουμε στὸ πλευρὸ τοῦ λαοῦ μας. Οἱ ἀγωνιστὲς τοῦ λαοῦ, ποτὲ δὲν παραδίνονται.

Καὶ ξανὰ τὸ χουνὶ ἀπὸ κάτω.

— Μισὴ ὥρα προθεσμία ἔχετε. Σκεφθεῖτε, ἐὰν θέλετε νὰ βγεῖτε ζωντανοὶ ἀπὸ δῶ μέσα.

Μὰ καμμιὰ ἀπάντηση δὲν τοὺς ἦρθε.

Μὲ τὸ ρολόϊ στὸ χέρι περιμέναμε. Μπῆκε ἀνάμεσά μας μιὰ παγερὴ σιωπὴ καὶ μᾶς βαραίνει στὰ στήθια. Τὰ μάτια ὅμως δείχνουν πὼς δὲ φοβοῦνται.

Μπαίνει ὁ ἥλιος πλούσιος ἀπ' τὰ παράθυρα καὶ μᾶς λούζει. Κι' ὅλο λέω: Πὼς νά, ξάφνου, ἕνα πουλάκι θὰ καθήσει στὸ πρεβάζι καὶ θ' ἀρχίσει τὸ τραγούδι. "Ετσι σὰν στὰ χρόνια τὰ καλά. Κουράστηκε τὸ κανόνι νὰ στέκει βουβὸ καὶ βιάστηκε νὰ μιλήσει. Ἦταν σ

Λόρδου ΜΠΑ·Υ·ΡΟΝ

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Μετάφραση: Ἀργύρη ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ

Τὰ νησιὰ τῆς Ἑλλάδας! ὦ νησιὰ βλογημένα,
Ποὺ μὲ ἀγάπη καὶ φλόγα μιὰ Σαπφὼ τραγουδοῦσε,
Ποὺ πολέμων κ' εἰρήνης δῶρα ἀνθίζαν σπαρμένα,
Ποὺ τὸ φέγγος του ὁ Φοῖβος ἀπ' τὴ Δῆλο σκορποῦσε!
Ἄχ, ἀτέλειωτος ἥλιος σᾶς χρυσώνει ὡς τά τώρα,
Μά βασίλεψαν ὅλα, ὅλα τ' ἄλλα σας δῶρα!

Καὶ τῆς Χίος τὴ Μοῦσα, καὶ τῆς Τέως τὴ λύρα,
Ἀντρειωσύνης κι' ἀγάπης δοξαρίσματα πρῶτα,
Σὲ ἄλλους τόπους γιὰ φήμη τὰ μετάφερε ἡ Μοῖρα,
Γιατὶ ἡ μαύρη τους μάννα μήτε ἀ ζοῦνε δὲ ρώτα!
Κι' ἀντιλάλησαν ξάφνω παραπέρα στὴ Δύση,
Ἀπ' ἐκεῖ ποὺ ἀνθίζουν τῶν «Μακάρων αἱ νῆσοι».

Τὰ βουνὰ τὸ μεγάλο Μαραθώνα θωρᾶνε,
Κ' ἡ ἀθάνατη βλέπει τὰ πελάγη κοιλάδα.
Ἐδῶ πέρα μονάχος συλλογιόμουν πὼς νᾶναι
Θὰ μποροῦσε καὶ πάλι μιὰ ἐλεύτερη Ἑλλάδα!
Γιατί πῶς νὰ κοιτάζω τὸ Περσάνικο μνῆμα,
Καὶ νὰ λέγω πὼς εἶμαι τῆς σκλαβιᾶς κ' ἐγὼ θῦμα!

Στὸν γκρεμνὸ ποὺ ἀντικρύζει τὴ μικρὴ Σαλαμῖνα,
μιὰ φορὰ βασιλέας θρονιαζότανε. Κάτου,
Δίχως τέλος καράβια, μὲ τ' ἀμέτρητα ἐκεῖνα
Μαζευότανε πλήθη. Εἶταν ὅλα δικά του.
Τὴν αὐγὴ μὲ καμάρι τὰ μετροῦσε ἐκεῖ πέρα,
Μὰ τί γίνηκαν ὅλα σάνε βράδιασε ἡ μέρα!

Ποῦ εἶν' ἐκεῖνα! Ποῦ εἶναι, ὦ Πατρίδα καημένη!
Κάθε λόγγος σου τώρα κι' ἀκρογιάλι ἐβωβάθη!
Τῶν παλιῶν τῶν ἡρώων ἕνας μῦθος δὲ μένει,
Τῆς μεγάλης καρδιᾶς τους κάθε χτύπος ἐχάθη.
Καὶ τὴ λύρα σου ἀκόμη τὴν ἀφῆκες, ὠημένα!
Ἀπ' τοὺς θείους σου ψάλτες νὰ ξεπέσει σὲ μένα!

Μὲς τὸν ἄδοξο δρόμο, ποὺ μιὰ τύχη μὲ σέρνει,
Μὲ φυλὴ ποὺ σηκώνει τῆς σκλαβιᾶς ἀλυσίδα,
Κάποιο βάλσαμο κρύφιο στὸ τραγούδι μου φέρνει
Ἡ ντροπὴ ποὺ μὲ πιάνει γιὰ μιὰ τέτοια πατρίδα!
Καὶ τί νάχει ἐδῶ ἄλλο ποιητής, παρὰ μόνο
Γιὰ τοὺς "Ελληνες πίκρα, γιὰ τὴ χώρα τους πόνο!

Πρέπει τάχα νὰ κλαῖμε μεγαλεῖα χαμένα,
Καὶ ντροπὴ νὰ μᾶς βάφει, ἀντὶς αἷμα, σὰν πρῶτα;
Βγάλε, ὦ γῆς δοξασμένη, ἀπ' τὰ σπλάχνα σου ἕνα
Ἱερὸ ἀπομεινάρι τῶν παιδιῶν τοῦ Ἠρώτα!
Ἀπ' ἐκειούς, τοὺς Τρακόσους, τρεῖς ἂς ἔρθουνε, φτάνουν
Ἄλλη μιὰ Θερμοπύλα στὰ βουνά σου νὰ κάνουν.

Πῶς! Ἀκόμα σωπαίνουν; Πῶς; Ἀκόμα συχάζουν;
Ὄχι, ὄχι! Ἀκούγω τὶς ψυχὲς ἀπ' τὸν Ἅδη,
Σὰν ποτάμι ποὺ τρέχει μακρινά, νὰ φωνάζουν:
Ἕνας μόνο ἂς σαλέψει ζωντανός, καὶ κοπάδι
Ἀπ' τὴ γῆς ἀποκάτου λεβεντιὰ ξεκινοῦμε,
Εἶναι αὐτοὶ ποὺ κοιμοῦνται· ἐμεῖς ἀκόμα σ' ἀκοῦμε!».

Ἄχ, τοῦ κάκου, τοῦ κάκου! Ἄλλες λύρες στὰ χέρια!
Μὲ σαμιώτικο τώρα τὸ ποτήρι ἂς γεμίσει.
Ἄφινε αἷμα καὶ μάχες γιὰ τὰ τούρκικα ἀσκέρια,
Καὶ καθένας τὸ αἷμα τοῦ ἀμπελιοῦ του ἂς μᾶς χύσει!
Δές τους! Ὅλοι ξυπνᾶνε καὶ πετοῦν ὡς ἀπάνω,
Τοῦ μικρόψυχου Βάκχου τὸ ἐγκώμιο σὰν κάνω!

Τὸν Πυρρίχιο χορό σας ὡς τὰ τώρα βαστᾶτε,
Ἡ Πυρρίχια ἡ «φάλαγξ» ποῦ νὰ πῆγε, καημένοι!
Ἀπὸ δυὸ τέτοια δῶρα, πῶς ἐκεῖνο ξεχνᾶτε,
Ποὺ ψυχὲς ἀντρειώνει καὶ καρδιὲς ἀνεσταίνει!
Καὶ τὰ γράμματα ἀκόμα ἑνὸς Κάδμου κρατεῖτε·
Τάχα νᾶταν γιὰ σκλάβους τὰ ψηφιά του θαρρεῖτε;

. . . . . .

Στὸ ποτήρι μου πάλε τὸ Σαμιώτικο χύνε!
Στὸ Σουλιώτικο βράχο, πρὸς τῆς Πάργας τὸ χῶμα,
Γενεὰ σιδερένια ὡς τὰ σήμερα εἶναι,
Ποὺ ἀπὸ μάννες Δωρίδες λές καὶ ἐγαίνει ἀκόμα.
Ἴσως μένει ἐκεῖ πέρα κάποιος σπόρος κρυμμένος,
Ποὺ θὰ δείξει ἂν δὲν εἶναι Ἡρακλείδικο γένος.

Ἀπ' τοὺς ἄπιστους Φράγκους λευτεριὰ μὴ ζητᾶτε!
Ἐκεῖ ζοῦν ἡγεμόνες ποὺ πουλοῦν κι' ἀγοράζουν.
Μὲ δικό σας τουφέκι καὶ σπαθὶ πολεμᾶτε!
Αὐτοῦ θάβρετ' ἐλπίδα, κι' ὅ,τι θέλουν ἂς τάζουν.
Ζυγὸς Τούρκου, μὲ Φράγκου πονηριὰ σὰν ταιριάσουν,
Τὴν ἀσπίδα, ὅσο νᾶναι δυνατό, θὰ τὴ σπάσουν.

Μὲ Σαμιώτικο πάλε τὸ ποτήρι ἂς γεμίσει!
Μὲς στὸν ἥσκιο χορεύουν οἱ κοπέλλες μας πάλι·
Σὰν τὰ μαῦρα τους μάτια δὲν εἶδε ἄλλα ἡ φύση,
Μὰ σὰ βλέπω τὴ νιότη καὶ τ' ἀφρᾶτα τους κάλλη,
Τὸ δικό μου τὸ μάτι τὸ θολώνει μιὰ στάλα,
Ποὺ γιὰ σκλάβους τὸ θένε τῶν βυζιῶν τους τὸ γάλα!

Στοῦ Σουνιοῦ τὸ καθίσω τὸ μαρμάρινο βράχο,
Σύντροφό μου τὸ κῦμα τοῦ Αἰγαίου θὰ κάνω,
Αὐτὸ ἐμένα ν' ἀκούγει, κ' ἐγὼ ἐκεῖνο μονάχο,
Κ' ἐκεῖ ἀπάνω, σὰν κύκνος, μὲ τραγούδι ἂς πεθάνω.
Δὲ σηκώνει ἡ ψυχή μου σκλάβα γῆ! Χτύπα κάτω
Τῆς σκλαβιᾶς τὸ ποτήρι, κι' ἂς πάει νάναι γεμάτο!

ΑΝΑΜΝΗΣΗ

Τῆς Μέλπως ΑΞΙΩΤΗ

Τὰ μικράτα μας κάμαμε δίπλα στὴ θάλασσα. Πάντοτε οἱ θαλασσινοὶ ἔχουνε πιὸ μεγάλη μνήμη. Εἶναι σπουδαῖο πράμα ἡ θάλασσα. Δὲν ἀφίνει νὰ τὴν ξεχάσεις. Φέρνει μεγάλη ἐντύπωση μὲ τὰ καμώματα καὶ παιζογλέντια της, προπάντων στὰ μικρὰ παιδιά.

Καὶ τί πράματα δὲν ξαφρίζει ἡ θάλασσα! Τί ντενεκέδες σκουριασμένους, τί χτικιασμένα ροῦχα, καὶ τρέχανε καὶ τὰ μαζεύανε τότε ξανὰ πάλι οἱ φτωχοί! Ἀλλὰ τὸ πιὸ σπουδαῖο ἀπ' ὅλα ποὺ ξέθραζεν ἡ θάλασσα στὸν τόπο μου, εἶταν οἱ ψόφιοι σκύλοι. Ὕστερα ἀπὸ κάθε φουρτοῦνα κι' ἅμα γαλήνευε ὁ γιαλός, καὶ καθὼς βγαίναμε νὰ σεργιανίσομε ἐκεῖ κατὰ τὴν Ἀλευκάντρα, σ' ἔπιανε πρῶτα ἀπ' ὅλα ἡ βρῶμα.

— Φοῦχι φοῦχι! στὸ γιαλὸ ψοφῆμι! πᾶμε νὰ δοῦμε γρήγορα! λέγανε τὰ φτωχόπαιδα, γιατὶ τὰ καλαναθρεμένα ἐμεῖς, τέτοιες λέξεις δὲ λέγαμε, ἀλλὰ τρέχαμε ὅμως ἀπὸ πίσω νὰ δοῦμε.

Τότε κεῖνο τὸ θέαμα τοῦ σκύλου τοῦ ταμπουρλιασμένου, εἶτανε κάτιτι ἀπερίγραφτο. Νύχτες πολλὲς μεγάλου τρόμου περάσαμε ἐξαιτίας του. Κεῖνα τὰ τέσσερα ποδάρια, τέζα, μὲ τὰ σκέλια ἀνοιχτά, ποὺ πάντα ἐστρέφονταν ψηλά, σὰ νάβλεπαν τὸν οὐρανό, γιατὶ πάντοτε τὸ ψοφῆμι εἶταν πεσμένο ἀνάσκελα, εἶταν γιὰ μᾶς τ' ἀνήλικα κάτιτι πράμα φοβερό. Σὰ νάταν μεγάλος μαγνήτης, καὶ τὸ φοβόμαστε, κι' ὅμως πηγαίναμε. Μιὰ μέρα λέει ἕνα παιδί:

— Πᾶμε βρὲ νὰ τὸ καβαλήσομε νὰ δεῖς πῶς θὰ ξεράσει; Καὶ πάει κοντά, καθὼς τὸ λίκνιζε σιγὰ - σιγὰ τὸ κυματάκι, καὶ πηδᾶ ἀπάνω του καὶ τὸ καβάλησε, κι' ἀμέσως ἔβγαλε νερὸ ἀπ' τὸ στόμα του, σὰ νάταν ἄνθρωπος, καὶ ἐζωντάνεψε. Τὸ παιδὶ ἐκεῖνο δὲν τὸ παίζαμε ὕστερα, γιατὶ τὸ λέγαμε: μαγαρισμένο.

Ὕστερα ὅμως μεγαλώσαμε κι' ἀφίσαμε πιὰ τοὺς γιαλούς, κι' ἔτσι ψοφῆμια δὲν ξανάδαμε. Πέρασαν ἀπὸ τότε χρόνια.

Ὕστερα ἦρθαν ἄλλα χρόνια. Κάτι χρόνια σημαδεμένα. Ἀπὸ κατάρα μαζὶ κι' εὐλογία. Κάτι χρόνια ποὺ φέρανε ἐκεῖνο ποὺ λέν οἱ γραφές, καὶ οἱ γρηες γυναῖκες, σὰν ἕνα μεγάλο μυστήριο. «Τότε ποὺ θάρθει ἕνας καιρὸς νὰ ποῦμε: ἐβγεῖτε σεῖς οἱ πεθαμένοι νὰ μποῦμε ἐμεῖς οἱ ζωντανοὶ στὰ μνήματα!».

Ἔτσι ἦρθε τότε ἐκείνη ἡ Πέμπτη. Ἡ 7 τοῦ Δεκέμβρη 1944. Εἶχαν ἔρθει κι' Ἐγγλέζοι τότε μὲς στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ τὴ σεργιανίσουνε. Εἶτανε μιὰ μεγάλη μάχη. Ὁ δρόμος λέγονταν ἡ ὁδὸς Ἄνδρου. Πόσες φορὲς πόσοι δὲν τὴν πέρασαν μ' ἕνα τεψὶ ἀπ' τὸ φοῦρνο. Τὴν περνούσανε χρόνια. Πόσα παιδάκια μὲ ξυλίκι δὲν πήρανε τὴ φόρα τους πάνω σ' ἐκεῖνον τὸν ἀνήφορο. Εἶταν ἥσυχος δρόμος. Κείνη τὴ μέρα ὅμως ἐστοίχιωσε.

Εἶχαν ἔρθει καὶ τὸν κατοίκησαν πολλοὶ διαόλοι ἀπὸ τὸν κάτω κόσμο. Εἶχανε φιάσει στέκι τους τὴν ὁδὸ Ἄνδρου οἱ χωροφύλακες. Εἶταν ζωσμένη ἀπὸ χακὶ κι' ἀπὸ σκληρὸ καπέλο, τὰ δυὸ πράματα ἐκεῖνα πούκαναν τὴν Ἀθήνα στὸν ὕπνο καὶ στὸν ξύπνιο της νὰ τρέμει καὶ νὰ δέρνεται ἀπὸ δῶ κι' ὀχτὼ χρόνια. Ὀχτὼ χρόνια συνέχεια.

Ὥσπου ξημέρωσε λοιπὸν ἐκείνη ἡ Πέμπτη τοῦ Δεκέμβρη.

Τότε κάτι παιδάκια πῆγαν καὶ στάθηκαν κατάντικρυ. Κρέμασαν ἀπ' τὸν ὦμο τους μὲ σπάγγο ἀπόνα ντουφεκάκι. Βγάλαν ἀπ' τὴ μιὰ τσέπη τους καὶ φόρεσαν στὴν κεφαλὴ ἕνα μικρὸ σκουφάκι, σουβλοραμένο νύχτα, δίπλα σ' ἕνα καντήλι, μὲ πολλὲς παρδαλὲς κλωστές, ἀπὸ μιὰ γρηᾶ μάνα τους. Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη τσέπη τους ἕνα χουνὶ χαρτένιο, κι' ὅπως εἶταν ξυπόληπτα, καὶ δὲν τοὺς εἶταν δύσκολο, ψήλωσαν ἀπάνω στὰ δάχτυλα, κι' ἀπὸ τὸ χάρτινο χουνὶ βγῆκε μιὰ φοβερὴ φωνή, κι' ἐφώναξε στοὺς χωροφύλακες:

«"Αντρες! Παραδοθεῖτε!»

Τότε οἱ «ἄντρες» τοὺς ρίξαν φωτιά. Ρίξαν καὶ τὰ παιδιὰ φωτιά. Ἀπ' τὰ ντουφέκια μὲ τὸ σπάγγο. Οἱ «ἄντρες» εἶτανε ταμπουρωμένοι σ' ἕνα πελώριο χτίριο. Τετραόροφο. Τὰ παιδιὰ τόζωσαν τριγύρω. Κι' ἀπὸ τὸ πίσω μέρος, τὴν ὁδὸς Ἰθάκης, τρύπωσε σὰ μικρὸ λιοντάρι ἕνα παιδάκι κι' ἔριχνε. Καὶ μὲ τὰ δυὸ του χέρια. Μὰ καὶ μὲ τὴν ψυχή. Καμμιὰ φορὰ τόβρε μιὰ σφαῖρα καὶ τόριξε χάμω. Πέφτει ξυστὰ δίπλα στὸν τοῖχο. Κάτω ἀπ' τὸ λοῦκι τοῦ νεροῦ. Σὰν ἀστρουλάκια φεγγερὰ πήγαιναν κι' ἔρχουνταν οἱ σφαῖρες βιαστικὲς ἀποπάνω του, κι' ἐκεῖνος τώρα τὶς θωρεῖ ἀπὸ χάμω. Σὰν πληγωμένο ἐλάφι πούχασε τὴν τρεχάλα του, καὶ τὴν κομψότητά του. Ὥσπου τινάζουνε τὸ λοῦκι οἱ σφαῖρες, καὶ τὸ κάμανε κόσκινο, καὶ τώρα τρέχει τὸ νερὸ ἀποπάνω του, ἀντὶς πούτρεχαν τ' ἀστρουλάκια. Τρέχει ἕνα ἀβάσταχτο νερό, σὰ νὰ χυμῆξαν κύματα φουρτουνιασμένου φράχτη.

Κάποιοι γείτονες μόνο ἀκούσανε λίγο μακρυνὸ μουγγρητό. Σὰ νάταν ἕνα μικρὸ κατσικάκι κι' ἐρώναξε δυὸ - τρεῖς φορές, ἀπὸ πέρα, τὴ μάνα του. Ὕστερα δὲν ἀκοῦσαν τίποτα. Κανεὶς δὲν πῆρε τίποτα εἴδηση. Ἔστεκε ἐκεῖ στὸ λοῦκι, ἀκίνητος, γιατὶ εἶταν πολὺ χτυπημένος. Ὥσπου τὸ νερὸ ἀψήλωσε καὶ τὸν τύλιξε μέσα του. Κι' ἤπιε πολὺ νερὸ κι' ἐφούσκωσε. Καὶ τότε πέθανε ὁλομόναχος.

Τὴν ὥρα ἐκείνη τὴ σκληρή, κι' ὅπως παράδινε ἄφοβα τὴν ψυχή του στὸν ἄγγελο, μιᾶς προσταγῆς τὴ διαταγὴ θούϊζε ἀκόμα ὁ τόπος:

«"Αντρες! Παραδοθεῖτε!»

Καὶ τότε οἱ «ἄντρες» παραδόθηκαν.

Τότε σύχασε λίγο ὁ τόπος, κι' οἱ νικητὲς λογάριαζαν τὰ λάφυρα τῆς μέρας. Ἀλλὰ καὶ τοὺς νεκρούς. Κι' ἐκείνη ἡ νίκη τῶν παιδιῶν χτύπαγε μέσα στὴν καρδιὰ τῆς γέρικης Ἀθήνας μας τὶς νότες μιᾶς ἐλπίδας. Πολλοὶ σμίξαν τὰ δάχτυλα καὶ σταυροκοπηθήκανε.

Τότε περάσανε καὶ τὸν πνιγμένο. Ἀπὸ μπρὸς ἀπ' τὰ μάτια μας. Καὶ τὸν πηγαίνανε γιὰ τὴν ταφή. Μ' ὅσες τιμὲς σοῦ πέφτουνε ὅταν δὲν τέλειωσε ἀκόμα ὁ πόλεμος, κι' ἀκόμα ἔχεις φουρτοῦνες. Εἶταν ταμπουρλιασμένος. Ὅπως ἐκεῖνα τὰ σκυλιὰ πούβγαζε τότε ἡ θάλασσα. Κι' ὅπως τὸν πιάσαν τέσσερις γιὰ νὰ

(Συνέχεια στὴ σελίδα 14)

ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ

Τοῦ Δημήτρη ΦΩΤΙΑΔΗ

ΛΟΝΔΙΝΟ, 4 Δεκεμβρίου 1944. — Μιὰ μέρα χλωμὴ καὶ θλιμμένη, καθὼς εἶναι ὅλες σχεδὸν οἱ χειμωνιάτικες μέρες τῆς Ἀγγλίας. Ἐξακολουθοῦν, λιγοστὲς πιά, νὰ πέφτουν οἱ ἑπτάμενες βόμβες μὲ τὸν ἐκνευριστικὸ ρόγχο τους καὶ κάπου-κάπου ν' ἀκούεται ἡ συγκλονιστικὴ ἔκρηξη καμμιᾶς ρουκέτας. Μὰ ἡ συσκότιση τῶν φώτων δὲν εἶναι τόσο αὐστηρὴ ὅσο πρίν. Ὁ πόλεμος τραβᾶ πρὸς τὸ νικηφόρο τέρμα του. Οἱ βρεττανικὲς καὶ ἀμερικανικὲς δυνάμεις βρίσκουνται στὰ γαλλογερμανικὰ σύνορα κι' ὁ κόκκινος στρατὸς ἑτοιμάζεται γιὰ τὸ τελευταῖο ἅλμα του πρὸς τὴν καρδιὰ τῆς χιτλερικῆς Γερμανίας. Ἡ πλάστιγγα τοῦ πολέμου ἔγυρε ὁριστικὰ κι' ἀμετάκλητα. Τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ σώσει τοὺς δήμιους τόσων λαῶν τῆς Εὐρώπης.

Ἡ χαρὰ ἤτανε γενική, μὰ γιὰ μᾶς τοὺς "Ελληνες ἤτανε ἀνάμιχτη μὲ ἀγωνία. Σὲ ὅσους παρακολουθοῦσαν ἀπὸ πιὸ κοντὰ τὰ πράματα καὶ γνώριζαν ὁρισμένα παρασκήνια, τοὺς ἤτανε φανερὸ πὼς ὁ λαός μας, ποὺ εἶχε θυσιάσει τὸ καθετί, ἔπρεπε νὰ καταβάλει ἕνα ἀκόμα ὑπέρτατο φόρο στὸ βωμὸ τῆς λευτεριᾶς καὶ νὰ περάσει, μονάχα αὐτὸς ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἀπελευθερωμένους λαούς, τὴν πιὸ σκληρὴ δοκιμασία. Ξέραμε, ἀπὸ καιρό, πρὶν ἀπὸ μῆνες, πὼς ἡ πατρίδα μας θὰ ριχνόταν, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, σ' ἕνα τρομαχτικὸ ἐμφύλιο σπαραγμό. Τὰ σχέδια τῆς ἀντίδρασης ἤτανε καταστρωμένα. Τὰ ξέραμε ὅλ' αὐτά, μὰ θέλαμε νὰ ἐλπίζουμε...

Καὶ ξαφνικά, ἐκεῖνο τὸ χλωμὸ καὶ θλιμμένο πρωΐ τῆς 4 τοῦ Δεκέμβρη, διαβάσαμε στὶς ἐφημερίδες τὰ τηλεγραφήματα τῶν ἀνταποκριτῶν τους, γιὰ τὸ χτύπημα τῆς τεράστιας ἀοπλης διαδήλωσης διαμαρτυρίας τοῦ λαοῦ τῆς Ἀθήνας.

Τὸ δρᾶμα εἶχε ἀρχίσει. Μὰ σύγχρονα καὶ τὸ ἔπος, ποὺ θὰ κρατοῦσε τριαντατρεῖς ὁλόκληρες μέρες.

Ἡ πρώτη ἐντύπωση στάθηκε ἡ κατάπληξη. Τὴ μέρα ἐκείνη πῆρα σειρὰ τηλεφωνήματα ἀπὸ γνωστούς μου. Τὰ περισσότερα ἤτανε ἀπὸ δημοσιογράφους. Μέσα στὰ λόγια συμπάθειας ποὺ μοῦ ἔλεγαν, ὑπῆρχε ἡ ἀπολογία γιὰ τὴν ἀνελεύθερη ἐνέργεια, ποὺ σ' αὐτὴ ἤτανε συνυπεύθυνες οἱ στρατιωτικὲς δυνάμεις τοῦ ἔθνους τους. Καταλάβαιναν πὼς ἤτανε ἀνίσχυροι ν' ἀλλάξουν τὴν πορεία τῶν γεγονότων, μὰ σύγχρονα δήλωναν πὼς ἤταν πρόθυμοι γιὰ ὁποιαδήποτε ἐνέργεια.

Τὴν πιὸ ἔκδηλη καὶ πιὸ ἔντονη ὅμως συγκίνηση τὴ συναντοῦσες, καθὼς γίνεται πάντα, μέσα στὶς ἐργατικὲς μάζες. Τὰ τηλεγραφήματα διαμαρτυρίας τῶν ἐργατικῶν ὀργανώσεων φτάνανε ἀλλεπάλληλα στὸ Πρωθυπουργικὸ γραφεῖο. Διοργανώθηκαν αὐθόρμητες συγκεντρώσεις σὲ κλειστοὺς κι' ἀνοιχτοὺς χώρους, μὲ τὸ σύνθημα: «Κάτω τὰ χέρια ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα».

Θυμοῦμαι ἕνα χαραχτηριστικὸ ἐπεισόδιο. "Ητανε βράδυ καὶ γύρευα νὰ βρῶ μιὰ τελευταία ἔκδοση τῶν ἀπογευματινῶν ἐφημερίδων, μήπως ὑπῆρχε τίποτα τὸ πιὸ νέο. Γύρεψα ἀπὸ ἕνα ἐφημεριδοπώλη, μὰ μοῦ εἶπε πὼς τοῦ τέλειωσαν. "Ηξερα πὼς κρατοῦν πάντα δυὸ-τρεῖς γιὰ ὁρισμένους πελάτες τους. Τοῦ λέω:

— Εἶμαι "Ελληνας κι' ἀνησυχῶ μ' ὅσα γίνουνται στὸν τόπο μου.

— Μὲ ποιὸν εἶσαι; μὲ ρωτᾶ. Μὲ τοὺς ἀντάρτες;

— Ναί, τοῦ ἀποκρίθηκα.

— Τότε πάρε!

"Εβγαλε μιὰ ἐφημερίδα κάτω ἀπὸ τὸ πανωφόρι του καὶ μοῦ τὴν ἔδωσε.

Βέβαια, ἡ ἀτμόσφαιρα αὐτὴ τῆς συμπάθειας δὲν ἤτανε γενική. Διάκρινες ὁλοκάθαρα τὴ γραμμὴ τοῦ διαχωρισμοῦ. "Οσοι ὑποστηρίζανε τὸ συντηρητικὸ κόμμα, δὲ δείχνανε τὴν παραμικρὴ κατανόηση. "Ενα τέτοιον ἀγῶνα, γιὰ τὴν πολιτικὴ καὶ ἐθνικὴ λευτεριὰ ἑνὸς λαοῦ, ἤτανε φυσικὸ νὰ τὸν ἀντίκρυζαν, οἱ τάξεις αὐτές, μ' ἐχθρικὴ διάθεση.

Οἱ εἰδήσεις ἔφταναν μὲ αὔξουσα τραγικότητα. Σκληρὲς μάχες στὴν Ὁμόνοια, στὸν Ἀρδηττό, στὰ Ἐξάρχεια. Ὁ λαὸς ἀγωνίζεται στὰ ὁδοφράγματα· ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά... Ἡ Κοκκινιά, τὰ Πατήσια, ὁ Πειραιᾶς, ἡ Κυψέλη, ἡ Καισαριανή, τὸ Παγκράτι, οἱ Ἀμπελόκηποι, τὰ Τουρκοβούνια ἀναφέρονταν στ' ἀνακοινωθέντα. Τὰ ὀνόματα αὐτά, γιὰ τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀναγνωστῶν, δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ἕνας γεωγραφικὸς ὁρισμός. Μὰ γιὰ μᾶς, γιὰ τὴ χούφτα τῶν Ἑλλήνων ποὺ βρισκόμαστε τότε ἐκεῖ, ἤτανε ἡ ἴδια ἡ ζωή μας. Καθένα χωριστά, πέρα ἀπὸ μιὰ ἀνάμνηση, ἀντιπροσώπευε, τὴ στιγμὴ ἐκείνη, τὴν Ἀθήνα, ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Περικλῆ ὡς τώρα. Ἀντιπροσώπευε τὴν Ἑλλάδα ὅλη, σ' ὅλες της τὶς μάχες καὶ σ' ὅλους τοὺς ἀγῶνες της γιὰ λευτεριά, ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα, τὶς Θερμοπύλες καὶ τὴ Σαλαμῖνα, ὡς τὸ 21, ὡς τὸ 40, ὡς τὴν ἀντίσταση τοῦ 41—44.

Μὰ βέβαια ὅλες οἱ ὧρες δὲν εἶναι οἱ ἴδιες. Μήτε ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ κρατηθεῖ ἀδιάκοπα σ' αὐτὴ τὴν ἔνταση, μήτε τὸ φρόνημα στὸ ἴδιο ὕψος. Ὑπήρχανε οἱ στιγμὲς τῆς κούρασης, τοῦ ἀνθρώπινου παράπονου: «Γιατί, γιατὶ αὐτὴ ἡ τραγωδία; Τ' ἀδέρφια μας μὲ παλιοτούφεκα νίκησαν τὴ φασιστικὴ Ἰταλία. Πείνασαν, θυσιάστηκαν κ' ἔμειναν ὡς τὸ τέλος ἀλύγιστα. Ἔμειναν πιστὰ στὴν ὑπόσχεση ποὺ εἶχανε δώσει στοὺς ἄλλους λαούς. Γιατί, γιατὶ αὐτὴ ἡ τραγωδία;». Κ' ἡ καρδιὰ δὲν εὕρισκε ἀπόκριση, καθὼς ἡ πίκρα τῆς ἀγνωμοσύνης θόλωνε τὴ σκέψη. Ἄκουγες τὸ ραδιόφωνο κ' ἤτανε σὰ νὰ μὴν ἄκουγες τίποτα, ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ ἀναφερόταν τ' ὄνομα τῆς Ἑλλάδας. Κι' οὔτε τότε γύρευες νὰ δώσεις ἐξήγηση. Ἤθελες νὰ ζήσεις ὁλόκληρη τὴν ἐπανάσταση τοῦ ἠθικοῦ σου κόσμου...

Μετά, βέβαια, ξανάβρισκες τὴν ἀναγκαία ἰσορροπία κ' ἔκρινε πάλι ὁ νοῦς. "Ηξερες τὸ γιατί. "Ητανε τὸ ἴδιο ποὺ μεταχειρίστηκε πάντα ἡ ἀδικία κ' ἡ ἐκμετάλλευση, γιὰ νὰ ἐπιβληθεῖ. Κ' ἤξερες ἀκόμα πὼς ἡ δοκιμασία αὐτὴ δὲν ἤτανε μονάχα ἕνα νέο, μὰ ἀνώφελο, στεφάνι δόξας στὸ ματωμένο μέτωπο τοῦ λαοῦ μας. "Ηξερες πὼς μέσα στὴν ἄνιση μάχη βρισκόταν ὁλόκληρο τὸ φωτεινὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδας. Δὲν ἔχει σημασία ποιὰ ὅπλα τελικὰ θὰ τὴν κέρδιζαν. "Ητανε ἀπ' ὅσες ὁ νικητὴς εἶναι πάντα ὁ ἴδιος. Ἐκεῖνος ποὺ σ' ὅλες τὶς ἐποχὲς ὑπερασπίστηκε σ' ὅλα τὰ ὁδοφράγματα τοῦ κόσμου τὸ δί-

(Συνέχεια στὴ σελίδα 14)

«ΛΟΡΔΟΣ ΜΠΑ·Υ·ΡΟΝ»

(Λόχος Φοιτητῶν)

Τοῦ Πέτρου ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ἄνθρωπε, ἂν ἔχεις πολὺ θάρρος,
διάβαζε, τὴν ταραγμένη τούτη ἐπιγραφή.
Διάβαζέ την, καθὼς σοῦ τὴν δείχνει,
τὸ κατάχλωμο χέρι τῆς εὐγένειας
ὅπου σφυρίζει ἡ δόξα στὰ λιανοδάχτυλά του
καθὼς ὁ Βορριᾶς τὰ μεσάνυχτα στὶς παγωμένες λεῦκες.

Διάβαζέ την, καθὼς τὴν κατεβάζουν ἀπὸ τὰ στήθεια τῆς αἰω-
[νιότητας
σ' αὐτὲς τὶς ἀθηναϊῖκες μαυρόπετρες
τριάντα λεπτόφωνα παιδιὰ
καὶ τὴ σφίγγουνε στὰ δόντια τους
καὶ τὴν καρφώνουν στοῦ κορμιοῦ τους τὰ κόκκαλα
καὶ τελευταία τὴν κλείνουνε στὰ μάτια καὶ πεθαίνουν.

Διάβαζε τὴν ἐπιγραφή, διάβαζέ την
καθὼς χοροπηδᾶ στὰ κύματα τῶν νεύρων
στὰ πρόσωπα τ' ἀνάστατα τῶν φοιτητῶν
στὰ φτερά, στὴ φωτιά, στὶς σημαῖες.
Διάβαζέ την κάτω ἀπ' τὰ σύννεφα τῶν λιθοβολισμῶν,
ἂν μπορεῖς νὰ διαβάζεις
κάτω ἀπ' τ' ἄπλετο φῶς τοῦ θανάτου.
Διάβαζε δυνατά: Λόρδος Μπάϋρον (Λόχος Φοιτητῶν).

ΟΟΟ

ΕΝΟΣ ΛΕΦΤΟΥ ΣΙΓΗ

Τοῦ Κώστα ΛΑΟΥΤΑΡΗ

Νεκροί,
ἀπόψε ποὺ γιὰ σᾶς θὲ νὰ βαρέσουν οἱ καμπάνες,
οἱ φλογερὲς τῶν μαχητῶν καμπάνες,
οἱ μπρούντζινες βαρειὲς καμπάνες
κι' ἀπ' τοῦ Καιροῦ τὸ κύκλωμα μιὰ του στιγμὴ θ' ἀδράξουμε
καὶ στὴ βαθειὰ τῆς μνήμης Σας θὰ τὴ χαρίσουμε σιγὴ
ἀπόψε στὴ σιγή, Νεκροί, στὴν πένθιμη βαθειὰ σιγὴ
ποὺ θὰ ταράζουν οἱ καμπάνες
οἱ φλογερὲς τῶν μαχητῶν καμπάνες
— καὶ τῶν φρουρῶν τὰ βήματα —
θάρθοῦμε ἀπόψε πρὸς Ἐσᾶς Νεκροί!
Πάνου ἀπ' τὸ Κάστρο στὰ ἴδια μετερίζια
ποὺ τὸ πικρὸ σᾶς χτύπησε βόλι
τανώντας τὰ κορμιά μας θὲ νὰ χουγιάξουμ' ὅλοι:
— «Λεβέντες νά 'μας!
Νά 'μας στὰ χνάρια σας. Νεκροί!...»

Ἀφίσα ποὺ τοιχοκολλήθηκε τὸ Δεκέμβρη.

Π Ο Ι Η Σ Η

Ο ΑΙΩΝΙΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ

Τοῦ Νικηφ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε ἰδέες
Ἔχουμε ἀνθρωπιά.
Μιλᾶμε γιὰ τοὺς ἀδερφούς μας.
Ἐμεῖς περπατᾶμε καὶ μέσα στὸν ὕπνο μας
Κρατώντας κόκκινα φανάρια καὶ φωνάζοντας
Κατὰ μῆκος τῆς νύχτας. Ἀνάμεσα στὰ βουνά.
Φορτωμένοι σὰν τοὺς στρατιῶτες. Ἀνάλαφροι σὰν τὰ πουλιά.

Μὴν εἴδατε τὸν ἀδερφό μας τὸν Ἄβελ
Ἐδῶ κοντὰ στὴ λαγκαδιά;
Μὴν εἴδατε τὸν ἀδερφό μας τὸν Ἄβελ
Κάτω ἀπ' τὰ πράσινα κλαδιά;

Εἴμαστε ἐμεῖς τὸ ἀρνί του ποὺ βελάζει.
Εἴμαστε ἐμεῖς οἱ σάλπιγγες στὰ στόματα τῶν καιρῶν.
Εἴμαστε οἱ πετεινοὶ τῆς νύχτας τοῦ αἱματοβαμμένου αἰῶνα μας.
Εἴμαστε οἱ ὠροδεῖχτες κι' οἱ καμπάνες στὴ Μητρόπολη τοῦ πόνου.
[Δὲν κοιμόμαστε.
Σὰν τὰ ποτάμια. Σὰν τὰ σύννεφα. Σὰν τ' ἄστρα. Δὲν κοιμόμαστε.
Ἐμεῖς τὸ ξέρουμε ποιὸς ἄνεμος γεννᾶ τὴ φωνή μας.
Ἐμεῖς τὸ ξαίρουμε ποιὰ κύματα θρηνοῦνε μέσα μας. Ἐμεῖς...
— Μάρτυς μας ὁ Θεὸς
Μάρτυς μας οἱ νεκροὶ
Ὁ ἀδερφός μας ὁ Ἄβελ —
Εἴμαστε ἕνα στροβίλισμα φωτιᾶς
Μιὰν ἀστραπὴ δεμένη σὲ πανύψηλο κοντάρι. Πορευόμαστε
Μέσα στὴ σκοτεινιὰ τοῦ αἰῶνα μας. Ἐμεῖς
Εἴμαστε οἱ σπίθες τῆς πιὸ ἀθώας, τῆς πιὸ βαθειᾶς, τῆς πιὸ με-
[γάλης ἐπανάστασης.
Ὅπως τὶς φλέβες τοῦ νεροῦ ποὺ ἀναπηδοῦν ἀπ' τὰ γκρεμνά.

Τὸ σπίτι μας εἶναι χτισμένο παντοῦ καὶ πουθενά.
Τὸ σπίτι μας εἶναι χτισμένο ἀπάνω σ' ὅλα τὰ βουνά.

Δὲ μᾶς ἔταξε τίποτα κανεὶς
Δὲν εἴχαμε σπίτι ποτὲς
Ὅλοι οἱ ξερόβραχοι τῆς γῆς
Ὅλα τὰ ὑπόγεια κι' ὅλες οἱ βροχὲς
Εἶναι ὁρμητήρια τῆς ἀγάπης
Γιὰ μᾶς τοὺς Εὐγενεῖς Ληστές.

Κι' ὅσοι θὰ μᾶς κατηγορήσουνε κι' ὅσοι θὰ μᾶς — Τρά, λά, λά, λά,
Σὰν τὰ στοιχεῖα σὰν τὰ πουλιὰ —
Θὰ τρέχει μέσα τους σκοτάδι καὶ νερὰ θολά.
Ἐμεῖς πλασμένοι ἀπὸ φωτιὰ κι' ἄγριο στοιχεῖο θὰ κάψουμε τὸ
[χρόνο καὶ τὴ νύχτα
Πετώντας πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους
Προάγγελοι ἑνὸς καινούργιου κόσμου.
Πετώντας πάνω τους, περήφανοι, ψηλά, πολὺ ψηλά,
Σὰν τὰ στοιχεῖα, σὰν τὰ πουλιά,

Τρά, λά, λά, λά!...

• • •

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΗ

Τοῦ Θ. ΠΙΕΡΙΔΗ

Τοῦ Στράτη Τσίρκα, ποὺ εἶπε κάποτε γιὰ τοὺς πληγωμένους δρόμους τῆς Βιέννης.

Σκορπίζουμε τριαντάφυλλα,
σκορπίζουμε τριαντάφυλλα,
σκορπίζουμε τριαντάφυλλα πολλὰ
στῶν δρόμων σου τὶς κόκκινες κηλίδες...

Δὲν εἶναι μόνο τὰ κορίτσια σου,
τὰ μαυροφόρα, Ἀθήνα, τὰ κορίτσια σου...
Ὅλο τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων γονατίζουμε
γύρω ἀπ' τῶν δρόμων σου τὶς κόκκινες κηλίδες
καὶ ρίχνουνε τριαντάφυλλα
καὶ ρίχνουνε τριαντάφυλλα πολλὰ
νὰ σοῦ ζητήσουμε μιὰ μεγαλόψυχη συγγνώμη...

Σ' ἔχει διαλέξει δυὸ φορές, Ἀθήνα,
— μοῖρα μοναδικὴ καὶ ζηλεμένη! —
σ' ἔχει διαλέξει δυὸ φορές, Ἀθήνα,
ὡς φτερουγίζει πάνω ἀπὸ τὸν κόσμο
ὁ ἀθάνατος ἀητὸς τῆς δόξας...

Πρῶτα κατέβη στ' ἄσπρα σου τὰ μάρμαρα.
Κι' ὡς τ' ἄγγιξε μὲ τὶς μεγάλες του φτεροῦγες
ἄστρο γινήκαν τ' ἄσπρα σου τὰ μάρμαρα
νὰ δείχνουνε τὸ δρόμο μέσ' στὸ πέλαγο
ἀμέτρητων αἰώνων...

Καὶ τώρα,
κίνησεν ἀπ' τοῦ Στάλιγκραντ τὴν παγωμένη στέππα,
δυὸ χρόνια κλωθογύρισε στοὺς οὐρανούς,
ζυγιάζοντας τὸ πέταγμά του ἀναποφάσιστος,
κι' ὡς σὲ εἶδε
σὲ γνώρισε μὲ μιᾶς
καὶ ὁρμητικὸς κατέβη καὶ σὲ τύλιξε
μέσ' στὶς φτεροῦγες του πάλι, Ἀθήνα...

Δὲ στόγραψεν ἡ μοῖρα τῶν θεῶν,
τὸ θέλησαν, Ἀθήνα, τὰ παιδιά σου...

Μέσα σὲ χρόνια σκοτεινὰ καὶ βάρβαρα,
ὅπου κροτούσανε στὶς πλάκες σου
οἱ μπότες τῶν ληστῶν καὶ τῶν κουρσάρων.
Μέσα σὲ μέρες ὅπου ἡ πεῖνα σὲ σαβάνωνε
κ' εἶχεν ἡ ἀξίνα κιόλας μισοσκάψει
τὸν τάφο σου, τί σὲ νομίζαν πεθαμμένη.
Μέσα στὶς νύχτες ὅπου στρίγγλιζαν οἱ ἀγέρηδες
στῶν κρεμασμένων τὰ σκοινιὰ τὰ τεντωμένα
καὶ τῆς σιωπῆς σου ἐτρύπαγαν τὰ στήθια
οἱ δολοφόνες σφαῖρες, ξαφνικές.

Ἐσύ,
τὸ δάχτυλο ἐβουτοῦσες μέσα στὸ αἷμα σου
καὶ σ' ὅλους ἔγραφες τοὺς τοίχους,
σ' ὅλο τὸν οὐρανό σου καὶ στὸ χῶμα,
στὰ μέτωπα, στὰ στόματα, στὰ στήθια,
τὸν ὅρκο τὸν ἀπέραντο:

«ΟΤΑΝ Ο ΛΑΟΣ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ
ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟ
ΤΗΣ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ - ΔΙΑΛΕΓΕΙ
Ἢ ΤΙΣ ΑΛΥΣΙΔΕΣ
Ἢ ΤΑ ΟΠΛΑ»

Ποιός ἄνθρωπος μικρός,
ποιός νάνος, μὲ ψυχὴ καὶ σκέψη νάνου,
πίστεψε, Ἀθήνα, πῶς θὰ διάλεγες
τὶς ἁλυσίδες;
Ἐσὺ ποῦναι κ' ἡ πέτρα σου ἀπὸ μάρμαρο;

Ἀγκομαχώντας πέρασε ἀπ' τοὺς δρόμους σου
ἡ ἀτσάλινη μανία.
Κ' ἔφτυνε ὀμπρὸς καὶ πίσω κι' ὁλοτρόγυρα
μὲ χίλια στόματα, τὴν ἄνομη φωτιά της,
νὰ σὲ λερώσει.

Ποιός ἄνθρωπος μικρός, ποιός νάνος,
τὸ πίστεψε νὰ σὲ λερώσει, Ἀθήνα;

Ἐκεῖνο τὸ παιδὶ τὸ σκοτωμένο
ποὺ ἄφισε πίσω της ἡ ἀτσάλινη μανία
ἔχει τὸ μέτωπο ἄσπρο πιὸ πολὺ
κι' ἀπ' τ' ἄσπρα κρῖνα κι' ἀπ' τὰ μάρμαρα...
Ἔχει ἕνα μέτωπο ποὺ γίνηκε σὰν ἄστρο
τὸ δρόμο νὰ φωτίσει μέσ' στὸ πέλαγο
νὰ δεῖ, νὰ ταξιδέψει ὁ κόσμος ὅλος...

Κ' ἐκεῖνοι ποὺ σ' ἀδίκησαν, Ἀθήνα, θὰ σὲ κλάψουν.
Θὰ ρθοῦν καὶ κεῖνοι σὲ προσκύνημα
γύρω ἀπ' τῶν δρόμων σου τὶς κόκκινες κηλίδες...

Θὰ ρθοῦν, μ' ὅλο τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων,
νὰ γονατίσουν καὶ νὰ ρίξουνε τριαντάφυλλα,
νὰ ρίξουνε τριαντάφυλλα,
νὰ ρίξουνε τριαντάφυλλα πολλά,
ὅλα τοῦ κόσμου νὰ σοῦ ρίξουν τὰ τριαντάφυλλα,
νὰ ζητιανέψουνε μιὰ μεγαλόψυχη συγγνώμη...

Ἀλεξάνδρεια, 1945.

Α Θ Η Ν Α

(Ἀποσπάσματα)

Τῆς Ρίτας ΜΠΟΥΜΗ-ΠΑΠΑ

«Ἀφῆστε με νὰ πάω νὰ δοξαστῶ!»
παρακαλάει ὁ ἄγουρος Ἀντώνης
τἀγόρι ποὺ σηκώνει δεκατρεῖς δεκέμβρηδες
στὰ δυὸ γυμνά του ποδαράκια.
Σὲ μιὰ νύχτα μεγάλωσε ἔτσι
ποὺ νὰ μὴν τὸν χωράει ἡ καλύβα ποὺ τὸν γέννησε
προτιμώντας τὰ φτερὰ πέταξε τὰ κουρέλια
παράνομα ἡ ἀνταρτομάνα Ἀθήνα
τέσσερα χρόνια κλώσσαγε ἀετοὺς ἀπ' τὰ σπουργίτια!
Μέσα στὴν καταχνιὰ τοῦ Ὑμηττοῦ χάθηκε
σφιγμένο σ' ἕναν πράσινο ταλιάνικο μαντύα
σπρώχνει στὰ ἐλασίτικα λημέρια τὸ καρότσι
ἡ πεῖνα δὲν τὸν κέρδισε τὸ σαρανταένα
μὲ τὸ καρότσι τὴν πολέμησε
γιατὶ ἤθελε τῆς Λευτεριᾶς τὸ μήνυμα
πρῶτος νὰ τὸ βαρέσει στὸ χωνί του
νὰ δεῖ μὲ τὰ ματάκια του τὴ μεγάλη μέρα
νὰ ροβολάει ρουμπινιὰ ἀπὸ τὴν Πεντέλη
τὸν καπετὰν Ὀρέστη νὰ κρατᾶ τὸν ἥλιο της σὰ μῆλο!
Γιὰ τὴν ὑποδοχή της, ἔραψε γαλάζιο πουκάμισο
ζουγράφισε στὴν ξώπορτα γιρλάντες
λέξεις μεγάλες ἀπὸ φωτιὰ καὶ πατρίδα
κι' ὕψωσε στὰ σανίδια τῆς παράγκας του
πρῶτος τῆς Ἀνάστασης τὸ κοντάρι!

Τώρα σκυφτὸς πηγαίνει κατὰ κεῖ
ποὺ κελαδοῦν τὰ πολυβόλα τοῦ δίκηου
ἀπ' τὰ σοκάκια ποὺ τὰ σκάφτουν οἱ ξένες μπάλες
στὰ ἰσιώματα τραγουδάει τὴ Λαοκρατία
στὶς κακοτοπιὲς βλαστημάει τὸ θεὸ τῶν ἐχτρῶν της
οἱ ρόδες του σφηνώνουνε στὰ χαντάκια
μὰ ἡ δύναμή του μεγαλώνει σὰν τὸ λάστιχο τῆς σφεντόνας.

Γρηὲς στὰ δισέγγονά τους φυσέκια κουβαλᾶνε
χειροβομβίδες λυώνουνε τοῦ κόρφου τους τὸ χιόνι
ἡ καρδιά τους ἡ κατόχρονη σήκωσε μπαϊράκι
καρδιὰ σφαγμένη ἐφτὰ φορὲς γιὰ τὴν Ἑλλάδα
κυνηγημένη ἀπὸ τὴν κούνια της
ἀπὸ ἐχτρὸ γενίτσαρο καὶ φίλο
σπίτι χτισμένο ἐφτὰ φορὲς σὲ ξένα χώματα
μ' ἐλπίδα λάσπη κι' ἀχερο
κατὰ πῶς κάνουν τὰ πουλάκια
καὶ πάλι σωριασμένο ἀδίσταχτα
ἀπὸ τ' ἀστροπελέκι τοῦ συμμάχου.

Κερὰ Καλὴ κερὰ Καλὴ
κάνε πιὸ γλήγορα λυγίζει τὸ ταμπούρι
μὴν τὰ κυττᾶς τ' ἀποκαΐδια τοῦ κρεββατιοῦ σου
καινούργιο θὰ σοῦ φτιάξομε σὰ θὰ νικήσομε
πέταξε τὶς παντόφλες σου στὸ θυμωμένο ρέμα
τρέξε μὲ τὶς πατοῦσες σου πάνω στὴν ἱστορία
σκάψε μ' ἐκδίκηση τὸ κρύο της μάρμαρο
ὅπως αὐτὴ τὰ μάγουλά σου.

Κερὰ Καλὴ κερὰ Καλὴ
σὲ τραγουδᾶν οἱ ἐλασίτες τῆς Ἀθήνας
ποὺ παίζουν μὲ τὸ θάνατο
γιὰ τὸ ψωμὶ καὶ τὴν ἀγάπη ποὺ σοῦλειψε
γιὰ τὸ σταμνὶ ποὺ γέμισαν τὰ δάκρυά σου
ἐσὺ ποὺ μὲ τὴν τελευταία σου ἄχνα
στεγνώνεις τώρα τὸ πουκάμισό μας.
Πές μας γιαγιὰ τὸ παραμύθι
ποὺ κλαίοντας ξερίζωσες
στὴν Καισάρεια στὴν Ἔφεσο στὴν Τραπεζοῦντα
καὶ τὄφερες μὲ τὰ βυζαντινὰ κονίσματα
κι' ἕνα σπειρὶ σιτάρι στὴν Ἀθήνα
μπόγο στὸ τρυφερὸ κυλίμι τ' ἀργαλιοῦ σου
— πέτα σαΐτα μου χρυσὴ καὶ φιλντισένιο χτένι —
στὴν αὐλὴ τῆς ὁλομέταξης μουριᾶς
ποὺ οἱ πλάκες της ἀπ' τ' ἀσημένια τάλαρα
βροντολογούσανε τοῦ πρωτοέλληνα ἥλιου.
Τὸ παραμύθι ποὔσωσες ἀπ' τὴ φωτιὰ καὶ τὸ μαχαῖρι
κρυμένο αἰῶνες κάτω ἀπ' τὴ γλώσσα σου
καὶ μεταφυτεμένο σ' ἕνα τενεκεδάκι μ' ἀθηναΐικο χῶμα
πές το γιαγιὰ μήπως σκιαχτεῖ ὁ Δεκέμβρης
καὶ σταματήσει τοῦ λαβωμένου μας τὸ σύγκρυο
νὰ φέξομε στὴ φλόγα του τὰ μοῦτρα μας
νὰ δοῦμε ποιός φοβᾶται...

Ἀθήνα Ἀθήνα πόλη τοῦ μεγάλου ἥλιου
τὰ φλουριὰ γυαλοκοπᾶνε στὰ στήθια σου
τρελλαίνουν τὶς ἰτιὲς καὶ τὶς ἐλιές σου
κάνουν τὰ μάρμαρά σου νὰ φωνάζουν
στὰ τζάμια σου ἀνάβει τὸ τσακμάκι του
στὸ μνῆμα ἀνατοινιάζει τὸ γρασίδι.
Ἀθήνα Ἀθήνα πόλη τοῦ μεγάλου ἥλιου
ματώσανε τὰ σεντόνια μὲ τ' ἀθάνατα χρώματα
ποὺ τοὔστρωνες στὸν Ὑμηττὸ γιὰ νὰ πλαγιάσει
κλαῖνε τ' ἀρνάκια σου γιὰ ἕνα σπειρὶ ἀλάτι του
κλαίει κι' ὁ λαβωμένος ποὺ κρυώνει.
Τὸ αἷμα σου ἔγινε κρασὶ ἀπ' τὰ χάδια του
σφεντόνα ἀπὸ τὰ μεσημέρια του ἡ ἀπόφασή σου
πουλὶ ποὺ δὲ μερώνεται ὁ νοῦς σου
ἔφτιαξες τὴ φωλιά σου μὲ τὸ φῶς του
τὴν ἔπλεξες μὲ τὶς χρυσόβεργές του
δὲ χωράει νύχτα στὸν Παρθενῶνα σου
δὲν τὸ καταλαβαίνουνε τὸ πλοῦτος σου
αὐτοὶ ποὺ συμπονᾶν τὴ γύμνια σου
καὶ τάχα νιάζονται γιὰ τὴν ἐυπολησιά σου
δὲ φόρεσαν αὐτοὶ ποτὲς ἄμφιο ἀπὸ λάμψη
σαντάλια ἀπ' τοῦ Ἀχιλλέα τὴν πανοπλία
δὲν ἤπιαν γάλα μυγδαλιᾶς πρὶν τὸ πετρώσει ὁ ἥλιος!

Ἀπ' τὸ Ποίημα ποὺ σὲ λίγες μέρες κυκλοφορεῖ στὶς ἐκδόσεις «Νέα Βιβλία».

• • •

ΟΔΟΜΑΧΙΕΣ

Τοῦ Νίκου ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

Πολεμήσαμε — στὰ χιονισμένα θρανία τῶν πάρκων
στὶς ὑπόγειες στοὲς τῶν ἐργοστάσιων
σὲ δάση ἀνοιξιάτικα μὲ παπαροῦνες
στὴ σκόνη καὶ σὲ λίμνες παγωμένες.
Τὸν Αὔγουστο δὲν ἤπιαμε νερὸ — μὲ βλέφαρα,
καμέν' ἀπ' τῆς ἀγρύπνιας τὸ μπαροῦτι·
ἀφίναμε τὸν ἥλιο νὰ μᾶς τρώει τὰ μάτια
καὶ τὸ Δεκέμβρη δὲν ἀνάψαμε φωτιές.
Ταμπουρωθήκαμε — στὰ κράσπεδα τῶν λεωφόρων
στὰ παράθυρα, στὶς στέγες, στὰ μπαλκόνια
πίσ' ἀπόνα τζάμι, ἕνα λουλούδι ἕνα φύλλο
πίσω ἀπ' τὶς πέντε ἀχτῖνες τῆς καρδιᾶς μας.
Μὲ πεδίο βολῆς, τὰ Διεθνῆ Ξενοδοχεῖα.
Ἀπ' τὶς ἀγαπημένες θυρίδες τῶν πολυβολείων
μετρούσαμε τὴ Λευτεριά, μὲ τοὺς σταυροὺς τῆς πτώσης τους
— θανατικὰ ρολόγια οἱ πεθαμμένοι ἐχθροὶ
θανατικὰ ρολόγια καὶ ποὺ δείχναν τὴ ζωή μας —
Τότε στήσαμε τὰ πολυβόλα καὶ τὴν τρέλλα μας, πάνου
στὰ ἐκτροχιασμένα τράμ, σὲ ντουλάπες, σὲ πιάνα,
σὲ ἀξιοπρεπῆ πορτραῖτα «Κυρίων» — μὲ τὶς μποῦκες στραμένες
ἀντίκρα· στὰ μάτια τῶν δειλῶν.
Μὲ τὴ ζωή μας — μιὰν ὑπέροχη ζωή, μετρήσαμε·
— Ὀρθοί: στὶς στέγες, στὶς πλατφόρμες στὰ πάρκα —
τὸν ἀσήμαντο, χλιαρό τους Θάνατο — Ἐμεῖς·
ποὺ πεθάναμε τόσο, μὰ τόσο, ὡραῖα!

ΓΙΑΓΙΑ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ

Τοῦ Κώστα ΚΑΔΑΝΤΖΗ (Θεσσαλοῦ)

Ἀπ' τὰ ζεστὰ δὲ σὲ θυμᾶμαι παραγώνια
κι' οὔτε σὲ διάβασα σ' ἠθογραφία παλιά.
Στοῦ Σηκωμοῦ τὰ δοξασμένα σ' εἶδα χρόνια
συναγωνίστρια γιαγιὰ Τριανταφυλλιά.

Μὲς τὰ μεγάλα ντοὺ στὰ μπλόκα στοὺς κιντύνους
τότε ποὺ στέκι δὲ στεριώναμε στιγμὴ
γιάφκα μας ἔκανες τὸν κόρφο σου τρεῖς μήνους
σὰ μάνα τὸν ἀγώνα βύζαξες παιδί.

Κάτω ἀπ' τὴ μαύρη σου μᾶς ἔφερνες ὀμπόλια
ἐκεῖνα τὰ μικρὰ παράνομα χαρτιά.
Μὲ τὴν ποδιά σου μᾶς κουβάλαγες τὰ βόλια
σὰ νὰ συνταύλαγες τῆς μάχης τὴ φωτιά.

Τὸ Γερμανὸ καὶ τὸν προδότη ξεγελοῦσες
κι' ἔπαιρνες κάθε μέτρο συνωμοτικό.
Τὰ μυστικὰ τοῦ ἀγώνα κι' ὅταν κοινωνοῦσες
ἀπ' τὸν παλιό σου τάκρυβες πνεματικό.

Ἕνα σπερνὸ π' ὅλα φαινόταν πῶς θὰ σβύσουν
μ' ἄλλες κυροῦλες ἔκανες στὴν ἐκκλησιὰ
κρυφὴ παράκληση ὁλονύχτια νὰ νικήσουν
τὰ παληκάρια μας καὶ νἄρθ' ἡ Λευτεριά.

Κι' Ἔλεγες πάντα: «Γιέ μ' ἐτοῦτα εἶναι τὰ πάθια
κι' ἂν μόνο μιὰ φορὰ σταυρώθηκε ὁ Χριστὸς
χίλια στεφάνια πικροφόρεσε μ' ἀγκάθια
χίλιες φορὲς ξανασταυρώθηκε ὁ λαός».

Στὴ γειτονιά μας τὶς προάλλες σ' εἶδα πάλι
κατέβαινες μὲ τὴν ποδιά σου ἀνεμιστὴ
κι' ἔσφιγγες ἕνα μπογαλάκι στὴ μασχάλη
γιὰ τὸ φυλακωμένο τὸν ἀγωνιστή.

ΔΥΟ ΕΠΟΧΕΣ ΣΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Μελέτη τοῦ Ἄγγλου ποιητῆ Stephen SPENDER

2 (τελευταῖο).

Ὁ ἀτομισμὸς τοῦ κόσμου τῆς Γούλφ, τοῦ Τζέημς, τοῦ Τζόϋς, κι' ἀκόμα τοῦ Φόρστερ καὶ τοῦ Λῶρενς εἶναι ἐντελῶς διαφορετικός. Οἱ εὐαίσθητοι ἥρωες καὶ ἡρωΐδες τους μένουν ἄτομα στὸ πεῖσμα τῆς κοινωνίας. Εἶναι ἄτομα σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ ἡ οἰκογένεια δεσμεύει, ποὺ οἱ κοινωνικὲς σχέσεις ἔχουν συμπαραλιαστεῖ καὶ ποὺ οἱ ἄνθρωποι ξεπέφτουν στὰ ἐφόδια τῆς ἐσωτερικῆς τους ζωῆς γιὰ νὰ δημιουργήσουν κάτι γιὰ τὰν ἑαυτό τους, καὶ μὲ τὴν συμπάθεια ἴσως μερικῶν εὐαίσθητων φίλων ποὺ τοὺς νιώθουν. Ἐνῶ οἱ ἥρωες τοῦ Μπαλζὰκ καὶ τοῦ Ντίκενς ἔχουν τὴν ἀπαίτηση νὰ τοὺς δί·ει ἡ κοινωνία 4.000 λίρες τὸ χρόνο γιὰ μιὰν καλὴ ζωὴ ὁ κόσμος τῶν μυθιστορημάτων τοῦ 20οῦ αἰῶνα μιὰν τέτοιαν ἀπαίτηση τὴ διατυπώνει θολὰ κι' ἀβέβαια καὶ δίνει τὴν ἐντύπωση πάντοτε πὼς κυνηγιέται ἀπὸ αἰσθήματα ἐνοχῆς γιὰ τὰ εἰσοδήματά του. "Ὀταν ὁ Τζέημς μιλάει γιὰ τὰ εἰσοδήματα τῶν ἡρώων του μοιάζει λίγο μὲ δικηγόρο ποὺ παρακαλάει νὰ μὴν πληρώσει ὁ πελάτης του φόρο εἰσοδήματος. Ἐπιμένει πὼς τὰ ἔξοδα εἶναι μεγάλα, πὼς ἡ καλλιεργημένη καὶ εὐαίσθητη ζωὴ γιὰ νὰ ὁλοκληρωθεῖ καὶ νὰ τρυγηθεῖ χρειάζεται ἐξοχικὰ σπίτια, ἔπιπλα κ' ὑπηρέτες. Παράλληλα ὅμως τὸ αἴσθημα, πὼς ὁ πλοῦτος εἶναι οὐσιαστικὰ κάτι κακό, πὼς οἱ κάτοχοι φέρνουν μαζί τους τὴν ἁμαρτία, καὶ πὼς οἱ κληρονόμοι τους πρέπει νὰ τὸ ἐέρουν (αὐτὸ θὰ εἶναι ἕνα μέρος τῆς κάθαρσής τους) ἀκούγεται σὰν ἀνασταναγμὸς ἀνησυχίας μέσα στὰ δρομάκια καὶ στοὺς κήπους τῶν μυθιστορημάτων του. Ὁ Στέφεν Ντένταλους, αὐτὸς ὁ περήφανος Ἰρλανδὸς στὸν «Ὀδυσσέα» τοῦ Τζόϋς δὲν ζητάει καθόλου νὰ τὸν βοηθήσει ἡ κοινωνία μιᾶς κ' εἶναι τόσο τρομερὰ ἔξυπνος. "Ετσι στὰ ἔργα ὅλων αὐτῶν τῶν μυθιστοριογράφων ὑπάρχει μιὰ κατάσταση ποὺ θυμίζει διαζύγιο μὲ τὴν κοινωνία, ὅλων αὐτῶν τῶν τύπων ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὴν «εὐαισθησία».

Ἡ σχέση συγγραφέα καὶ κοινοῦ εἶναι μπερδεμένη καὶ δὲν ὁλοκληρώνεται μὲ τὴ συνηθισμένη ἔκφραση πὼς ὁ συγγραφέας γράφει «γιὰ ἕνα κοινό». Θὰ ἦταν μερικὲς φορὲς τὸ ἴδιο ἀληθινὸ ἂν λέγαμε πὼς γράφει «ἐναντίον ἑνὸς κοινοῦ». Κ' ἴσως τὸ πιὸ ἀληθινὸ θὰ ἦταν ἂν λέγαμε πὼς γράφει «περὶ ἑνὸς κοινοῦ». Γιὰ ἕνα κοινὸ γράφει ὅταν ἐκφράζει μιὰν ἰδέα ποὺ τὸ εὐχαριστεῖ, ἐναντίον του ὅταν ἐκφράζει μιὰν ἰδέα ποὺ δὲν τὸ εὐχαριστεῖ καὶ περὶ ἑνὸς κοινοῦ γράφει πάντοτε. Περὶ ἑνὸς κοινοῦ ποὺ ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸν ἑαυτό του. "Ετσι ὅταν φαίνεται πὼς γράφει γιὰ μιὰν τάξη ἀνθρώπων ἢ γιὰ ζῶα ποὺ δὲ μποροῦν νάχουν ψυχολογικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ἑαυτό τους, στὴν πραγματικότητα γράφει γιὰ τὰ αἰσθήματα ποὺ ἔχει τὸ καλλιεργημένο κοινὸ γι' αὐτοὺς ποὺ δὲ μποροῦν νὰ ἐνδιαφερθοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Αὐτὸς ὁ περιορισμὸς καθορίζει καὶ τὰ ὅρια ὅλων τῶν ἰδεῶν γιὰ μιὰ νέα προλεταριακὴ λογοτεχνία. "Ως τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ προλεταριάτο θὰ καλλιεργηθεῖ τόσο ὥστε νὰ ἐνδιαφερθεῖ μόνο του γιὰ τὸν ἑαυτό του φιλολογικά, δὲ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει προλεταριακὴ φιλολογία, οὔτε κι' ἀπὸ προλετάριους ἀκόμα, παρὰ θὰ ὑπάρχει πάντα μιὰ φιλολογία ποὺ θὰ ἐκφράζει τὶς ἰδέες τῶν καλλιεργημένων ἀνθρώπων γιὰ τὸ προλεταριάτο.

"Ετσι, γράφοντας ὑποκειμενικὰ θέματα ὁ διηγματογράφος, γράφει περὶ ἑνὸς κοινοῦ, ποὺ τὸ καθένα ἀπ' τὰ μέλη του εἶναι χωρισμένο ἀπὸ τἄλλα, ἀπ' τὴν ἔλλειψη κοινῶν ἀξιῶν, ἀπ' τὴν εἰδίκεψη στὴ σύγχρονη γνώση καὶ κουλτούρα, ἀπ' τὴν ἀποσύνθεση τῆς ἀστικῆς κοινωνίας κι' ἀπ' τὴ διάλυση τῆς οἰκογένειας. Ὁ Τζόϋς, ἡ Γούλφ, ὁ Προύστ, ὁ Τζέημς κλπ. εἶναι μοναχικὰ ἄτομα ποὺ γνωρίζουν αὐτὴν τὴν κατάσταση καὶ μιλᾶνε σ' ἕνα κοινὸ πολλῶν μοναχικῶν ἀτόμων ποὺ κι' αὐτὰ τὴν ξέρουν.

Βέβαια ὑπάρχουν σήμερα καὶ διηγηματογράφοι ποὺ γράφουν ὅπως κ' οἱ Βικτωριανοὶ καὶ κανένας δὲν τοὺς ἀρνιέται πὼς ἔχουν νὰ καταπιαστοῦν μ' ἀρκετὴν ἀληθινὴ ζωή. Ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι ἀκόμα ἔγκωμη κ' ἱδρωμένη ὥστε ἡ ὑπερκαθαρότητα τοῦ μυθιστορήματος τῆς ὑποκειμενικῆς εὐαισθησίας (ὁ Τζόϋς μόνο τ' ἀποφεύγει) νὰ δδηγάει σὲ μιὰν ἐξαῦλωση. Μολοντοῦτο, νιώθει κανένας πὼς ἂν οἱ μυθιστοριογράφοι τοῦ 19ου αἰώνα ἐρεύνησαν ἕνα εἶδος τῆς σχέσης ἀτόμου καὶ κοινωνίας, οἱ μυθιστοριογράφοι τοῦ 20οῦ δόσαν τὴ δική τους εἰδικὴν εἰσφορὰ ποὺ θὰ μείνει ἀληθινὴ ὄχι μόνο σ' αὐτὸν τὸν αἰώνα μὰ καὶ γιὰ πάντα. Γιατὶ ἕνα μέρος τοῦ ἀνθρώπου θὰ εἶναι πάντα εὐαίσθητο καὶ μοναχικὸ καὶ θὰ ἐξακολουθεῖ μὲς στὴ ζωὴ τὴ σκληρὴ μάχη του νὰ διηγηθεῖ τὴν ἀπομόνωσή του στοὺς ἄλλους.

Τὸ ὑποκειμενικὸ μυθιστόρημα ἔκανε μιὰ μόνιμη εἰσφορὰ ρεαλιστικῆς ἀλήθειας στὴν τέχνη, περιγράφοντας τὸ πῶς τὰ μοναχικὰ ἄτομα γνωρίζουν τὸν κόσμο: μὲ τὴν προσωπική τους ἀντίληψη ὅσο τὴ βοηθάει τὸ σῶμα καὶ τὸ μυαλό, μιᾶς κ' εἶναι φυλακισμένη πίσω ἀπ' τὶς αἰσθήσεις καὶ χωρισμένη ἀπ' τὸν ἄλλον κόσμο. Αὐτὴ ἡ συγκέντρωση τῆς ἀνθρώπινης γνώσης ἄλλοτε ὠφέλησε κι' ἄλλοτε ἔβλαψε τὴ δύναμη πολλῶν μυθιστορημάτων. Συγκρίνοντας τὶς μεγάλες κοινωνικὲς σκηνὲς τοῦ Ντίκενς καὶ τοῦ Μπαλζὰκ μὲ τὶς ἱστορίες τῆς Γούλφ καὶ τοῦ Τζόϋς τὶς βρίσκουμε μικρές. Κι' ὅμως ὑπάρχουν μέρη στὰ ἔργα αὐτῶν τῶν σύγχρονων μυθιστοριογράφων ποὺ ὁ ἀναγνώστης νιώθει τὶς ἀνέκφραστες σκέψεις, τὶς μισοτελειωμένες λέξεις καὶ τὶς πρῶτες θολὲς ἐντυπώσεις ἑνὸς μοναχικοῦ ἀτόμου ποὺ τοῦ προκαλεῖ ἡ γνώση τοῦ κόσμου.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς ξέρουμε τὶς σκέψεις μερικῶν περίφημων τύπων ὅταν εἶναι μόνοι τους. Ξέρουμε τί σκέφτεται ἡ Ἄννα Καρένινα ὅταν εἶναι ἔτοιμη νὰ πέσει στὶς γραμμὲς τοῦ τραίνου. Ὅμως ἡ μοναξιὰ αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ πραγματική μόνωση ποὺ ὁλοι μας τὴ νιώθουμε σὰ μιὰ βασικὴ κατάσταση τῆς ζωῆς. Ἡ Ἄννα εἶνε μόνη μὲ τὸ πάθος της καὶ μὲ τὴ συνείδησή της ποὺ εἶναι ἡ φωνὴ τῆς κοινωνίας. Οἱ σκέψεις της εἶναι συνειδητὲς σκέψεις καὶ γίνουνται γνωστὲς μονάχα στὸν ἀναγνώστη γιὰ λόγους κοινωνικούς. Ἡ Γούλφ κι' ὁ Τζόϋς δημιουργοῦν τὶς σκέψεις τῶν ἡρώων τους σὲ στιγμὲς ποὺ γιὰ τὸν μυθιστοριογράφο τοῦ 19ου αἰώνα τὸ μυαλό τους θὰ ἦταν ἄδειο.

Ὑπάρχει ἕνας περιορισμὸς στὸ εἶδος τοῦ «ἐσωτερικοῦ μονολόγου» πὼς ὁ συγγραφέας περιορίζεται στὴ δημιουργία τῶν τύπων του ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν ὑποκειμενικότητα. Ἡ ἐξωτερικὴ γνώση μας γιὰ τοὺς ἄλλους εἶναι μεγαλύτερη ἀπ' αὐτὴν πούχουμε γιὰ τὸν ἑαυτό μας γιατὶ τὸν ἑαυτό μας τὸν γνωρίζουμε μονάχα ἐσωτερικά. Μιᾶς ὅμως κι' ἀοχίσουμε νὰ βλέπουμε ἐσωτερικὰ καὶ τοὺς ἄλλους, τότε ἡ πρώτη μας γνώση γι' αὐτὸν δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας. "Ετσι τὸ ὑποκειμενικὸ μυθιστόρημα γίνεται αὐτοβιογραφικὸ ἢ καλύτερα κρυπτοβιογραφικό. Παράλληλα, ὅμως, ἂν κ' ἡ γνώση τοῦ «ἐγώ» εἶναι στενὴ κ' ὑποκειμενική, μέσα στὸ «ἐγώ» ὅπως καὶ μέσα σ' ὅλα τ' ἀντικείμενα τῆς γνώσης, ὑπάρχουν ρίζες ποὺ φτάνουν σ' ὅλες τὶς ἄλλες γνώσεις.

Ἂν κι' ὁ καθένας μας γνωρίζει τὴ ζωὴ μέσα ἀπ' τὸ δικό του «ἐγώ» ὅλοι βλέπουμε τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ μᾶς ἀντικειμενικά. Ἡ ζωὴ ποὺ βλέπουμε γύρω μας μοιάζει πολὺ περισσότερο μ' αὐτὴν ποὺ συναντᾶμε στὸν Ντίκενς παρὰ στὴν Γούλφ. Σκεφτόμαστε γιὰ τοὺς ἄλλους πὼς μοιάζουν μὲ τοὺς τύπους τοῦ Ντίκενς, εἶναι ὅμως πολὺ ἀμφίβολο ἂν ποτὲ καινεὶς μας σκέφτηκε πὼς μοιάζει ὁ ἴδιος μὲ τοὺς τύπους τῆς Γούλφ. Ξέρουμε πολλὰ γιὰ τοὺς ἄλλους χωρὶς νὰ γνωρίζουμε καὶ καλὰ τί ἰδέες τοὺς περνοῦν ἀπ' τὸ μυαλό, πολλὰ γιὰ τὰ ἔργα τους, λιγώτερα γιὰ τὰ λόγια τους κι' ἀκόμα πιὸ λίγα γιὰ τὶς σκέψεις τους καὶ γιὰ τὸ πῶς δουλεύει τὸ μυαλό τους ὅταν βλέπουν τὸν ὡραῖο καιρό, ἢ ὅταν μιὰ θολὴ ἀνάμνηση φτερουγίζει μέσα στὴ συνείδησή τους. Μονάχα σὲ στιγμὲς μεγάλης συμπάθειας ἢ ἔρωτα, μποροῦμε νὰ μπάσουμε τὸν ἑαυτό μας στὰ αἰσθήματα τῶν ἄλλων, κι' ὅταν κι' αὐτὸ ἀκόμα γίνει ὑπάρχει πάντα μιὰ ἀμφιβολία πὼς μπορεῖ καὶ νὰ κάνουμε λάθος καὶ πὼς μπορεῖ νὰ φανταζόμαστε μόνο τὰ δικά μας αἰσθήματα σ' αὐτούς. Ἀκόμα λιγώτερο δὲ μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε πῶς νιώθουν οἱ ἄλλοι ὅταν μάλιστα δὲν ἔχουμε κοινὲς γνώσεις κι' ἂν ἀκόμα ξέρουμε περίφημα τὰ ἐξωτερικά τους γνωρίσματα. Οἱ συγγραφεῖς λοιπὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ μονόλογου ἔχουν νὰ παλαίψουν μ' ὅλα αὐτὰ τὰ μειονεχτήματα.

Τὸ Βικτωριανὸ μυθιστόρημα καὶ τὸ σύγχρονο δημιουργοῦν δυὸ ἐντελῶς διαφορετικὲς ἀλλὰ καὶ συμπληρωματικὲς θέσεις τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας. Τὸ πρῶτο δημιουργεῖ τύπους «ἐκ τῶν ἔξω» ἀπ' τὴ φυσικὴ ἐμφάνιση κι' ἀπ' τὴν παρατήρηση τῶν τρόπων. Οἱ τύποι παρουσιάζονται στὸν ἀναγνώστη μοιάζοντας ὄχι μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἐσωτερικὸν ἑαυτό του παρὰ μ' ὅλους τοὺς ἄλλους, μ' αὐτοὺς ποὺ συναντᾶς στὴ ζωὴ καὶ ποὺ δὲν εἶναι μοναχικὰ ἄτομα. "Ετσι, τὸ μυθιστόρημα δὲν εἶναι μόνο κοινωνικὴ πραγματικότητα παρὰ δείχνει καὶ τὸν τρόπο ποὺ ὁ καθένας μας βλέπει τὰ γύρω του ἀντικειμενικά, σὰ νὰ εἶναι τὸ σῶμα ἕνα περιστροφικὸ σπίτι μὲ τὰ μάτια γιὰ παράθυρα ἀπ' ὅπου ὁ καθένας βλέπει ἔξω τὸν κόσμο.

Τὸ Βικτωριανὸ μυθιστόρημα μᾶς δείχνει ὄχι μονάχα τὴ γνώση μας γιὰ τοὺς ἄλλους μὰ καὶ τὴν ἀγνοιά μας γιὰ τὸν ἑαυτό μας. Αὐτὴ ἡ αὐτοάγνοια εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ φιλολογικὸ φορμαλισμό, εἶναι μιὰ ἠθικὴ θέση ποὺ θεωρεῖ τὴν αὐτοαπορρόφηση καὶ τὴν αὐτογνωσία κάτι τὸ λαθεμένο. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐνδιαφέρεται πολὺ γιὰ τὸν ἑαυτό του εἶναι ἐγωϊστής, αἰσθηματίας κ' ὑποκειμενικός. Κρίνει τὸν ἑαυτό του ἀπ' τὸν ἑαυτό του καὶ κατακρίνει τοὺς ἄλλους ἀπ' τὸν ἑαυτό του. Ὁ χρυσὸς κανόνας ποὺ ἐφαρμόζεται στὴ ζωὴ εἶναι νὰ κρίνεις τὸν ἑαυτό σου σὰν ἕναν ἀνάμεσα σ' ὅλους κι' ὄχι σὰ μηχανικὸ ἄτομο.

Τὸ ἀντικειμενικὸ μυθιστόρημα εἶναι ἡ μιὰ ἄποψη τῆς ζωῆς ποὺ ἀγνοεῖ τὴν ἀπέραντη διαφορὰ πολλῶν μοναχικῶν ἀτόμων ποὺ τὸ καθένα βλέπει τὸν κόσμο μὲ διαφορετικὴν ἄποψη. Περιέχει ἰδέες ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὸ παρελθόν, μιὰ παράδοση κι' ἕνα μέλλον, μιὰν ἀνωριμότητα κι' ὠριμότητα, μιὰν ὁλοκληρωμένη ἄποψη ζωῆς, ἐνῶ τὸ ὑποκειμενικὸ βρίσκεται σ' ἕνα ἀέναο παρόν. Τὸ πρῶτο εἶναι μιὰ προέχταση τοῦ δεύτερου. Τ' ἄτομα σ' ἄλλους καιροὺς ἔκριναν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ ἕναν ἐξωτερικὸν κόσμο ποὺ ἦταν πιὸ ἀνθρώπινος ἀπ' αὐτὸν τοῦ 19ου αἰώνα. "Ισως ὁ ὑποκειμενισμὸς τοῦ 20οῦ νὰ ὀφείλεται στὸ γεγονὸς πὼς οἱ ἀξίες τῶν Βικτωριανῶν δημιούργησαν μιὰ κοινωνικὴν εἰκόνα τόσο ἀτελῆ γιὰ τὸ ἄτομο ποὺ ἦταν ἀνάγκη μιᾶς ἐπανάστασης ἀπ' αὐτὸ γιὰ νὰ προβάλει τὴν ἀλήθεια τῆς φύσης του σὲ μιὰν ἄλλην κοινωνικὴν εἰκόνα.

Τελικὰ ὅμως ἡ γνώση τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου ἔξω ἀπ' τὸ «ἐγώ» μας καὶ τοῦ τί συμβαίνει μέσα μας εἶναι δυὸ πράγματα συμπληρωματικά. Ἡ διάλυση καὶ τῶν δυὸ αὐτῶν ἀπόψεων φαίνεται πὼς θὰ δδηγήσει στὴ μελλοντικὴ μεγάλη ἀνάπτυξη τοῦ μυθιστορήματος.

Μετάφραση: ΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Συγκρότημα Α'

ΛΕΟΝΟΒ

«ΕΙΣΒΟΛΗ»

Κάθε βράδυ 8.30, Πέμπτη, Σάββατο, Κυριακὴ ἀπογευματινὲς ὥρα 6 μ. μ.

Συγκρότημα Β'

ΑΛΕΞΗ ΔΑΜΙΑΝΟΥ

«ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΘΑ ΘΕΡΙΣΟΥΜΕ»

Τρίτη, Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ ὥρα 4—6 καὶ 6—8 μ. μ.—Πέμπτη, Σάββατο, Κυριακὴ 4—6 μ.μ.

ΠΡΟΣΕΧΩΣ

ΒΑΣΙΛΗ ΡΩΤΑ

"ΡΗΓΑΣ Ο ΒΕΛΕΝΣΤΙΝΛΗΣ"

Η ΡΩΣΣΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Τοῦ Κόλια ΝΗΣΙΩΤΗ

Ἡ ρωσσικὴ δημοτικὴ ποίηση ἔχει τὴν ἀρχή της πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴ σύσταση τοῦ ρωσσικοῦ κράτους κι' ἀπ' τὴν ἐμφάνιση τοῦ γραφτοῦ λόγου στὴ Ρωσσία. Στὶς φυλὲς ποὺ κατοικούσανε τὸ ἀνατολικὸ τμῆμα τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου καὶ ποὺ θεωροῦνται σὰν πρόγονοι τῶν Ρώσσων, συναντοῦμε δημοτικὴ ποίηση, ποῦχε ἀναπτυχθεῖ ἀπὸ πολὺ παλιὰ χρόνια. Μαρτυρίες γιὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ βρίσκουμε τόσο στὰ πρῶτα μνημεῖα τοῦ γραφτοῦ λόγου, ὅσο καὶ στὶς μεταγενέστερες ποιητικὲς δημιουργίες, ποὺ πολλὲς τους διατηροῦνε ἴχνη ἀπ' τ' ἀρχαῖα μοτίβα τῆς ρωσσικῆς δημοτικῆς ποίησης.

Στὸ πρῶτο στάδιο τῆς ἐξέλιξής της, ἡ ρωσσικὴ δημοτικὴ ποίηση ἔχει σὰν κύριο χαρακτηριστικὸ τὸν ἄμεσο δεσμό της μὲ τὴ δουλειά, ποὺ τὸ δημοτικὸ τραγούδι ἐπιδιώκει νὰ τῆς δώσει ρυθμὸ καὶ νὰ τὴν κάνει ἀποδοτικώτερη. Κι' αὐτό, γιατὶ ἡ δουλειά, σὲ κεῖνα τὰ μακρυνὰ χρόνια εἶτανε πάλη σκληρὴ τῶν ἀνθρώπων μὲ τὴ φύση, ποὺ ἡ ἀδυναμία τους τὴν εἶχε θεοποιήσει.

Τὰ πρῶτα ρωσσικὰ δημοτικὰ τραγούδια βγῆκαν ἀπὸ τὴν προσπάθεια τῶν ἀνθρώπων νὰ ἐξευμενίσουνε τὴ φύση κι' αὐτὸ μὲ τελετὲς ποὺ τὶς ὑπαγόρευε ἡ πίστη στὴ δύναμη τῆς μαγείας ποὺ ἐπικρατοῦσε τότε. Εἴχανε χαρακτῆρα εὐχῶν ἢ ἐξορκισμῶν, ἀναφέρονταν σὲ πολλὲς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων (καλλιέργεια, κυνήγι, βοσκή, ἀρρεβῶνες, γάμους, ἀρρώστειες, κηδεῖες, λατρεία τῶν προγόνων) καὶ τῆς ζωῆς τῆς φύσης (τραγούδια γιὰ τὶς ἐποχὲς κλπ.). Ἀπαγγέλλονταν ὁμαδικὰ στὶς μαγικὲς τελετές, ποὺ ἀναφέραμε, καὶ συνοδεύονταν μὲ σχετικὲς πρὸς τὸ περιεχόμενό τους ἐνέργειες (π. χ. γιὰ νὰ πέσει βροχὴ ραντίζαν τὰ χωράφια μὲ νερό, γιὰ νὰ ζήσουν εὐτυχισμένα καὶ πλούσια οἱ νιόπαντροι τοὺς ραίνανε μὲ στάρι κ.τ.λ.).

Τὸν ἴδιο μαγικὸ χαρακτῆρα εἶχανε κι' οἱ ἀφηγήσεις, ἀπ' τὶς ὁποῖες βγήκανε λαϊκὲς ἄγραφτες δημιουργίες ὅπως τὰ παραμύθια, οἱ παραδόσεις, οἱ θρῦλοι καὶ τὰ αἰνίγματα.

Στὴ βάση ὅμως ὅλων τῶν μυθολογικῶν καὶ φανταστικῶν αὐτῶν παραστάσεων βρισκόντουσαν συγχρόνως — ὅπως ἀποδείχνει ὁ Γκόρκυ στὴ μελέτη του γιὰ τὴ ρωσσικὴ λαϊκὴ δημιουργία — ἰδεώδη καὶ ἐπιδιώξεις τῆς πρωτόγονης αὐτῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας, ποὺ τὰ μέλη της, μέσα σ' ἐξαιρετικὰ σκληρὲς συνθῆκες, πάλευαν γιὰ νὰ στηρίξουνε καὶ νὰ καλλιτερέψουνε τὴν ὕπαρξή τους. Φανταστικὲς παραστάσεις ποὺ βρίσκουμε στὰ παραμύθια καὶ στὰ πρῶτα δημοτικὰ τραγούδια ὅπως π. χ. τὸ χαλὶ ποὺ πετάει στὸν ἀέρα, τὰ μαγικὰ σαντάλια ποὺ μεταφέρουν μακρυὰ τὸν κάτοχό τους κ.τ.τ. στηρίζονται πάνω σὲ τέτοιες ἐπιδιώξεις.

⁂

"Οταν πιὰ ὀργανώθηκε τὸ ρωσσικὸ κράτος, διαδόθηκε σ' αὐτὸ ἡ χριστιανικὴ πίστη κι' οἱ κληρικοὶ ἀπόχτησαν, μὲ τὸν καιρό, μεγάλη δύναμη, ἄρχισε νὰ καταβάλλεται ἀπὸ μέρους τους προσπάθεια νὰ καταπολεμήσουνε τὴ δημοτικὴ ποίηση σὰ «βάρβαρο» ἔθιμο, κι' αὐτὸ γιατὶ οἱ μεγάλες μάζες τοῦ λαοῦ — ἀποκλεισμένες ἀπ' τὴ μόρφωση — βρίσκανε σ' αὐτὴ τὴ μόνη δυνατότητα νὰ ἐκδηλώσουνε τὶς δημιουργικές τους ἱκανότητες καὶ νὰ ἐκφράσουνε τοὺς πόθους καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τους. Τὴν προσπάθεια αὐτὴ τῶν κληρικῶν, ποὺ συνεχίστηκε ἀρκετὰ ἑκατόχρονα, ὑποβοηθήσανε κι' οἱ κρατικὲς ἀρχές. Τέτοιο παράδειγμα ἀναφέρεται ὁ Τσάρος Ἀλέξης Μιχαηλόβιτς, ποὺ μὲ οὐκάζιό του χαρακτήρισε τὴ δημοτικὴ ποίηση «ἔθιμο εἰδωλολατρικὸ» καὶ τὴν ἀπαγόρευε. Μ' ὅλους ὅμως τοὺς κατατρεγμοὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοσμικῶν ἀρχῶν ἡ λαϊκὴ δημιουργία δὲν ἔπαψε νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ ἐξελίσσεται. Οἱ λαϊκὲς μάζες βγάλαν ἀπ' τὰ σπλάχνα τους σπουδαίους στιχουργοὺς κι' ἐκτελεστές της. Ἡ ἐπιρροή της ἔγινε τέτοια, ποὺ οἱ συνθέσεις της εἴχαν καὶ σ' ὁρισμένους κύκλους τῆς ἰθύνουσας τάξης ἀκόμα.

Εἴχε, βέβαια, ὑποστεῖ τὴν ἐπιρροὴ τοῦ χριστιανισμοῦ, ποὺ ἡ ἐξάπλωσή του τὴν πλούτισε μὲ νέο ὑλικὸ καὶ τὴν ἔκανε πιὸ προσαρμόσμένη στὶς νέες συνθῆκες καὶ πιὸ πλούσια, μὰ παρὰ τὴν ἐπιρροὴ αὐτή, διατήρησε κι' ἕνα μέρος ἀπ' τὰ παλιὰ χαρακτηριστικά της. Στὶς εὐχὲς καὶ στοὺς ἐξορκισμοὺς ἄρχισαν νὰ μνημονεύονται ὁ Χριστός, ἡ Παναγία, οἱ Ἅγιοι, τὰ ἀντικείμενα τῆς λατρείας. Οἱ παλιὲς τελετὲς τῆς λατρείας συγχωνευθήκανε μὲ τὶς χριστιανικὲς τελετὲς τοῦ Πάσχα, τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανείων, μὰ διατηρήσανε, σὲ κάποιο μέτρο καὶ τὰ παλιά τους γνωρίσματα.

Τὸ ἴδιο γίνηκε καὶ μὲ τὰ μυθολογικὰ ἀφηγήματα καὶ τὰ παραμύθια. Μετὰ τὴ σύσταση τοῦ ρωσσικοῦ κράτους δημιουργήθηκαν τὰ «ἐπικὰ τραγούδια» ποὺ σ' αὐτὰ ἐκφράστηκαν οἱ ἀγῶνες του κατὰ τῶν ἐχθρῶν του κι' ἡ ἀντρεία τῶν ἱπποτῶν ποὺ πολεμήσανε σ' αὐτούς. Τὰ ἐπικὰ τραγούδια φαίνεται πὼς στηρίχτηκαν στὰ «ἡρωϊκὰ τραγούδια» τῶν πρώτων χρόνων τῆς ρωσσικῆς δημοτικῆς ποίησης. Ἡ ἐξέλιξή τους σταματάει στὸ 15 - 16ο αἰῶνα. Στὸ 17ο αἰῶνα ἄρχισαν νὰ γράφουνται ὑπὸ μορφὴ πεζῶν ποιημάτων.

Τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐκφράστηκαν καὶ στὰ λεγόμενα «ἱστορικὰ τραγούδια». Ἀπ' αὐτὰ συναντοῦμε ἀρκετὰ γιὰ τὴν εἰσβολὴ τῶν τατάρων καὶ πολλὰ ποὺ ἀναφέρονται στὰ συμβάντα τῆς βασιλείας τοῦ Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ (ὅπως π. χ. γιὰ τὴν κατάληψη τῆς Καζάνης, τὴν καθυπόταξη τῆς Σιβηρίας, τὴ δολοφονία τοῦ γυιοῦ τοῦ Ἰβάν, τὸ θάνατο τοῦ Ἰβὰν κλπ.). Ἀρκετὰ ἱστορικὰ τραγούδια γράφτηκαν καὶ γιὰ τὴν Πολωνικὴ εἰσβολὴ στὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰῶνα.

Ἀργότερα τὰ ἱστορικὰ τραγούδια σημειώνουνε μεγάλη ἐξέλιξη. Σ' αὐτὰ βρίσκει ἀπήχηση τὸ μῖσος τῆς ἀγροτιᾶς κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν δουλοπαροίκων καὶ ἐξυμνοῦνται οἱ ἐπαναστάτες ποὺ στρέφουνται κατὰ τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ. Τέτοια εἶναι ἰδιαίτερα τὰ τραγούδια γιὰ τὸν ἑακουστὸ Στένκα Ράζιν καὶ τὰ λεγόμενα «τραγούδια τῶν ληστῶν», ποὺ οἱ ἥρωές τους εἶναι ἄνθρωποι ποὺ προέρχονται ἀπ' τὴν ἀγροτιὰ καὶ πού, φεύγοντας τὴ φτώχεια καὶ τὴ δουλεία τῶν ἰσχυρῶν, βγαίνουν στὸ κλαρί.

Στὸ τέλος τῆς περιόδου αὐτῆς εἴχανε πιὰ κάνει τὴν ἐμφάνισή τους καὶ τὰ λυρικὰ δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ διακρίνονται σὲ πολλὲς κατηγορίες (οἰκογενειακά, ἐρωτικά, τοῦ χοροῦ, τοῦ παιγνιδιοῦ κλπ.).

⁂

Ἡ περίοδος ἀπ' τὸ 18ο αἰῶνα ὡς τὴ Μεγάλη Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάσταση εἶναι ἀποφασιστικὸς σταθμὸς γιὰ τὴ ρωσσικὴ δημοτικὴ ποίηση. Ἡ ἀγροτικὴ ποιητικὴ δημιουργία, ὡς τὴν κατάργηση τοῦ θεσμοῦ τῶν δουλοπαροίκων, ἔχει γιὰ κύριο γνώρισμά της τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ βραχνᾶ ποὺ πνίγει τὸ χωρικό, λόγω τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ. Περιέχει μοτίβα ποὺ ἐκφράζουνε τὸ μῖσος μιᾶς ἀγροτιᾶς στερημένης ἀπ' τὴ δυνατότητα μιᾶς οἰκονομικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἀνάπτυξης. Τὸ αἴσθημα αὐτὸ ξεχειλίζει στὰ ἱστορικὰ τραγούδια καὶ στὶς παραδόσεις γιὰ τὸν ἐπαναστάτη Πουγατσὲβ καὶ στὰ «τραγούδια τῶν ληστῶν» ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπιζοῦνε. Στὸ ἴδιο μοτίβο ἀναφαίνουνται καὶ πολυάριθμες παροιμίες κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν δουλοπαροίκων (ὅπως π. χ. ἡ παροιμία «ἡ φτώχεια μαθαίνει κι' ἡ ἀφέντρα παιδεύει») ἀνέκδοτα, ἱστορίες καὶ θρῦλοι ποὺ στρέφουνται κατὰ τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν τσιφλικάδων. "Ενα τέτοιο θρῦλο ἀναφέρει ὁ Νεκράσωβ στὸ ποίημά του «Ποιὸς ζεῖ καλὰ στὴ Ρωσσία».

Παράλληλα μὲ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀγροτιᾶς ἡ ρωσσικὴ δημοτικὴ ποίηση τῆς περιόδου αὐτῆς ἀναφέρεται καὶ σ' ἄλλα θέματα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Στὰ λαϊκὰ τραγούδια γιὰ τὸ στρατὸ καὶ γιὰ τὴν οἰκογένεια ἀπεικονίζεται ἡ τραχειὰ ζωὴ τῶν στρατιωτῶν στὴν τσαρικὴ Ρωσσία κι' ἡ σκληρὴ μοῖρα τῆς γυναίκας, ποὺ τὴν παντρεύουνε μὲ τὴ βία, ποὺ τὴν καταπιέζει καὶ τὴν κακομεταχειρίζεται ὁ ἄντρας κ.τ.λ.

Καὶ

Κριτική

ΘΕΑΤΡΟ

'Αλέξη Δαμιανοῦ: «Τὸ καλοκαίρι θὰ θερίσουμε». 'Ενωμένοι Καλλιτέχνες.

Οἱ «Ἑνωμένοι Καλλιτέχνες» ἀνεβάσανε τὴ περασμένη βδομάδα στὴ «Βρετάνια» ἕνα καινούργιο ἑλληνικὸ ἔργο. Συγγραφέας τοῦ ὁ νέος ἠθοποιὸς τοῦ θιάσου Λλέξης Δαμιανός. Τίτλος του «Τὸ καλοκαίρι θὰ θερίσουμε». Θέμα του τὸ ξεσήκωμα μιᾶς κοινότητας ποὺ μαστίζεται ἀπὸ τὰ βαλτοσφίγκα καὶ τὶς θέρμες γιὰ νὰ φτιάξει ἀπὸ δικιά της τὸ φράχτη ποὺ πσταμοῦ ποὺ τοὺς ἐμποδίζει νὰ σπέρνουνε καὶ νὰ θερίζουνε, μιὰ κι ὁ ἄρχοντας τοῦ χωριοῦ κ' ἔπειτα νομάρχης ἀντιδρᾶ, ὑπηρετώντας ἔτσι τ' ἀτομικὰ συμφέροντά του. Τὸ ἔργο τοῦ Λλέξη Δαμιανοῦ εἶναι πρωτόλειο. Σὰν τέτοιο ἔχει ἐλαττωματικὸ ἀρχιτεκτονικὸ στήσιμο. Ὁ μῦθος τοῦ δὲν ξεδιπλώνεται ἄνετα κι οὔτε εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ παραγεμίσματα, ποὺ ἀδυνατίζουν τὴ δραματικὴ ἐντύνωση καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἔργου. Τέλος μερικοὶ χαρακτῆρες, καθὼς εἶναι τῆς Χριστίνας, δὲν ἔχουν τὸ ἀπαιτούμενο πλαστικὸ βάρος καὶ δὲν πείθουν τὸ θεατὴ πὼς τὰ λόγια καὶ οἱ πράξεις τους ὑπαγορεύουνται ἀπὸ μιὰν ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότητα ποὺ θὰ τοὺς ἐμπόδιζε στὴν πραγματικότητα νὰ ἐκδηλωθοῦν καὶ νὰ πράξουν διαφορετικά. Κι ὅμως εἶναι ἔργο ἀξιόλογο, ἔργο ποὺ μ' ἐλάχιστες μικροαλλαγὲς θὰ μποροῦσε νἆναι ὑποδειγματικό. Γιατί, μιὰ κ' ἔτσι τὶς ἀδυναμίες του, εἶναι καιρὸς ν' ἀναφέρω καὶ τὶς ἀρετές του. Ἀρετὲς πολλὲς κι ἀναμφισβήτητες. Ἀρετές, ποὺ καθὼς ἔγραψα κι ἀλλοῦ, σπάνια τὶς συναντᾶ κανεὶς ἀκόμα καὶ σ' ἔργα δόκιμων συγγραφέων, ποὺ μπορεῖ νἄχουνε στερεώτερο στήσιμο καὶ σοφότερη οἰκονομία, ὡστόσο εἶναι στεγνὰ ἀπὸ γνήσια συγκίνηση.

Οἱ ἀρετὲς τοῦ ἔργου τοῦ Δαμιανοῦ εἶναι πολλές, καθὼς εἶπα. Μιὰ πηγαία λυρικὴ διάθεση τὸ διαποτίζει σὰν πλούσιος χυμός. Μερικὲς σκηνὲς του φανερώνουν ἕναν παράδεινο καὶ δυναμικότατο πρωτογονισμό. Ὁ διάλογός του ἔχει μιὰν ἐλλειπτικότητα ποὺ δὲν ἐπιτρέπει φλυαρίες καὶ λαμπερόχρωμους βερμπαλισμούς, τόσο συνηθισμένους σ' ἔργα πρωτοφανέρωτων καὶ νέων ἀκόμα συγγραφέων. Κάποτε κάποτε ἡ παρατήρησή του διαπερνάει τὴν ἐπίφαση τῶν πραγμάτων καὶ γίνεται ἐνδοσκόπηση βαθιά. Ἡ σκηνὴ τοῦ Ζάρου μὲ τοὺς γονιοὺς του γιὰ τὸ μακέλεμα τῆς ἄρρωστης φοράδας φανερώνει συγγραφέα μὲ ὄχι τυχαῖο ταλέντο. Τέλος ἡ αἴσθηση τοῦ μέτρου δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ τὸ ἔργο καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ σημεῖα ποὺ ἐκεῖνα ποὺ θᾶταν εὔκολο νὰ παρασυρθεῖ ὁ συγγραφέας σ' ἕνα ἐντυπωσιακὸ ἰδεολογικὸ κήρυγμα. Μὲ λίγα λόγια τὸ «Καλοκαίρι θὰ θερίσουμε» εἶναι ἕνα ποτοτάλειο ποὺ ὑπόσχεται πολλὰ γιὰ τὸ μέλλον τοῦ συγγραφέα του καὶ σὰν τέτιο εἶχε, σίγουρα, τὴ θέση του στὸ δραματολόγιο τῶν «Ἑνωμένων Καλλιτεχνῶν». Δὲν πρέπει τὰ ἐξεχνᾶ κανεὶς πὼς ἡ ἐπιθυμία τῶν «Ἑνωμένων Καλλιτεχνῶν» νὰ ἐνισχύσουν τὴ νιόπια θεατρικὴ παραγωγὴ δὲ θᾶχει ποτὲ πρακτικὸ καὶ θετικὸ ἀποτέλεσμα, ἀν δὲν δίνεται στοὺς συγγραφεῖς ποὺ ἔχουν ταλέντο ἡ εὐκαιρία νὰ βλέπουν οἱ ἰδιοι τὰ ἔργα τους καὶ ν' ἀσκοῦν μιὰ γόνιμη αὐτοκριτική. Ἡ μόνη ἐπιβάλεψη ποὺ ἔχω στὴν περίπτωσὴ τοῦ Λλέξη Δαμιανοῦ εἶναι πὼς μερικὲς ἀλλαγὲς ἔπρεπε νὰ τοῦ ὑποδειχθοῦν προτοῦ ἀνέβει τὸ ἔργο του. Ἔτσαν εὔκολο νὰ γίνουν. Καὶ θὰ τὸ ὠφελοῦσανε ἀνυπολόγιστα.

Γιὰ τὴν ἐρμηνεία του ἀπὸ τὴ σκηνὴ τῆς «Βρετάνιας» ἐχω μερικὲς ἀντιρρήσεις. Τὸ δεύτερο συγκρότημα τοῦ θιάσου ποὺ τὸ ἀπαρτίζουνε νέοι ἠθοποιοὶ μὲ ἀναμφισβήτητο ταλέντο, δὲν ἐμφάνισε, τοῦλάχιστο στὴν πρεμιέρα τοῦ ἔργου, ἕνα ὀργανικὸ ἐνιαῖο σύνολο. Ὁ ἐλλειπτικὸς διάλογος τοῦ ἔργου μὲ τὴ νευρώδικη σπασμωδικότητά του δὲν ἀποδόθηκε μὲ ὅση ζωντάνια ἔπρεπε. Ξεχωριστὰ γιὰ τὸν καθένα ἠθοποιὸ θᾶχε νὰ πεῖ κανεὶς πολλὰ καλά. Προπάντων γιὰ τὴν Παπαθανασίου, τὸ Ταρένιο, τὴ Στάσα Ἰατρίδη καὶ τὸ Βανδῆ. Μὰ ὅλοι μαζὶ δὲν τὰ καταφέρανε νὰ συγχρονιστοῦνε. Φταίει ὁ σκηνοθέτης; Φταίνε οἱ ἰδιοι; Σίγουρα ὄχι. Εἶναι φανερὸ πὼς τὸ ἔργο ἀνέβηκε μὲ κάποια σπουδή, πρὶν ὡριμάσει. Γι' αὐτὸ οἱ κατοπινὲς παραστάσεις του ἔχουν τὸ ρυθμὸ ποὺ ἔλειψε ἀπὸ τὴν πρεμιέρα.

Ἀπὸ τὰ σκηνικὰ τοῦ Γιάνη Στεφανέλη, μόνο τὸ σκηνικὸ τῆς πρώτης πράξης συντέλεσε μὲ τὴν ἐκφραστικὴ λιτότητά του στὴ δημιουργία ἀνάλογης ἀτμόσφαιρας. Τ' ἄλλα δὲν ἐξασφαλίζουν τὴ φυσιογνωμία τοῦ χώρου. Τῆς τελευταίας εἰκόνας τὸ σκηνικὸ ἐξάλλου εἶναι ἀπαράδεκτα «γλυκό». Ἡ μουσικὴ τοῦ Μ. Χατζηδάκη, εὐγενικιὰ καὶ συγκρατημένη, δὲν πρόβαλε πουθενὰ ἀξιόλογες προτεραιότητες ἀπέναντι στὸ κείμενο.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 9)

κιο τῶν πολλῶν. Καμμιὰ τέτοια μάχη δὲ χάθηκε ποτέ. Τὸ χαράκωμα ποὺ ἰσοπεδώθηκε, ἔγινε πάντα τὸ σύμβολο ποὺ μαγνήτιζε τοὺς λαοὺς κ' ἔσπρωχνε τὰ ἔθνη πρὸς τὴν πρόοδο.

Πέρασε ἕνας χρόνος. Πόσες μαῦρες σελίδες δὲ γράφτηκαν γιὰ τὸ Δεκέμβρη τοῦ 44... Πόσες πιὸ μαῦρες ἀκόμα σελίδες δὲν εἶχαν τότε γραφτεῖ γιὰ τὴν Γαλλικὴ 'Επανάσταση τοῦ 89... "Ετσι ἔγινε πάντα, γιὰ ὅλα τ' ἀπελευθερωτικὰ κινήματα τοῦ κόσμου — γιὰ ὅλα χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἐξαίρεση... Μὰ ἔπειτα ἔρχεται ἡ ἱστορία. Κι' αὐτή, καθὼς εἶναι γνωστό, δὲν ξέρει μήτε προδότες, μήτε συμφέροντα. Αὐτή, τοὺς ἐγκλιματίες τοῦ ἑνόμου καὶ τῆς τάξης», τοὺς καθιερώνει μάρτυρες κ' ἥρωες. Τοὺς ἀναδεῖχνει φωτεινὸ παράδειγμα στὸν κόσμο. Κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ Μακρυγιάννης κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ Κολοκοτρώνης καταδικάστηκαν σὲ θάνατο. Καὶ τώρα αἰώνια καταδικασμένοι μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ ἔθνους βρίσκουνται ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς δικάσανε...

Κι' ὁ Δεκέμβρης μπῆκε πιὰ στὴν περιοχὴ τῆς ἱστορίας. Ἂν ἡ καταχνιὰ ποὺ δημιούργησε τὸ ἄδικο καὶ ἡ βία δὲ διαλύθηκε ἀκόμα ὁλότελα πάνω ἀπὸ τὴ «μενεξεδένια πολιτεία», αὐτὸ δὲν ἔχει παρὰ χρονικὴ μονάχα σημασία. Γιὰ τὴν παγκόσμια ἱστορικὴ προοδευτικὴ συνείδηση στέκεται κιόλας ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἡρωϊκὰ ἐπεισόδια τῶν ἀγώνων τῆς ἀνθρωπότητας γιὰ τὴ λευτεριά.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ Συναυλία τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας.

Δυστυχῶς κι' ἡ τρίτη συναυλία—18-11-45 μὲ διευθυντὴ τὸν κ. Λυκούδη—ἤρθε νὰ συμπληρώσει τὸ ἀποτέλεσμα τῶν δυὸ προηγουμένων. Ἐνδιαφέρον πρόγραμμα—ἂν ἐξαιρέσει κανεὶς τὸ κοντέρτο τοῦ Γκρὴκ γιὰ πιάνο—ποὺ ἔμεινε μιὰ ὑπόσχεση μόνο.

Καὶ μόνο ἡ Σουΐτα γιὰ ὀρχήστρα—ἀπὸ τὴ Μουσικὴ τῶν νερῶν—τοῦ Χαΐντελ θὰ μποροῦσε νὰ δικαιώσει ὅλο τὸ πρόγραμμα ἂν ἡ ἐχτέλεσή της ἔφθανε σὲ κάποιο ἀποτέλεσμα. Ἡ ἐρμηνεία της—τουλεχίστον ὅπως μᾶς τὴν ἔδοσε ἡ ἐχτέλεσή της—ἀλλοίωσε ριζικὰ τὸ χαρακτῆρα της. Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς δυὸ Δασκάλους τῆς προκλασικῆς μουσικῆς, Μπάχ καὶ Χαΐντελ, στέκει πολλὲς φορὲς αἰτία σὲ ἐκτελέσεις ποὺ προδίνουν γενικὰ τὸ πνεῦμα τῆς προκλασικῆς μουσικῆς.

Ἡ μουσικὴ τοῦ Μπάχ εἶναι βαθιὰ ἐσωτερική· ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ πλῆθος. "Αν κάθε Κυριακὴ ἀπ' τὴν ἐκκλησία προσφέρει στοὺς πιστοὺς τῆς κι' ἕνα καινούριο του κομμάτι, αὐτὸ δὲν γράφτηκε μὲ τὸ σκοπὸ νὰ τοὺς ἀρέσει, μὲ τὴν πρόθεση νὰ κάμει ἐντύπωση. Εἶναι ἡ ἁπλὴ ἐξομολόγηση μιᾶς τρυφερῆς καρδιᾶς. Εἶναι μουσικὴ ποὺ γράφεται ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἐπιταγή, καὶ ποὺ ἔπειτα ἀπ' τὴν ἐκτέλεσή της ὁ ἴδιος ὁ Μπάχ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν τύχη της. ἀκόμα περισσότερα γιὰ τὴν ἐκδοσή της. Τὸ θεατρικὸ καὶ τὸ παγκυρικὸ—στοιχεῖα ποὺ συναντᾶμε στὸ Χαΐντελ—λείπουν ἀπ' τὴ μουσικὴ τοῦ Μπάχ. Ἡ ἐσωτερικότητα δὲ λείπει οὔτε στὶς πιὸ μεγαλόπρεπες στιγμὲς τῶν «Παθῶν» του.

Ἡ Χαΐντελ γράφει γιὰ τὸ πλῆθος; «Ἔζησε τόσο χαιρὸ στὶς διάφορες Αὐλές. Ἐδῶ τὸ ταλέντο του δὲ μπορεῖ ν' ἀδιαφορήσει γιὰ τὸ ποῦ θὰ ἀπευθύνει τὴν ἐμπνευσή του. Τὸ θεατρικό, τὸ παγηγυρικό, τὸ μεγαλόστομο, τὸ λαμπερό, εἶναι στοιχεῖα ποὺ συχνὰ σφραγίζουν πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Χαΐντελ. Αὐτὰ στέκουν καὶ ἡ διαφορὰ ἀπ' τὸν μεγάλο του Σύγχρονο».

Ὁ Μπάχ εἶναι ὁ καλὸς καὶ φιλήσυχος οἰκογενειάρχης μὲ τὰ 20 παιδιὰ ποὺ στὴ μουσική του ἡ θρησκευτικότητα τοῦ μεσαίωνα μὲ τὴν ἀτομικότητα τῆς ἀναγέννησης συνθέτουν τὸ πολυφωνικὸ οἰκοδόμημα τῆς πρώτης μεγάλης περιόδου ἀπ' τὴ νεώτερη μουσικὴ ἐποχή: τῆς προκλασικῆς.

Ὁ Χαΐντελ γράφει γιὰ τοὺς δυνατοὺς τοῦ καιροῦ του. Ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ γνώμη τους, γιατὶ ἀπ' αὐτὴν ἐξαρτᾶται κι' ἡ εἰνοιά τους. Ἡ Ἀλλή τους, ἡ λαμπρότητα τῶν γιορτῶν τους, οἱ πελατές τους, τὸν ἐνδιαφέρουν. Ἡ τὸ στοιχεῖο ποὺ μᾶς παραοῦρει σήμερα στὶς ἐκτελέσεις μουσικῆς Χαΐντελ. "Οσο κι' ἀν τὰ παρατάνω στοιχεῖα τὰ συναντᾶμε συχνὰ στὴ μουσικὴ του ποτὲ δὲν θὰ πρέπει νὰ μᾶς παρασύρουν ἔξω ἀπ' τὸ πνεῦμα τῆς προκλασικῆς μουσικῆς. "Αν ὁ ἦχος του χρειάζεται περισσότερη λαμπρότητα, οἱ ρυθμοὶ του δυναμικότερο τονισμὸ δὲν θὰ πρέπει σὲ καμμιὰ περίπτωση νὰ μεταχειριστοῦμε μέσα ποὺ θὰ ἀπαιτοῦσε ἡ ἐκτέλεση ἔργων ρωμαντικῆς ἐποχῆς. Γιατὶ αὐτὸ συνέβη μὲ τὴ Σουΐτα γιὰ ἔγχορδα τοῦ Χαΐντελ.

Τὰ πνευστὰ—κόρνα κλπ.—στὸ πρῶτο καὶ τελευταῖο μέρος μᾶς ἔδοσαν ὅλο τοὺς τὸ μέρος μὲ τέτοιο ἦχο ποὺ μόνο σὲ φόρμα μεγάλης συμφωνίας, καὶ μάλιστα μετακλασικῆς περιόδου θὰ εἶχε τὴ θέση του. Ἔτσι ὁ ἦχος τῶν πνευστῶν μὲ τὸν τόσο διαφορετικὸ τῶν ἐγχόρδων δημιουργοῦσε διαρκῶς τὴν ἀντίφαση ποὺ στάθηκε τελικὰ ἡ αἰτία γιὰ τὴν Ἐλλειψη ἑνότητας. Οὐσιαστικὰ ἔλειψε ἡ συνέπεια ἀνάμεσα προκλασικῆς μουσικῆς καὶ ἐκτέλεσης ποὺ κακῶς μεταχειρίστηκε ρωμαντικὰ στοιχεῖα μεγάλης συμφωνικῆς φόρμας. Μιὰ ἡ ἀντίφαση στὸ γενικὸ σήσιμο τοῦ ἔργου προχωρεῖ ἀκόμα περισσότερο. Ἡ Ἐλλειψη συνέπειας στὴ γενικὴ ἑρμηνεία—πάντα σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχικὴ τοποθέτηση τοῦ πρώτου Ἀλέγκρο, ὅπως καὶ τοῦ τελευταίου,—φανερώνεται καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς σουΐτας ὅπως στὴν "Αρια καὶ τὸ Ἀντάντε. Ἐδῶ ἡ μελωδικότητα καὶ τὰ λυρικὰ στοιχεῖα χρειαζόταν ἦχο πλατύτερο, ἐσωτερικότερο τραγούδι, καὶ περισσότερο σφιχτοδεμένη ἑνότητα. "Ετσι ὅλο τὸ ἔργο τοποθετημένο ἀπ' τὴν ἀρχὴ βασικὰ λαθεμένα παρασύρθηκε σὲ ἐκτέλεση ποὺ πρόδοσε τὸ χαρακτῆρα του.

Ἕνα μόνο πρᾶγμα θὰ δικαιολογοῦσε σήμερα τὴν ἐκτέλεση τοῦ κοντσέρτου γιὰ πιάνο τοῦ Γκρὴκ. Μιὰ ἀληθινὰ καινούρια ἀντιμετώπισή του, ἐστω καὶ ἀπὸ κάποια του πλευρά, ἠχητική, ἐρμηνευτική, ρυθμική ἢ τουλάχιστον μιὰ ἄμορφη ἐκτέλεση τέτοια ποὺ ἢ ἴδια ἡ μουσικὴ ζητεῖ. Ἐδῶ φυσικὰ οὔτε τὸ ἕνα μὰ οὔτε καὶ τὸ ἄλλο εἴχαμε. "Ομως ἔτσι καὶ ἡ ἀδιάφορη ἐντύπωση ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς ἀφήσει μιὰ ἁπλὴ ἐκτέλεση κατάντησε ἀπογοήτευση ἔπειτα ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ μᾶς τὸ ἔδοσε ἡ κ. Λαλαούνη. Γιὰ ποιὸ πρᾶγμα νὰ μιλήσουμε. Γιὰ τὴν Ἐλλειψη ἤχου στὸ πρῶτο μέρος, γιὰ τὴν ἔλλειψη τραγουδιοῦ στὸ 'Αντάτζιο ἢ γιὰ τὴ λαμπράδα καὶ ρυθμικότητα τοῦ μάταια περιμένανε στὸ τελευταῖο μέρος. Μιὰ τέτοια ἐκτέλεση, τόσο φτωχὴ σὲ μέσα ἠχητικά, ρυθμικὰ κλπ. δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἐκλογὴ τοῦ κοντσέρτου τοῦ Γκρὴκ τὴ στιγμὴ ποὺ τόσο ὅλοι μας διψᾶμε πιὰ γιὰ κάτι καινούριο.

Τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὴ συμφωνία τοῦ Σοῦμπερτ σὲ Ντὸ μεῖζον ποὺ κουρασμένοι πιὰ: ὀρχήστρα, μαέστρος καὶ κοινὸν κατόρθωσαν μὲ κόπο νὰ δόσουν τὸ τελευταῖο ἀλέγκρο βιβάτσε. Ἀκριβῶς γιατὶ ἔλειπε κείνη ἡ πνοὴ ποὺ θάκανε τὸ σκέρτσο τῆς ἀληθινὰ χαροῦμενο καὶ ρυθμικὸ ἢ τὸ τόσες φορὲς ἐπαναλαμβανόμενο θέμα τοῦ 'Αντάντε λιγότερο κουραστικό.

Ὁ «Στοχασμὸς» γιὰ ἔγχορδα τοῦ κ. Βάρβογλη εἶναι ἕνα ἔργο γραμμένο πρὶν ἀπὸ δέκα περίπου χρόνια. Ἀσφαλῶς δὲν ἀντιπροσωπεύει οὔτε τὸν συνθέτη μὰ οὔτε καὶ τὴ νεώτερη Ἑλληνικὴ μουσικὴ παραγωγή. Τὸ πρῶτο θέμα γραμμένο μὲ γνοστοὺς ἁρμονικοὺς τρόπους θὰ μποροῦσε μὲ κάποια πλατύτερη ἀνάπτυξη νὰ σταθεῖ καὶ τὸ μοναδικό τοῦ ὅλου ἔργου, μιὰ καὶ τὸ δεύτερο θέμα, χορευτικὸ μὲ ἔντονο ἑλληνικὸ χρῶμα δὲν ἑνώνεται ὀργανικὰ μὲ τὸ σύνολο. Μπορεῖ ἡ πρόθεση τοῦ Μουσουργοῦ νὰ σπέκει—στὴ θλιβερὴ ἀνάμνηση ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὸ πρῶτο θέμα νἀρθει ἡ λύτρωση μὲ μιὰ χαρά, τὸ δεύτερο θέμα—ὅμως ἡ αἰσθητική της δικαίωση στὸ ἔργο δὲν ὁλοκληρώνεται γιατὶ λείπει τελικὰ ἡ ἑνότητα.

ΦΟΙΒΟΣ ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Ὁ Λένιν τὸν Ὀχτώβρη.

Ὁ «Λένιν τὸν Ὀχτώβρη» εἶναι χρονολογικὰ ἡ πιὸ παλιὰ ἀπὸ τὶς σοβιετικὲς ταινίες ποὺ εἴδαμε φέτος. Καὶ ὄχι ἡ καλλίτερη. "Εχει, βέβαια, σκηνὲς ποὺ εἶναι λαμπρὲς—ὅπως ἡ ἐπίθεση κατὰ τῶν χειμερινῶν Ἀνακτόρων, ἡ ἀνταρσία στὸ ἐργοστάσιο, ἡ ἐξέγερση στὸ στόλο, ἡ διαυχτέρευση τοῦ Λένιν στὸ σπίτι τοῦ συντρόφου Βασίλη—ἔχει εἰκόνες ποὺ θυμίζουνε τὶς ἀλησμόνητες εἰκόνες τοῦ «Ποτέμκιν» (ἡ ἐπίθεση τῶν μπολσεβίκων στὶς σκάλες τοῦ χειμερινοῦ Ἀνακτόρου, ποὺ εἶναι πραγματικὰ ἐπικὴ), ἔχει κίνηση, γοργότητα, ζωντάνια, ἀλλὰ τῆς λείπει ἕνα ρώσσικο κεφάλι χαρακτηριστικό, γιὰ νὰ γίνει μεγάλη ἱστορικὴ ταινία: ἡ πλατιὰ σύνθεση. Ὁ Λένιν δὲν εἶναι ὁ ἀληθινὸς Λένιν τοῦ Ὀχτώβρη. Ἡ προσωπικότητά του δὲν ὁλοκληρώνεται. Ἡ ταινία, σὰ θέμα, μένει ἕνα ἐπεισόδιο μέσα στὰ κοσμοϊστορικὰ γεγονότα τοῦ Ὀχτώβρη, ποὺ ἄλλαξαν τὴν ὄψη τοῦ κόσμου. Ὁ σκηνοθέτης δὲν κατόρθωσε νὰ ἐξαντλήσει ὁλότελα τὶς δυνατότητές του. Αὐτοπεριορίσθηκε. Ὁ Λένιν του εἶναι ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ μεγάλο ἐπαναστάτη καὶ ἀναμορφωτή. Φαντάζομαι ἕνα Λένιν ὅπως θὰ τὸν ἔδινε ὁ Ἀϊζενστάϊν, ἀν κρίνει κανένας ἀπὸ τὸν «Ἴδαν τὸν Τρομερὸ»: πόσο θὰ ἦταν πληρέστερο, πιὸ ἀρτιος καὶ πιὸ συμβολικὸς συνάμα. Ὁ Ρόμι, ὁ σκηνοθέτης τοῦ «Λένιν τὸν Ὀχτώβρη», δὲν προχώρησε πέρα ἀπὸ τὶς διαστάσεις ἑνὸς ἐπεισοδίου. Κρίμα, γιατὶ ἔχει νὰ κινεῖ ἀξιοθαύμαστα τὶς μᾶζες, ἔχει τὴ χαρακτηριστικὴν αὐτὴν ἱκανότητα, ποὺ ξεχωρίζει τοὺς φανερὰ κινηματογραφιστὲς. "Οπου ὁ φακὸς του παρακολουθεῖ τὴν κίνηση τοῦ λαοῦ, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι περίφημο. Εἶναι ἀληθινὴ ἱστορία, γραμμένη μὲ δύναμη, ἔξαρση, συγκίνηση καὶ ρεαλισμό. Οἱ μᾶζες τοῦ λαοῦ, ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ Ἰνστιτοῦτο Σμόλνυ καὶ ρίχνονται, ἀμηχάνως τὸ θάνατο—γιατὶ πιστεύουν βαθιὰ στὴν ἀνάγκη τῆς μεταβολῆς—στὴν ἀποφασιστικὴ μάχη γιὰ τὴν κατάχτηση τῆς ἐξουσίας καὶ γίνονται, χωρὶς ἐπίδειξη καὶ χωρὶς προσδοκία προσωπικῆς ἀνταμοιβῆς, οἱ ἀφανεῖς ἥρωες τῶν χειμερινῶν ἀνακτόρων, εἶναι οἱ πραγματικὲς ἐπικὲς μᾶζες τῆς Πετρούπολης τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1917. Εἶναι οἱ ἐργάτες, οἱ ναῦτες, οἱ στρατιῶτες, οἱ προλετάριοι, οἱ «κολασμένοι τῆς γῆς», ποὺ ἔδοσαν στὸν κόσμο τὸ αἰώνιο παράδειγμα τῆς πιὸ δίκιας, τῆς πιὸ γόνιμης Ἐπανάστασης. Βλέπουμε ταινίες ἀπὸ τὴν Ρωσσία τὶς ἀλησμόνητες αὐτὲς εἰκόνες, ξαναζοῦμε—ἄλλοι στὴν πραγματικότητα, ἄλλοι στὴ μνήμη μας—τὶς ἐπικὲς μέρες τοῦ Ὀχτώβρη. Ὁ κινηματογράφος ἐδῶ φτάνει στὰ ἀνώτερα, τὰ πιὸ καλλιτεχνικὰ ἀποτελέσματά του. Πλάι ὅμως στὶς σκηνὲς αὐτὲς, ὑπάρχουν ἄλλες, οἱ σκηνὲς μὲ τὰ λίγα πρόσωπα, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἀδυναμία τοῦ ἔργου. Εἶναι—πῶς νὰ τὸ πεῖ κανένας—ἀνεπαρκεῖς. Χαρακτηρίζονται ἀπὸ δισταγμό, βρίσκονται σὲ κατώτερο ἐπίπεδο, δίνουν ἀπὸ τὴν πολυσύνθετη καὶ τεράστια φυσιογνωμία τοῦ Λένιν μονάχα μιὰν ἀμυδρὴν εἰκόνα. Εἶναι τὸ βασικὸ μειονέκτημα ὅλων τῶν σοβιετικῶν ταινιῶν: ὁ φακὸς δυσκολεύεται νὰ ζωντανέψει τὰ ἄτομα. "Ισως γιατὶ ἔχει συνηθίσει—κι' αὐτὸ εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ του ὑπεροχή—νὰ παρακολουθεῖ τὶς μᾶζες. Ἀλλὰ τότε θὰ ἔπρεπε ὁ Ρόμι νὰ πάρει τὸ Λένιν ὄχι στὸ γραφεῖο του, ἀλλὰ μέσα στὸ πλῆθος. Ἐκεῖ, ποὺ πραγματικὰ ἦταν ἡ δύναμη κι' ἡ γοητεία του. Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦταν πολὺ ἀρτιώτερο κι' ὁλόκληρη ἡ ταινία θὰ ἔμενε σὰν ψηλὸ ἐπίπεδο τῶν εἰκόνων τοῦ χειμερινοῦ Ἀνακτόρου.

"Οσο γιὰ τὴν ἠθοποιΐα, εἶναι περίφημη. Ἀπὸ τὸ Λένιν, ποὺ εἶναι καταπληκτικός, ὡς τὸν τελευταῖο κομπάσσο, ὅλοι οἱ ἠθοποιοὶ εἶναι ἐξαίρετοι. Σὲ λίγες ταινίες, ὁποιασδήποτε χώρας, μπορεῖ νὰ βρεῖ κανένας τέτοιο σύνολο, μὲ τόση συνέπεια καὶ συνοχή.

Γ. Ν. ΜΑΚΡΗΣ

ΑΝΑΜΝΗΣΗ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 8)

τὸν περπατήσουνε, ἀπὸ τὸ στόμα του ἔβγαλε μιὰ θολὴ λουρίδα νερό. "Οπως τότε. Ἀπαράλλαχτα. Κι' εἶχαν περάσει τόσα χρόνια... Σίγουρα οἱ θαλασσινοὶ ἔχουν λοιπὸν μεγάλη μνήμη.

Κι' ἀν θυμοῦνται τόσα ἄλλα, θὰ ξεχάσουν τὸν ἄνθρωπο;

Θὰ ξεχάσουν ποτὲ πὼς ἕνα ἐλασιτάκι, δίχως χωριό, καὶ ὄνομα, ἕνα· ἐλαφάκι πληγωμένο, πνίγηκε κάτω ἀπόνα λοῦκι, κι' ἐφούσκωσε σὰν ψόφιος σκύλος, χαρίζοντας στὴ γῆ μας μιᾶς στάλας λευτεριά...

Ἀπὸ πάπου σ' ἐγγόνι θὰ κλαίμε, καὶ θὰ τὸ δηγόμαστε. Σὰν τὰ μεγάλα ἐκεῖνα παραμύθια. Τὰ μεγάλα ἐκεῖνα πράματα ποὺ τρομάζουν τὸν ἄνθρωπο, σφραγίζοντας ἀπάνω του μιὰν ἄσβηστη γραφή. Τὰ θυμοῦνται οἱ αἰῶνες στήνοντας στ' ὄνομά τους εἴτε ἕναν Παρθενῶνα, εἴτε μιὰ μικρὴ μουσική.

ΤΑ «ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ» Α. Ε.
ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 4.—Τηλ. 35.347
Κυκλοφορεῖ σήμερα:
Π. ΣΕΓΚΑΛ: 'Αρχὲς πολιτικῆς οἰκονομίας Δρχ. 1 800.

Ἡ πνευματικὴ ζωὴ

«ΕΤΑΙΡΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ»

Τὴν Κυριακὴ 25 Νοεμβρίου ἔγινε ἡ τακτικὴ Γενικὴ Συνέλευση τῆς «Ἑταιρίας Λογοτεχνῶν». "Υστερα ἀπὸ τὴ λογοδοσία τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἔγινε ἡ ἐκλογὴ νέων μελῶν. Ἐξελέγησαν οἱ λογοτέχνες Γ. Σεφέρης, Ε. Παπανούτσος, Δ. Φωτιάδης, Παν. Λεκατσάς, Εἰρ. Γαλανοῦ, Χρ. Εὐελπίδης, Γιάν. Μπεράτης καὶ Γ. Βαφόπουλος.

Η ΧΟΡΩΔΙΑ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ ΤΗΣ Ε. Α.

Προκειμένου νὰ καταρτίσει ἡ Ἀδελφότητα Διανοουμένων καὶ Καλλιτεχνῶν μικτὴ χορῳδία, προσκαλεῖ ὅσους καὶ ὅσες ἐπιθυμοῦν νὰ λάβουν μέρος. Ἐγγραφὴ κάθε ἀέρα 6—7 μ. μ. στὰ προσωρινὰ γραφεῖα τῆς Ἀδελφότητας, Φωκίωνος 8. Ἐκμάθηση δωρεάν.

ΕΝΑ ΡΕΣΙΤΑΛ

Ὁ γνωστὸς καλλιτέχνης Μάριος Λασκαρης δίνει στὸ θέατρο «Κεντρικὸ» στὶς 18 Δεκεμβρίου, ὥρα 4½ μ. μ., ρεσιτάλ πιάνου μὲ ἔργα τοῦ Μπάχ, Σοῦμαν, Σοπέν, Πτεμπυσσύ, Ραμπέλ, Στραβίνσκυ κλπ.

ΡΕΣΙΤΑΛ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

Ἡ γνωστὴ τραγουδίστρια Δανάη ἔδωσε τὴν Κυριακὴ 25 Νοεμβρίου ρεσιτάλ τραγουδιοῦ στὸ θέατρο «Βρετάνια». Στὴν παράσταση αὐτὴ πήρανε μέρος πολλοὶ καλλιτέχνες. Τὸ κοινὸ ὑποδέχτηκε θερμὰ τὴν ἐκλεκτὴ τραγουδίστρια.

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, ΛΑΪΚΗ ΦΩΝΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΜΑΧΗ, ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΓΕΝΙΑ

Γονεῖς καὶ κηδεμόνες μαθητῶν Γυμνασίου Κατερίνης διαμαρτύρουται ἔντονα γιὰ τὴν ἀπόφαση Ὑπουργείου Παιδείας νὰ θέσει σὲ διαθεσιμότητα διακεκριμένον καθηγητὴ

ἐλεύθερα Γράμματα

ΜΥΘΟΙ

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΗΣ ΑΡΚΟΥΔΑΣ

Τοῦ Βασίλη ΡΩΤΑ

Ντάμ - ντούμ, ἁμὰν γιαλέλι,
ἡ ἀρκούδα ἡ καψαλὴ χορεύει.

Χορεύει ἡ σκλάβα μεγαλειότητα,
στῆς φτωχογειτονιᾶς τὸ σταυροδρόμι.
Γύρω μαζώνεται ὁ χαζολαὸς
κι' ἡ μεγαλειότητα τοῦ δάσου
δεμένη ἀπ' τὴ μουσούδα μὲ ἄλυσο.
Χορεύει ὀρθὴ στὰ πισινά της,
σὰν πατητὴς πιωμένος στὸν ληνό,
ἡ ἀρκούδα ἡ καψαλὴ χορεύει.

Χορεύει,—χέρια, μούρη κρεμανταλιασμένα—
σὰν κρεμασμένη ἀπ' τὸν λαιμό.
Μὲ χαλινάρι, τὸν χαλκὰ στὸ τρυφερὸ ρουθούνι,
σὰν σκουλαρήκι περασμένον,
μὲ μάτια τρομοκαρφωμένα
χορεύει θλίβερον χορό,
γύρω στὸν μαῦρο ἀφέντη τὸν ἀλυσοκράτη,
ποῦ 'νε μὲ κονταρόξυλο καὶ ντέφι ἁρματωμένος.

Χορεύει ἡ σκλάβα ἡ ἀλυσόδετη,
γύρω στὸν χοροπαιγνιδιάρη τὸν ἀτσίγγανο.
Κι' ὅλο τὸ στόμα του τῆς τραγουδάει
σὰν χαλασμένη καραμούζα, ἁμὰν - γιαλέλι,
κι' ὅλο βαροῦν τὰ σκουριασμένα χέρια του
τὸ ντέφι, ντάμπα - ντούμπα—
κι' ὅλο βαρεῖ τὸ κονταρόξυλό του
τῆς θλιβερῆς χορεύτρας τὰ καπούλια.

Χορεύει ἡ σκλάβα μεγαλειότητα,
κι' ὅλο μουγκρίζει ἀπὸ τὸν πόνο,
καθὼς τὴ δέρνει ὁ γύφτος ὁ ξεσκλιάρης,—
Ποτὲ δὲν ἐμουγκρίστη ὁ πόνος τόσο πονεμένα!
Ντὰμ - ντοὺμ - ἁμὰν - ἁμὰν - γιαλέλι,
ἡ ἀρκούδα ἡ καψαλὴ χορεύει.

Γύρω μαζώνεται ὁ χαζολαός,
σκλάβοι φτωχοί, πώχουνε κλέψει τὶς ζωές τους,
κι' ἀπὸ λαθραῖον ἀγέρα μόνον ἀνασαίνουν,
στριμώχνονται καὶ χαχανίζουν ξιππασμένοι,
θωρώντας τῆς ζωῆς τὸ μεγαλεῖο
νὰ ἐξευτελίζεται, ἐλεεινὸ παιγνίδι
στὰ χέρια πιὸ ἐλεεινῆς ἀφεντοσύνης.

Χαίρονται ποὺ δὲν εἶναι αὐτοὶ δεμένοι ἀπ' τὸ ρουθούνι
νὰ τρῶνε κονταροξυλιὲς καὶ νὰ χορεύουν
μουγκρίζοντας ἀπὸ τὸν πόνο,
παρὰ γιὰ χάρη τους—γιαλέλι—
ἡ ἀρκούδα ἡ καψαλὴ χορεύει.

Χόρευε ἀρκούδα χόρευε καὶ μούγκριζε ἀπ' τὸν πόνο,
μὰ κράτει καὶ τὴ θύμηση σφιχτὰ στὸ κάφκαλό σου,
καθὼς βαρειὰ τσαλαπατᾶς μέσα στὴ σκόνη
τῆς λευτεριᾶς σου τὰ λουλούδια.
Χόρευε ἀρκούδα χόρευε καὶ μούγκριζε ἀπ' τὸν πόνο,
μὰ κράει καὶ τὴ θύμηση σφιχτὰ στὸ κάφκαλό σου.

Πέρα τὸ δάσο ἁπλώνεται βαθὺ σὰν ὠκεανός.
Ἐκεῖ στὰ ξέφωτα, στὰ ξέγναντα
χορεύει λεύτερη ἡ βασίλισσα τοῦ δάσου,
λεύτερη σὰν Βοριὰς στοῦ Καύκασου τὰ χιόνια,
λεύτερη σὰν Νοτιὰς στὰ κυματόβουνα τοῦ Εἰρηνικοῦ,
καὶ δὲ μουγκρίζει ἀπὸ τὸν πόνο,
παρὰ μουγκρίζει ἀπὸ χαρά!
Χάει, χάει; Ἐκεῖ νερὰ πηδᾶνε κρουσταλένια,
λαλοῦνε ἀηδόνια, ἐφραίνουνε τὶς ἄσπρες νύχτες,
καὶ κορδαλοὶ χρυσόφτεροι τὸν ἥλιο χαιρετίζουν.
Κι' ὁ σταυραετὸς ἀπ' τὰ μεσούρανα κράζει τὴ διάνα·
—Ἔ, σηκωθεῖτε οἱ σκλάβοι, σφίχτε μὲ τὰ δόντια
τὸ χαλινάρι τῆς ντροπῆς, τὴν μυταριὰ τῆς πείνας,
ξυπνᾶτε οἱ ξυλοτρούπηδες, ξυπνᾶτε οἱ κουρελῆδες,
ξυπνᾶτε οἱ χαμοζώητοι κλέφτες τῆς ζωῆς,
σφίχτε καλὰ τὴ θύμηση στὸ κάφκαλό σας,
σφίχτε καλὰ τὶς σκεβρωμένες σας γροθιές,
μιὰ δρασκελιὰ εἶν' ἡ λευτεριά,
μιὰν ἀλυσίδα νὰ κομματιαστεῖ,
μιὰ τόση δούλα ἀλυσιδίτσα κι' ἴσα, ὅλοι μαζί,
στὰ ξέφωτα, στὰ ξέγναντα
χορεύει λεύτερη ἡ βασίλισσα τοῦ δάσου,
λεύτεροι θὰ μουγκρίζουμε ὅλοι ἀπὸ χαρά,
λεύτερη ἐδῶ κι' ἐμπρὸς ἡ γῆ μας θὰ χορεύει.